6 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2001 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 224 (2428)

Ազգ
Azg
armenian daily

Մեծ եղեռնի զոհերի ապահովագրական դատը շարունակվում է հաջողությամբ

Կալիֆոռնիայում լույս տեսնող ամերիկյան թերթերը, գլխավորությամբ «Լոս Անջելես թայմսի», երեկ հաղորդեցին դաշնային դատարանում New York Life Insurance Co. ապահովագրական ընկերության նկատմամբ հայերի տարած հաղթանակի մասին: Ինչպես հայտնի է «Ազգ»-ի ընթերցողներին, Լոս Անջելեսից Վարդգես Եղիայանի իրավաբանական գրասենյակը դատական հայց էր ներկայացրել ամերիկյան դատարանին 1915 թ.-ի ցեղասպանության զոհերից ոմանց նյութական իրավունքները նրանց ժառանգներին փոխհատուցելու պահանջով: 1895-ից մինչեւ 1915 թ.-ը այդ հայերը Թուրքիայում կյանքի ապահովագրության մուծումներ էին արել ամերիկյան ու եվրոպական մի շարք ընկերությունների, այդ թվում վերոհիշյալ ապահովագրական ընկերության մոտ, ինչը մոռացության էր տրվել վերջինիս կողմից: Գործի հարուցումից հետո ընկերության փաստաբանները պահանջել էին դատը տեղափոխել Փարիզ կամ Լոնդոն՝ նկատի ունենալով, որ ապահովագրությունները կատարվել էին ֆրանսիական ֆրանկով կամ անգլիական ֆունտ ստեռլինգով: Ֆեդերալ դատավոր Քրիստինա Ա. Շնայդերը նախորդ օրը մերժել է այդ պահանջը եւ որոշել, որ դատը շարունակվելու է Մ. Նահանգներում, որտեղ զոհերի ժառանգորդներից շատերն են ապրում: Վարդգես Եղիայանը պահանջում է առնվազն 687 մլն դոլարի հատուցում կատարել զոհերի ժառանգորդներին:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

«Մամուլի իրացումը պետք է բերվի շուկա»

Գալուստյանի պաշտոնից ազատվելը բացատրվեց հետագա բարեփոխումներում կաշկանդվածությունը թուլացնելով

ԳՈՌ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

Էներգետիկ ոլորտում կատարված կադրային փոփոխությունները, բաշխիչ էլեկտրացանցերի սեփականաշնորհման ձախողման եւ «Հայմամուլում» նախատեսվող կարգավիճակային փոփոխության խնդիրները որոշակի պարզաբանումների կարիք էին զգում, որոնց երեկ փորձեց անդրադառնալ հանրապետության վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանը խորհրդարանում: Թե որքանով պարզություն մտցվեց այդ խնդիրներում, կարելի է դատել լրագրողների հարցերին նրա պատասխանների մակերեսայնությունից:

– Պրն վարչապետ, կադրային փոփոխությունները շարունակություն ունենալո՞ւ են:

– Կադրային փոփոխություններ, միշտ էլ ասել եմ, հնարավոր է լինեն, բայց ե՞րբ եւ ովքե՞ր, կիմանաք միայն փոփոխություններից հետո:

– Մոտ ժամանակներս, ասենք, առաջիկա մեկ ամսվա ընթացքում նոր փոփոխություններ սպասվո՞ւմ են:

– Մոտ ժամանակներս ասվածը շատ հարաբերական է, իսկ մեկ ամսվա կտրվածքով՝ դեռեւս պարզ չէ:

– Բաշխիչ էլցանցերի սեփականաշնորհման տապալումից հետո դրանց հանդեպ նոր քաղաքականությո՞ւն է տարվելու եւ ի՞նչ եք պատրաստվում անել դրանց հետ:

Տես ➧ էջ 2

ՍԵՓԱԿԱՆ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ԹԲԻԼԻՍԻՑ

Վրաստանում ներքաղաքական իրավիճակը կայունանում է

Շեւարդնաձեն հաղթեց Ժվանիային

ԹԱԹՈՒԼ ՀԱԿՈԲՅԱՆ, Թբիլիսի

Վրաստանում ներքաղաքական իրավիճակը կայունանում է, երեքշաբթի օրը՝ ուշ երեկոյան երկրի խորհրդարանն առանց դժվարությունների հաստատեց եւս ութ նախարարների թեկնածությունը, ովքեր նախագահ Շեւարդնաձեի հավատարիմ կողմնակիցներն են: Ինչպես հայտնի է, նոյեմբերի 1-ին Շեւարդնաձեն արձակել էր կառավարությունն ամբողջ կազմով, երբ ուժային նախարարները եւ խորհրդարանի նախագահ Զուրաբ Ժվանիան հրաժարական տվեցին:

Երկրի նոր կառավարությունը ինչից գրեթե չի տարբերվում, բացառություն են կազմում պետանվտանգության, ներքին գործերի, էկոնոմիկայի եւ արդյունաբերության նախարարները, ինչպես նաեւ գլխավոր դատախազը: Խորհրդարանն առանց դժվարության հաստատում է նախագահ Շեւարդնաձեի ներկայացրած թեկնածությունները: Շուրջ երկու շաբաթ առաջ պաշտպանության նախարարի պաշտոնում հաստատվել էր Դավիթ Թեւզաձեն, պետանվտանգության՝ Վալերիան Խաբուրզանիան, ներքին գործերի՝ Կոբա Նարչեմաշվիլին, արդարադատության՝ Ռոլանդ Գիլիգաշվիլին, կրթության՝ Ալեքսանդր Կարտոզիան, արտաքին գործերի՝ Իրակլի Մենաղարիշվիլին, գլխավոր դատախազի՝ Նուգզար Գաբրիչիձեն: Խորհրդարանի հավանությանն արժանացած այս ութ նախարարներից յոթը նախորդ կառավարության կազմից են, բացառություն է կազմում էկոնոմիկայի եւ արդյունաբերության նախարար Գեորգի Գաչեչիլաձեն: Ֆինանսների նախարարի պաշտոնում վերահաստատվեց Զուրաբ Նողաիդելին, պետեկամուտների՝ Լեւան Չնելաձեն, գյուղատնտեսության եւ սննդի՝ Դավիթ Կիրվալիձեն, տրանսպորտի եւ կապի՝ Մերաբ Ադեիշվիլին, էներգետիկայի եւ վառելիքի՝ Դավիթ Միրցխուլավան, քաղաքաշինության՝ Մերաբ Չխենկելին, առողջապահության եւ աշխատանքի՝ Ավթանդիլ Ջորբենաձեն:

Տես ➧ էջ 5

Դաշնային խորհուրդը վավերացրեց հայ-ռուսական համաձայնագիրը

ՄՈՍԿՎԱ, 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Դաշնության խորհուրդն այսօր վավերացրել է ի շահ համատեղ անվտանգության ապահովման զորքերի կիրառման համատեղ պլանավորման հարցերի վերաբերյալ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի միջեւ կնքված համաձայնագիրը: Այդ փաստաթուղթն անցյալ տարվա սեպտեմբերին ստորագրել էին երկու երկրների պաշտպանության նախարարները եւ արդեն վավերացված է Հայաստանի խորհրդարանի կողմից: Համաձայնագիրը կնքված է հինգ տարով եւ հետագայում կարող է ինքնաբերաբար երկարաձգվել:

Դաշնության խորհրդի ԱՊՀ-ի գործերի կոմիտեի նախագահ Վադիմ Գուստովն ընդգծել է, որ համաձայնագիրը նախատեսում է զորքերի կառավարման միացյալ համակարգի ստեղծում, ինչպես նաեւ զորքերի մարտական, թիկունքային, նյութատեխնիկական եւ հատուկ ապահովման կարգը: Ըստ նրա, փաստաթուղթը կնպաստի կովկասյան տարածաշրջանում իրավիճակի կայունացմանը:

Ամբաստանյալներ Հունանյան եղբայրները քննարկում են զինդատախազության քննիչների գործունեությունը

Ամբաստանյալ Դերենիկ Բեջանյանը հրաժարվեց պաշտպանից

ԱՆՈՒՇ ԲԱԲԱՅԱՆ

Նաիրի Հունանյանը «Հոկտեմբերի 27»-ի գործով դատավարության երեկվա նիստի ընթացքում ավարտեց եղբոր՝ ամբաստանյալ Կարեն Հունանյանի հարցաքննությունը: Սակայն մինչ նրա հարցերի ավարտն արձանագրելը՝ դատավարության մասնակիցների շրջանում որոշակի անցուդարձեր եղան: Մասնավորապես, ամբաստանյալ Ն. Հունանյանը քննադատության արժանացավ մեղադրողների եւ տուժողների փաստաբանների կողմից՝ այն պատճառաբանությամբ, թե նրա հարցերը չեն առնչվում քրեական գործի նյութերին: Դատավարության ընթացքը որոշակիորեն դանդաղեց՝ հիմնականում Ն. Հունանյանի «շնորհիվ»: Այնուհետ տպավորություն էր, թե դատավարությունն արհեստականորեն ձգձգելու փորձեր են արվում: Ամբաստանյալի հարցադրումների առնչությամբ տեսակետ հայտնեց փաստաբան Աշոտ Սարգսյանը, որն առաջարկեց հարցաքննությունը չվերածել զինդատախազության քննիչների ծառայողական գործողությունների վերլուծության, քանզի այդ ամենն, իբր, առնչություն չունի «Հոկտեմբերի 27»-ի գործի հետ: Մեղադրող Հակոբ Մարտիրոսյանն էլ հավելեց, որ նրա հարցադրումներում արծարծվող նյութը դատարանում ներկայացված չէ, այնպես որ, վաղաժամ է դրանց անդրադառնալը: Ինչեւէ, ամբաստանյալն ի վերջո ավարտեց իր երկարածիգ հարցաքննությունը, որի ընթացքում հնչած հարցերի գերակշիռ մասը իրոք առնչվում էր նախաքննական փուլում ամբաստանյալ Կ. Հունանյանի հանդեպ զինդատախազության քննիչների գործադրած ճնշումներին:

Տես ➧ էջ 2

Գուլիեւը հաստատակամ է

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Ադրբեջանը երբեք չի հաշտվի իր տարածքի ոչ մի քառակուսի մետրի կորստյան հետ եւ կվերականգնի իր տարածքային ամբողջականությունը: Հայաստանին հասցեագրված այսպիսի նախազգուշացմամբ Ադրբեջանի արտգործնախարար Վիլայաթ Գուլիեւը հանդես է եկել ԵԱՀԿ-ի նախարարների խորհրդի երեքշաբթի օրը Բուխարեստում կայացած նիստում, հաղորդել է ԵԱՀԿ-ի մամուլի ծառայությունը:

Ըստ Գուլիեւի, Հարավային Կովկասում խաղաղության ու կայունության վերականգնման միակ ճանապարհը «Ադրբեջանի կազմում Լեռնային Ղարաբաղին ամենաբարձր աստիճանի ինքնակառավարում տրամադրելն է»: Հակամարտության լուծման ցանկացած այլ եղանակ չի ընդունվի Ադրբեջանի կողմից, ասել է Վիլայաթ Գուլիեւը:

ԱՐԱԲ-ԻՍՐԱՅԵԼԱԿԱՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

Նոր ահաբեկչություն Երուսաղեմում

Երեկ՝ առավոտյան 7:30, Երուսաղեմի «Հիլթոն» հյուրանոցի մուտքի մոտ տեղի է ունեցել պայթյուն, որից մարմնական թեթեւ վնասվածքներ են ստացել 8 հոգի: Պայթյունը իրականացրել է մահապարտ-ահաբեկիչը, որն, ըստ պաղեստինյան աղբյուրների, Պաղեստինի Բեթղեհեմ քաղաքից է: Ըստ նախնական ենթադրությունների, ահաբեկիչը նպատակ է ունեցել ահաբեկչություն կատարել քաղաքի կենտրոնում, սակայն պայթուցիկի անսարքության պատճառով պայթյունն ավելի վաղ է տեղի ունեցել, որն էլ կանխել է հնարավոր մեծ աղետը:

Երուսաղեմում անցյալ շաբաթ տեղի ունեցած ահաբեկչությունից հետո քաղաքում ոստիկանների թիվը կրկնապատկվել է, սակայն ահաբեկչին չի հաջողվել մոտենալ ոստիկանների խմբին: «Հիլթոն» հյուրանոցում պայթյունի պահին եղել են Իսրայելի կրոնի եւ ներքին անվտանգության նախարարները, ինչպես նաեւ Երուսաղեմի քաղաքապետը: Հյուրանոցից քիչ հեռու գտնվում է Մ. Նահանգների դեսպան Էնտոնի Զինիի բնակարանը: Երուսաղեմի ոստիկանությունը չի բացառում նաեւ

մահափորձի հավանականությունը:

Իսրայելի վերջին ռմբակոծումները պաղեստինցիների շրջանում մեծ զայրույթ են առաջացրել: Ռմբակոծումների պատճառով Պաղեստինի ինքնավարության ձերբակալված ակտիվիստները տեղափոխվել են մասնավոր բնակարաններ եւ գտնվում են անվտանգության մարմինների հսկողության ներքո: Պաղեստինի վարչակազմի անդամների կարծիքով, Իսրայելի կառավարության ձգտումը՝ անդամալուծել եւ չեզոքացնել Յասեր Արաֆաթին, կծնի նոր ահաբեկչություններ: Նրանք զգուշացրել են, որ ռմբակոծումների շարունակվելու դեպքում պաղեստինցիներն էլ հարկադրված կլինեն դիմելու ինքնապաշտպանության: Իսկ այժմ պաղեստինցիները ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդից պահանջում են գումարել խորհրդաժողով՝ քննարկելու Իսրայելի ռմբակոծումների հարցը: Այս պահանջը Յասեր Արաֆաթը ներկայացրել է միջազգային հանրությանը:

Կիրակի օրն Արաբական լիգան կգումարի համաժողով, որին կմասնակցեն նաեւ ոչ անդամ 9 երկրների ներկայացուցիչներ, որոնք կխորհրդակցեն տարածաշրջանում ստեղծված պատերազմական իրավիճակի շուրջ: Ռ. Պ.

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Բյուջեն կարող էր եւ ավելի մեծ լինել

Այս տարվա բյուջեն դեռեւս կատարվել է 85 տոկոսով

«Այս տարի, նախորդ տարվա 50 մլն-ի փոխարեն 20 մլն դոլար ՍԱՔ ենք նախատեսել, այն էլ կապում ենք կոնկրետ ծախսերի հետ, որտեղ որեւէ ճնշում բյուջեի մյուս ծախսերի նկատմամբ չլինի: Այս տարի պետական կարճաժամկետ պարտատոմսերից՝ 3,9 մլրդ դրամով, 101 մլն դրամ վարկի ստացմամբ, 20 մլն ՍԱՔ-ի եւ, իհարկե, սեփականաշնորհման միջոցների հաշվին կփորձենք փակել դեֆիցիտի տարբերությունը: Ամեն դեպքում մեր դեֆիցիտը պետք է կրճատվի միայն ներքին ռեսուրսների հաշվին»: Ֆինանսների եւ էկոնոմիկայի նախարար Վարդան Խաչատրյանի այս գնահատականներով կարելի է բնութագրել 2002 թ-ի արդեն խորհրդարանի հաստատմանը ներկայացված պետական բյուջեն: 214 մլրդ դրամ մուտքեր, 257 մլրդ ծախսեր, 43 մլրդ դեֆիցիտ, հարկային վարչարարությունից 14 մլրդ դրամի հավելյալ եկամուտների կանխատեսում, ՀՆԱ-ում հարկերի տեսակարար կշռի ավելացում մինչեւ 15,5 տոկոսի մակարդակ, ուսուցիչների աշխատավարձերի 20 տոկոս բարձրացում, ահա այն ընդհանուր ցուցանիշները, որոնցով տարբերվում է հաջորդ տարվա բյուջեն եւ որը «40 աստիճան տաքությամբ» վատառողջ Վարդան Խաչատրյանի ներկայացնելուց հետո պետք է քննարկի հայրենի խորհրդարանը: Սակայն 2001 թվականի վերջին նստաշրջանն ավարտվեց, ուստի ԱԺ-ն բուն քննարկումներին կանդրադառնա մինչեւ տարեմուտ հրավիրվելիք արտահերթ նստաշրջանների միջոցով:

Առաջին նիստին, սակայն, ակնհայտ էր պատգամավորների պասիվությունը, որը թերեւս բացատրվում է մինչ այդ մշտական հանձնաժողովներում տարված քննարկումներով: Զարմանալի էր սակայն, որ կառավարությունը բյուջեն խորհրդարանի ընդլայնված նիստին ներկայացրեց ըստ էության առանց որեւէ փոփոխության եւ առանց որեւէ առաջարկության ընդունման, որոնք արված են եղել:

Գործադիրը պատրաստվել էր մինչեւ երկրորդ ընթերցում դրանք հաշվի առնել, որոնք, ըստ ֆինանսնախարարի, մոտ 3-4 մլրդ-ի չափով փոփոխություն են առաջացնելու ծախսային մասում:

Նման առաջարկները, որոնք առանց աղբյուրները նշելու, հավելյալ ծախսեր են ենթադրում, մշտապես խորհրդարանականների «թույլ կողմն» է եղել, որոնք ընդունվելու դեպքում էլ, ըստ էության, չեն կատարվել: Դրա ամենավառ դրսեւորումը եղավ այս տարի գարնանը նախորդ տարվա բյուջեի կատարողականի քննարկումը, որի արդյունքում խորհրդարանը պարզապես չհաստատեց այն, արտահայտելով դժգոհություն կառավարության գործունեությունից: 2001 թ-ի բյուջեի կատարողականին, սակայն, եթե վստահենք Վարդան Խաչատրյանի փաստարկներին, նման վտանգ չի սպառնալու. «Տասը ամիսների կտրվածքով այս տարվա կատարողականը կազմում է 83 տոկոս: Այս երկու ամիսների արդյունքները կամփոփենք եւ պարզ կդառնա: Ասեմ, որ ՍԱՔ-4-ի բոլոր պահանջները կատարել ենք, այդ թվում՝ հարկային պարտավորությունները: Եթե ՍԱՔ-4-ն էլ ստանանք, գուցեեւ 100 տոկոսով կատարած կլինենք»:

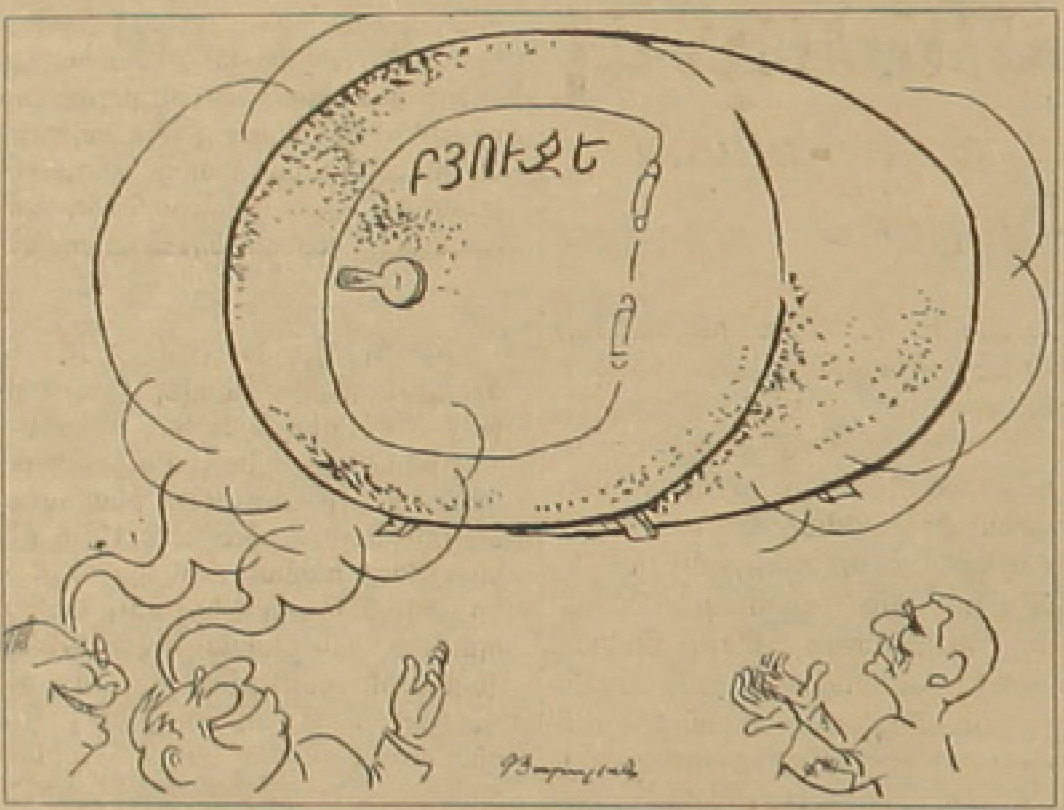

Հաջորդ տարվա համար կառավարության հիմնական խնդիրը լինելու է հարկային վարչարարությամբ հնարավորինս մեծ գումարներ բյուջե բերելը: Դա ռիսկային է, եթե նկատի առնենք տնտեսվարող սուբյեկտների ստվեր մտնելու միտվածությունը: Այս տեսակետից խիստ կարեւոր է խորհրդարանի օժանդակությունը կառավարությանը ներկայացված բյուջեն ընդունելու: Սակայն, ինչպես երեւում է, տրամադրվածությունը միանշանակ չէ:

ՀՅԴ-ն որոշ սոցիալական ուղղվածության առաջարկներ է ներկայացրել, որոնք թվային արժեքով 2-3 մլրդ ծախսեր են ավելացնում: Այդ խմբակցության անդամ Մարտուն Մաթեւոսյանի գնահատմամբ. «Բյուջեի կատարողականն իրատեսական է: Ենթադրում եմ, որ հնարավոր էր ավելի մեծ բյուջե բերել: Դա մշտապես բոլոր կառավարությունների բնորոշ հատկությունն է՝ բերել ավելի փոքր բյուջե: Մենք առաջարկություններ արել ենք: Բայց թե ինչքանը դրանցից կընդունվի, հայտնի չէ:

Իհարկե, առաջարկություն կանենք նաեւ եկամտային աղբյուրների բացահայտման ուղղությամբ: Առաջարկել ենք 600 մլն-ով ավելացնել նպաստների գումարները, որոնք սահմանված են 14,9 մլրդ դրամ: Թոշակների ավելացումը, որը տեղի ունեցավ, կարող է մեծ ընտանիքներին եւ միայնակ թոշակառուներին զրկել նպաստներից: Դա անթույլատրելի է: Դա պատահական թիվ չէ, այդքան գումարով հարցը կարող է լուծվել: Առաջարկներ կան կապված աղետի գոտու վերականգնման հետ եւ համապատասխան օրենքի կայացման, որի համար բյուջեում զրո գումար է նախատեսված: Մենք 500 մլն դրամի առաջարկ ենք ներկայացրել...»:

ՍԻՄ-ն, օրինակ, բյուջեի հանդեպ այդքան էլ խանդավառություն չի ցուցաբերում: Հայկ Բաբուխանյանի կարծիքով. «Ներկայացված եկամտային մասով թեեւ գերազանցում է նախորդ տարվանը, բայց, մեր կարծիքով, կան մեծ ռեզերվներ եւ ճիշտ աշխատելու դեպքում կարելի է մի քանի անգամ գերազանցել: Նույնը նաեւ ծախսային մասով: Այլ խնդիր է բյուջեի ուղղվածությունը: Մենք գնահատում ենք, որ տնտեսական քաղաքականությունը, որը դրված է բյուջեի հիմքում, արդյունաբերության եւ գյուղատնտեսության աճի եւ նոր շուկաների հայտնաբերման խնդիրն է, որը ոչ մի ձեւով բյուջեում արտացոլված չէ: Մեր ստանդարտ մոտեցումներն են, որ բյուջեն լինի սպառողական, որով չի խրախուսվում արդյունաբերության աճը: Այս ֆիսկալ մոտեցումներով հարցեր չեն լուծվի»:

ԳՈՌ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ

Գումարվեց «Արժանապատիվ ապագա» կուսակցության համագումարը

ԵՐԵՎԱՆ, 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Այսօր «Առնո Բաբաջանյան» համերգասրահում գումարվեց «Արժանապատիվ ապագա» կուսակցության համագումարը: Կուսակցության նախագահ Լյուդմիլա Հարությունյանն իր ելույթում նշեց, որ վերջին երկու տարիները կուսակցության համար կայացման, սեփական բնավորության կերտման եւ քաղաքական դաշտում հաստատման տարիներ էին: Այդ ժամանակամիջոցում կուսակցությունն էապես ընդլայնել է իր սոցիալական հենքը, բազմապատկել անդամների թիվը եւ հիմնել տարածքային կազմակերպություններ Հայաստանի բոլոր մարզերում: Այսօր այն ունի 38 տարածքային ստորաբաժանում եւ 4,286 անդամ:

Կուսակցության նախագահն ընդգծեց, որ Հայաստանում առկա են տնտեսական ճգնաժամի հաղթահարման, մակրոտնտեսական կայունության, շուկայական հարաբերությունների զարգացման դրական միտումներ, որոնք, սակայն, չեն հանգեցրել էական փոփոխությունների: Կուսակցության կարծիքով, ներկա իրավիճակից միակ հնարավոր ելքը նոր ռազմավարությունն է՝ անցումը գոյատեւումից դեպի զարգացում, աղքատության նվազման եւ բարենորոգումների իրականացմանն ուղղված քայլերը, արտագաղթածների վերադարձի խթանումը:

Քվեարկությամբ հաստատվեց «Արժանապատիվ ապագա» կուսակցության կանոնադրությունը եւ ծրագիրը, մշակվեց ռազմավարություն: Կուսակցության համանախագահներ ընտրվեցին Լյուդմիլա Հարությունյանը եւ Ստեփան Ծաղիկյանը:

Ամբաստանյալներ Հունանյան եղբայրները...

Սկիզբը էջ 1

Սակայն բռնությունների թեման այսքանով չսպառվեց, որովհետեւ Նաիրի Հունանյանից հետո ամբաստանյալ Կ. Հունանյանին հարցաքննեցին մյուս ամբաստանյալների պաշտպաններ Աղասի Աբաբեկյանը, Մարուսյա Չիլինգարյանը, վերջում՝ Բենիամին Մինասյանը: Ն. Հունանյանի պաշտպանի հարցերին պատասխանելով՝ Կարեն Հունանյանը տեղեկություններ հաղորդեց, թե իրեն ինչպես են ծեծել ռետինե մահակներով, եւ այդ «գործընթացն» ուղեկցել է նախաքննության ողջ փուլը: Բռնությունների փաստերը, նրա տեղեկություններով, եղել են զինդատախազության եւ ԱԱՆ քննչական մեկուսարանի տարածքներում, որտեղ էլ ամբաստանյալից բռնի ուժով կորզվել են ցուցմունքներ, նրան ստիպել են, որ «գործին որեւէ կերպ չառնչվող անձանց անուններ թվարկի»: Փաստաբան Ա. Սարգսյանը վերստին միջամտեց՝ Նաիրի Հունանյանին իր ուղղած քննադատությունը հասցեագրելով նաեւ նրա պաշտպանին, պահանջելով, որ հարցերն առնչություն ունենան անմիջապես «Հոկտեմբերի 27»-ի գործին: Ի պատասխան՝ դատավորը փաստաբանին կոչ արեց «մի փոքր էլ համբերել», քանզի շուտով մեղադրող կողմն է սկսելու հարցեր տալ, այդժամ էլ կհնչեն գործի նյութերին անմիջականորեն առնչվող հարցադրումներ: Իսկ մինչ այդ Կ. Հունանյանը հասցրեց պատասխանել Բենիամին Մինասյանի եւս մի հարցին՝ տեղեկացնելով, որ հոկտեմբերի 27-ին ԱԺ դահլիճում առաջին կրակոցն արձակողն ինքն է եղել:

Այնուհետեւ դատավարության մասնակիցների ուշադրությունը կենտրոնացավ մեկ այլ ամբաստանյալի՝ Դերենիկ Բեջանյանի վրա. վերջինս միջնորդությամբ հանդես եկավ դատարանի առջեւ՝ իր պաշտպան Ա. Բագրատունու ծառայություններից հրաժարվելու վերաբերյալ: Երբ դատավորը հարցրեց պատճառը, ամբաստանյալը դժգոհեց, թե Ա. Բագրատունին «իր շահերը լավ չի պաշտպանում», բացի այդ՝ ինքը նրան խնդրել է իրեն այցելել ԱԱՆ մեկուսարանում, իսկ պաշտպանը չի ներկայացել, թեպետ Բեջանյանը նրան նախապես տեղեկացրել է, որ ցուցմունքներ է հայտնելու: Դատավոր Ս. Ուզունյանը Դ. Բեջանյանին հիշեցրեց, որ դատարանում ամբաստանյալը բազմիցս հնարավորություն է ունեցել իր պաշտպանի հետ տեսակցելու, ինչո՞ւ առիթից չի օգտվել ու նրա հետ համաձայնեցրել ինչ-ինչ հարցեր: Իր հերթին պաշտպան Բագրատունին դժգոհեց, թե Դերենիկ Բեջանյանն անհասարակ շատ փոփոխական է իր դիրքորոշումներում, ինքը հաճախ պարզապես չի հասցնում նրա հետ որեւէ հարց համաձայնեցնել, քանի որ ամբաստանյալը վերստին փոխում է կարծիքը: «Նա կարող էր, մյուս ամբաստանյալների պես, դատարանի դահլիճում տեսակցություն խնդրել իր պաշտպանի հետ, այնինչ այդ քայլին չի դիմել», շարունակեց «արդարանալ» նա: Դատավորն իր հերթին նկատեց, որ ամբաստանյալը թերեւս կարիք ունի փակ տեսակցության, առանձնազրույցի: Փաստաբան Մարինե Ջանոյանը հարց ուղղեց Բեջանյանի պաշտպանին. «Դուք գիտե՞ք, որ նա ցանկանում է ցուցմունք տալ...»: Վերջինս պատասխանեց, թե՝ չգիտեր եւ, առհասարակ, ինքը միշտ էլ չեզոք վերաբերմունք է ունեցել Բեջանյանի հանդեպ էլ, նրա ցուցմունքների հանդեպ էլ: «Այդ դեպքում ո՞րն է Ձեր՝ որպես պաշտպանի, օգնությունը», շարունակեց փաստաբան Մ. Ջանոյանը: Հետագա հարցուպատասխանի ընթացքում պարզվեց, որ պաշտպան Բագրատունին արդեն 3-4 ամիս չի այցելել իր պաշտպանյալին՝ մեկուսարան:

Ինչեւէ, Բեջանյանն անհողդողդ էր. նա պնդեց, թե հրաժարվում է իր պաշտպանի ծառայություններից, նոր պաշտպան էլ չի ցանկանում: Միջնորդությունը դրվեց քննարկման, կարծիքները միատեսակ էին՝ բավարարել միջնորդությունը: Դատավոր Ս. Ուզունյանն, այսպիսով, «ազատ արձակեց» պաշտպան Բագրատունուն, եւ ամբաստանյալ Բեջանյանն էլ Կ. Հունանյանի պես, մնաց միայնակ՝ սեփական շահերը պաշտպանելու: Իսկ Ն. Հունանյանի պաշտպան Բենիամին Մինասյանը խորին տրտմությամբ արձանագրեց. «Պաշտպանության բանակը նոսրանո՞ւմ է...»:

Երեկ մեղադրողները սկսեցին Կ. Հունանյանի հարցաքննությունը: Նիստը կշարունակվի առաջիկա երկուշաբթի:

«Մամուլի իրացումը պետք է բերվի շուկա»

Սկիզբը էջ 1

– Մենք, ըստ ամենայնի, կգնանք հավատարմագրային կառավարման ճանապարհով: Մինչեւ ամսվա վերջ որոշում կկայացվի, եւ համակարգում բարեփոխումների գործընթացը կշարունակվի:

– Ինչո՞վ եք բացատրում Կարեն Գալուստյանին էներգետիկայի նախարարի պաշտոնից ազատելը:

– Ես նախորդ օրն իր հետ խոսել եմ: Նոր փուլ ենք մտել, ոլորտում պետք է բարեփոխումներ կատարվեն, որոնք վերաբերում են եւ բաշխիչ ցանցերին, եւ մնացած կառույցներին՝ ապարատի կենտրոնական եւ ենթակա կառույցներում: Բնական է, որ պետք էր նոր մարդ՝ նոր հայացքներով այդ գործի մեջ մտնելու համար: Իհարկե, Գալուստյանը նախապատրաստել էր այդ ծրագրերը, այսինքն մասնակցություն էր ունեցել, բայց նախորդ տարիների սեփականաշնորհման ոլորտում կատարվածը որոշակի կաշկանդվածություն կարող էր ստեղծել բարեփոխումների ընթացքում:

– Պրն վարչապետ, կառավարությանը մեղադրում են տպագիր լրատվամիջոցների կրճատման մեջ:

– Թերթերի միջոցները չեն կրճատվել: Սուբսիդիաները, որոնք նախատեսված էին, դրված են բյուջեում, ուղղակի առաջարկություն եղավ նախարարությունից ավելացված արժեքի հարկի արտոնությունից զրկելու կապակցությամբ: Ամեն դեպքում արտոնությունը պահպանվում է: Ինչ վերաբերում է մամուլի շենքի հետ կապված մամուլում բարձրացված աղմուկին, այն հիմքեր չունի: Մենք խոստացումների չենք գնալու, ընդհակառակը, միշտ քննարկել ենք, թե ինչո՞վ կարող ենք լրատվամիջոցներին օգնել: Ուղղակի որոշ լրատվամիջոցներ, տեսնելով, որ կառավարությունը գնում է դրական քայլերի, մեր մերժած ինչ-որ տարբերակներ սկսում են քննարկել, որը իրականությանը չի համապատասխանում:

– Սակայն մտահոգություններ կան նաեւ «Հայմամուլի» սեփականաշնորհման հետ կապված:

– Հարկավոր է նախկին դրվածքից հրաժարվել: Ազատ մամուլը կա եւ հարմարվել է շուկայական հարաբերություններին: Անհրաժեշտ է մամուլի արտադրանքի իրացումն էլ բերել շուկայական հարաբերությունների մակարդակ, եւ ազատ մրցակցության դաշտում կայացած մամուլը փորձի աշխատել: Դա կօգնի ոչ թե ինչ-որ սոցիոլոգիական հարցումներով պարզել, թե որ թերթն ինչպիսի շուկա ունի, այլ շուկան ինքը ներկայացնի այդ հարաբերակցությունը: Եթե որոշակի դժվարություններ լինեն, կառավարությունը կանդրադառնա մամուլի տարածման խնդիրներին:

– Գալուստյանին նոր աշխատանք առաջարկվե՞լ է:

– Գալուստյանի հետ ինքս եմ զրուցել: Սխալ տեղեկատվություն գնաց, թե նա նախ նախագահական է գնացել, նոր իմացել ազատվելու մասին: Կեսօրին նրան խորհրդակցության ընդմիջմանը հրավիրեցի ինձ մոտ եւ տեղյակ պահեցի, որ հրամանը լինելու է եւ երեկոյան ներկայացվելու է: Նրան ասել ենք, որ կառավարությունը եւ ես ինքս պատրաստ ենք քննարկելու իր հետ իր հետագա աշխատանքի ոլորտը: Նա որոշ ժամանակ է խնդրել հանգստանալու, նոր այդ հարցը կքննարկվի:

«ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակութեան ԺԱ տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
Երեւան 375010, Հանրապետութեան 47
Ֆաքս 374-1-562863
e-mail: azg2@arminco.com
www.azg.am
Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ / հեռ. 521635
Խմբագիր
ՊԱՐՈՅՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ / հեռ. 529221
Տնօրէն
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ / հեռ. 529353
Համակարգ. ծառայութիւն / հեռ. 582483
Շուրջօրյա լրահաւաք ծառայութիւն / հեռ. 529353
Apple Macintosh
համակարգչային շարուածքը «Ազգ» թերթի
Թերթի նիւթերի ամբողջական թէ մասնակի արտատպումները տպագիր մամուլի միջոցով կամ ռադիոհեռուստատեսութեամբ, առանց խմբագրութեան գրաւոր համաձայնութեան, խստիւ արգելւում են, համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրէնքի:
Նիւթերը չեն գրախօսւում ու չեն վերադարձւում
«AZG» DAILY NEWSPAPER
Editor-in-chief
H. AVEDIKIAN / phone: 521635
47 Hanrapetoutian st.,
Yerevan, Armenia, 375010

ԱԶԳ

Ընթացիկ

Հեռախոսամարաթոնները լավ արդյունք են արձանագրել

Սակայն «Հյուսիս-հարավ» մայրուղու շինարարության անհրաժեշտ է առնվազն 17 մլն դոլար

«Հայաստան» համահայկական հիմնադրամի գործադիր տնօրեն Վահան Տեր-Ղեւոնդյանի մամուլի ասուլիսը նվիրված էր Լեռնային Ղարաբաղի «Հյուսիս-հարավ» մայրուղու եւ աղետի գոտում հիմնադրամի կատարած շինարարական աշխատանքներին: Գործադիր տնօրենն առավել հանգամանալից ներկայացրեց առաջին ծրագիրը: Նա դարձյալ հիշեցրեց, որ ավտոմայրուղու շինարարությունը շարունակելու համար միջոցներ հանգանակելու նպատակով նախապես ծրագրված հեռուստամարաթոնն ԱՄՆ-ում սեպտեմբերի 11-ի իրադարձությունների պատճառով հետաձգվեց: Փոխարենը հեռախոսամարաթոններ անցկացվեցին ինչպես ԱՄՆ-ում, այնպես էլ այլ երկրներում:

Առավել մեծ արդյունք գրանցվեց Ֆրանսիայում նոյեմբերի 8-11-ն անցկացված հեռախոսամարաթոնի ընթացքում: Փարիզ, Լիոն, Մարսել, Նիս եւ Մոնպելյե քաղաքներում հեռախոսազանգերի 50 տոկոսից ավելին դրական արձագանք է ունեցել, ինչը Վահան Տեր-Ղեւոնդյանը համարեց լավ արդյունք: 8200 ֆրանսահայեր հանգանակել են 3,5 մլն ֆրանկ կամ 500 հազար դոլար: Այդ թիվն ակնկալվում է եկող տարի հասցնել 4,5-5 մլն ֆրանկի:

Գերմանիայում առաջին անգամ անցկացված հեռախոսամարաթոնի ընթացքում հավաքվել է 10 հազար դոլար, Կանադայում՝ 20 հազար դոլար, Արգենտինայում՝ 45 հազար դոլար: ԱՄՆ-ի արեւմտյան ափում նոյեմբերի 1-ից սկսված եւ դեռեւս չավարտված (վերջնաժամկետը հունվարի 6-ն է) մարաթոնից ստացվել է 300 հազար դոլարի խոստում: Մինչեւ հունվարի 6-ը հույս կա այդ գումարը հասցնել 1 մլն դոլարի:

ԱՄՆ արեւելյան ափի հայությունը պարտավորվել է ստանձնել մայրուղու ամենամեծ՝ Շեխեր գյուղի կամրջի շինարարության ծախսերը: «Որքա՞ն են կազմում այդ ծախսերը» մեր հարցին Վահան Տեր-Ղեւոնդյանը պատասխանեց, որ չի ցանկանում թվեր հրապարակել, քանի որ մոտ օրերս պետք է անցկացվի շինարարական կազմակերպության ընտրության մրցույթ: Տվյալների հրապարակումը կարող է բացասաբար ազդել այդ մրցույթի վրա:

Հեռախոսամարաթոնների անցկացմանը զուգահեռ Լեռնային Ղարաբաղում արդեն հանգանակված միջոցներով սկսվեց «Հյուսիս-հարավ» ավտոմայրուղու երրորդ՝ Դաշբուլաղ-Բալուջա 9,7 կմ հատվածի շինարարությունը: Այն նախատեսվում է ավարտել 1 տարի հետո: Այս հատվածի կառուցմամբ Ստեփանակերտից մինչեւ Գանձասարի խաչմերուկ հնարավոր կլինի համեմատաբար նորմալ ճանապարհով երթեւեկել:

Ինչ վերաբերում է աղետի գոտուն, ապա այս տարի հիմնադրամը շուրջ 2 մլն դոլարի ծրագրեր է իրականացրել: Շիրակի մարզում ավարտին է մոտենում Գյումրու թիվ 19, 32 դպրոցների շինարարությունը, նախատեսված է թիվ 29 եւ 9 դպրոցների կառուցումը, դեկտեմբերին շահագործման կհանձնվի Գյումրու Աբովյան փողոցի թիվ 121 շենքը, որը պատմաճարտարապետական հուշարձան է նաեւ: Լոռու մարզում կառուցվում են՝ Սպիտակում 4 բնակելի շենքեր, մշակույթի պալատը, թիվ 1 դպրոցի մասնաշենքը, Արջովիտ գյուղի դպրոցը, Ծաղկաբեր գյուղի մանկապարտեզը, Տաշիրի պոլիկլինիկան: Հովանավորների թվում են «Ռոբերտ Պողոսյան եւ որդիներ» ֆոնդը, բարերարներ Անդրանիկ Նուրյանը, Ջոզեֆ Դորյանը, Վահե Գիթափչյանը, Մեծ Բրիտանիայի, Արգենտինայի, ԱՄՆ-ի արեւմտյան ափի հայ համայնքները:

Պատասխանելով **«Ազգի»** այն հարցին, թե ե՞րբ է ակնկալվում ավարտել ավտոմայրուղու շինարարությունը, Վահան Տեր-Ղեւոնդյանը հայտնեց, որ ավտոմայրուղու մնացած՝ 129 կմ-ի շինարարությունը միջոցների առկայության դեպքում հնարավոր է ավարտել 2-2,5 տարում: Դրա համար այժմ 17 մլն դոլարի անհրաժեշտություն կա, որը կհավաքվի ոչ միայն մարաթոնների, այլեւ ուրիշ միջոցներով: Առայժմ շահագործման է հանձնված 30 կմ-ը եւ, ինչպես նշվեց, կսկսվի 9,7 կմ հերթական հատվածի շինարարությունը:

Անդրադառնալով սփյուռքի հնարավորություններին, հիմնադրամի գործադիր տնօրենը կարծիք հայտնեց, որ այդ առնչությամբ կա երկու ծայրահեղ մոտեցում: Ոմանք այդ հնարավորությունները գնահատում են չափազանց լավ, ոմանք՝ չափազանց վատ: Իրականությունն այլ է, ինչը պայմանավորված է սփյուռքի իրականությամբ: Մասնավորապես անցկացված հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ սփյուռքի քիչ թե շատ ակտիվ շերտը 10 տոկոս է: Օրինակ՝ Արգենտինայի 80 հազար հայկական համայնքից 4-5 հազարն է միայն ազգային-հասարակական կյանքում ընդգրկված: Այնպես որ, անհնար է ակնկալել տարեկան հարյուր միլիոնավոր դոլարների մուտք Հայաստան: Սակայն, մյուս կողմից, սփյուռքից տարեկան ստացվող 4-5 մլն դոլարը հնարավոր է հասցնել 40-50 մլն դոլարի, թեեւ առաջիկա տարիների համար առավել իրատեսականը կարող է լինել 15-20 մլն դոլարը:

ԱՐԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

Շնորհակալություն

«Հայռուսգազարդ» ՓԲԸ-ն իր շնորհակալությունն է հայտնում ՀՀ ՆԳՆ Գեղարքունիքի մարզային ներքին գործերի վարչության պետ, միլիցիայի գնդապետ Հովհաննես Թամամյանին, Սեւանի ՆԳ բաժնի պետ, միլիցիայի գնդապետ Նվեր Գրիգորյանին եւ իրենց անձնակազմերին պրոֆեսիոնալ բարձր աշխատանքի եւ ցուցաբերած մասնագիտական աջակցության համար:

«ՀԱՅՌՈՒՍԳԱԶԱՐԴ» ՓԲԸ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ի լուր լրագրողների

Մամուլի ազգային ակումբը «ԶԼՄ-ները եւ ժողովրդավարությունը» ծրագրի շրջանակներում լրագրողներին հրավիրում է հանդիպման «Առավոտ» օրաթերթի գլխավոր խմբագիր Արամ Աբրահամյանի հետ:

Հանդիպումը կկայանա այսօր՝ դեկտեմբերի 6-ին, ժամը 12-ին, Մամուլի ազգային ակումբում (Արշակունյաց 2, 10-րդ հարկ):

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲ

Ձկնագողությունը Սեւանում շարունակվում է

Բնապահպանության նախարարի հրամանով նոյեմբերի 19-ից դեկտեմբերի 25-ը Սեւանա լճում արգելված է սիգի եւ իշխանի որսը՝ կապված ձվադրման շրջանի հետ: Սակայն փողոցներում, շուկայամերձ տարածքներում սիգ եւ իշխան

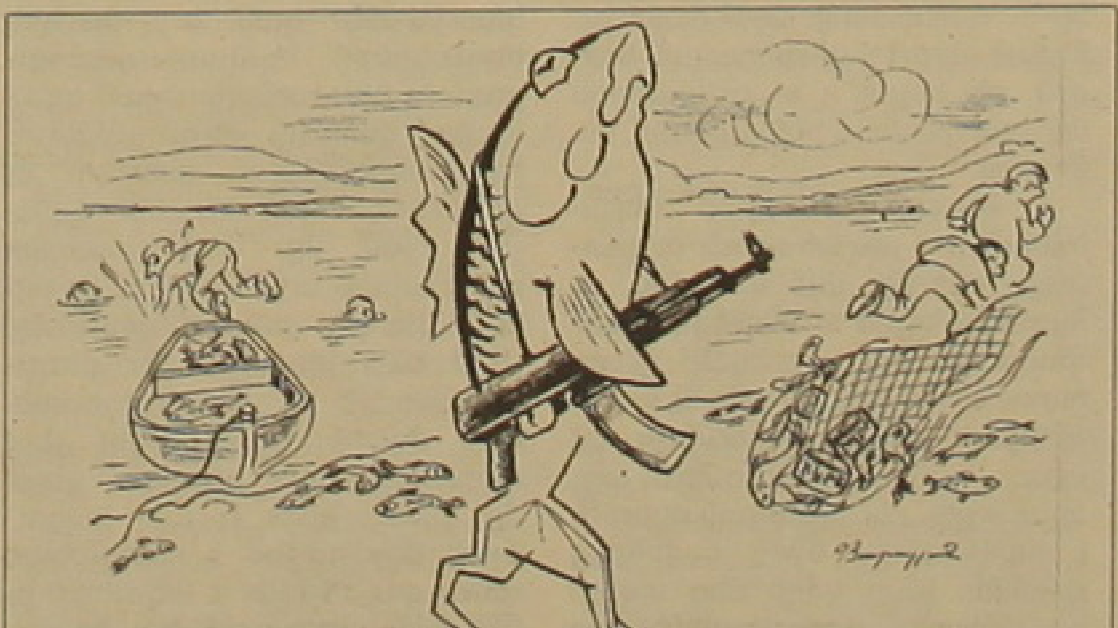

ձկների վաճառքը շարունակվում է: Պարզելու համար, թե ձկնագողերին հայտնաբերելու ինչ միջոցներ են կիրառվում, դիմեցի բնապահպանության նախարար Վարդան Այվազյանին, որն էլ ասաց հետեւյալը. «Մեր ստուգումներն ընթանում են հետեւողական: Հնարավոր չէ խոպառ բացառել ձկնագողության դեպքերը, սակայն այն միջոցառումները, որ իրագործում ենք, հստակ արդյունքներ են տվել: Վերջին երկու օրերի ընթացքում մոտ 80-90 հազար ձուկ է բռնագրավվել եւ հասկացվել մանկատներին, ծերանոցներին»: Բացահայտված խախտումների եւ ձկնագողության կապակցությամբ հարուցվել են յոթ քրեական գործեր: Վերահսկողությունը մշտապես իրականացնում են բնապահպանության նախարարությունը, մարզային վերահսկիչները ոստիկանության հետ: Վերջին շաբաթվա ընթացքում արդեն բռնագրավվել է մոտ 100 հազար ձուկ:

Պրն Այվազյանը փողոցներում վաճառվող սիգ եւ իշխան ձկների առկայությունը բացատրեց նրանով, որ արհեստական ջրամբարներում եւ լճերում բուծվող ձկնատեսակների համար կա հատուկ թույլտվություն, եւ վաճառվող ձկները հենց այդ տարածքներից են: Հուսանք, որ նախարարի պարզաբանումն իրական է:

ՄԱՐԻԵՏԱ ՄԱԿԱՐՅԱՆ

ԱՍՈՒԼԻՍ

«Աղետի գոտու վերականգնման ֆինանսական աղբյուրները հայտնի են»

Պնդում է քաղաքաշինության նախարար Դավիթ Լոքյանը

Պետությունն աղետի գոտում բնակվող շուրջ 14200 ընտանիքի բնակարանային խնդիրը լուծելու պարտավորություն ունի: Այսքան ընտանիք է դեռեւս ապրում ժամանակավոր կացարաններում՝ վագոն-տնակներում, վթարային շենքերում: Սակայն կան բոլոր հիմքերն ասելու, որ մոտակա մի քանի տարվա ընթացքում աղետի գոտին ամբողջությամբ կվերականգնվի: Այս մասին հայտնեց ՀՀ քաղաքաշինության նախարար Դավիթ Լոքյանը երեկ հրավիրված մամլո ասուլիսում՝ իր լավատեսությունը հիմնավորելով այն փաստարկով, որ առկա է ամենակարեւորը՝ հայտնի են ֆինանսական միջոցների ապահովման բոլոր աղբյուրները: Նախարարը լրագրողներին ներկայացրեց նաեւ անցնող տարում իրականացված աշխատանքների արդյունքները, խոսեց աղետի գոտու վերականգնման 2002 թ. ծրագրի մասին:

Ըստ Դավիթ Լոքյանի՝ 2001 թ. ծրագիրն իրականացվել է ամբողջությամբ, դեռ ավելին՝ 30 տոկոսով կատարվել է արդեն գալիք տարվա ծրագիրը: Այս տարի բնակարանային խնդիրը լուծվել է 1906 ընտանիքների համար, որոնցից 1084-ինը գնման՝ սերտիֆիկատների ճանապարհով, իսկ նախատեսված 492-ի փոխարեն ընթացիկ տարում ամրացվել եւ վերակառուցվել է 812 բնակարան: Այժմ սկսված է Լինսի հիմնադրամի տրամադրած միջոցներով 1950 բնակարանների ամրացման եւ շինարարության գործընթացը՝ հիմնականում Գյումրի եւ Վանաձոր քաղաքներում: Սկսված է նաեւ 23 բնակելի շենքերի կառուցումը Սպիտակ քաղաքում (273 բնակարան): USAID-ին գումար է տրամադրելու ոչ միայն բնակարանների գնման համար, այլեւ որոշ շենքերի արտաքին տեսքի բարելավման համար: Կօժանդակվի նաեւ սոցիալապես անապահով մի շարք ընտանիքների բնակարանների ներքին հարդարման խնդրի լուծումը: ԱՄՆ զարգացման գործակալության մեկ այլ ծրագրով սկսված է գյուղական բնակավայրերում կիսակառույց տների ավարտման գործընթացը: Դեկտեմբերի 7-ին Նալբանդ եւ Ջրաշեն գյուղերում կհանձնվեն շինարարական առաջին սերտիֆիկատները: Ընդհանուր առմամբ այդպիսի տների թիվը կլինի 815:

Դպրոցաշինության առումով ավարտվել եւ ընթացքում է 59 դպրոցի շինարարություն: Վաղը շահագործման կհանձնվեն եւս մի քանիսը, Հայաստանի սոցիալական ներդրումների հիմնադրամի միջոցներով մյուս տարի կվերականգնվեն Արագածոտնի եւ Տավուշի մարզի մի շարք վթարային դպրոցներ: ՀՀ նախագահի հանձնարարականով մինչեւ 2002 թ. օգոստոսի 25-ն աղետի գոտու բոլոր դպրոցները կվերականգնվեն, եւ մյուս տարվա ուսումնական տարին երկրաշարժից տուժած մարզերը կսկսեն առանց տնակային դասարանների:

Այս տարի շահագործման է հանձնվել 18 առողջապահական հաստատություն, որոնցից մի մասը՝ հանրապետության հեռավոր բնակավայրերում:

Դավիթ Լոքյանի խոսքերով՝ նախատեսվում է նաեւ մշակութային օջախների շինարարություն. կվերականգնվեն Մինաս Ավետիսյանի եւ Ավետիք Իսահակյանի տուն-թանգարանները, Վանաձորի մշակույթի պալատը: Այս տարի ավարտվել է Վանաձորի պետական մանկավարժական ինստիտուտի ամրացումը, շուտով կսկսվեն նաեւ Գյումրու մանկավարժական ինստիտուտի վերականգնման աշխատանքները:

Նախարարը կարեւորեց նաեւ մյուս տարվա ծրագրով նախատեսված ջեռուցման խնդրի լուծումը, որը թույլ կտա բնակեցնել արդեն կառուցված, բայց չբնակեցված շենքերը: Ի դեպ, որպես ստացած տներում չբնակվելու պատճառ Դավիթ Լոքյանը նշեց պետական օժանդակության համակարգերը. ընտանեկան նպաստից չզրկվելու պատճառով մարդիկ գերադասում են վագոն-տնակներում ապրել: Այս խնդիրը հնարավոր է լուծել պարզաբանման տարբերակով, մարդիկ պետք է իրազեկ լինեն, որ նոր բնակարան փոխադրվելով կպահպանեն օժանդակություն ստանալու իրավունքը:

Քաղաքաշինության նախարարը հայտնեց նաեւ, որ 2002 թ. ծրագրում տեղ են գտել երկրաշարժից տուժած քաղաքների բարեկարգման հարցերը: Ըստ նախարարի, երկրաշարժի հետեւանքները վերացնում են աղետի գոտու շինարարական կազմակերպությունները, աշխատանքներում 5-63 հազար մարդ է ընդգրկված:

Աղետի գոտու վերականգնման ծրագիրն այս տարի ընդհանուր առմամբ 30 մլն դոլար է պահանջել, 2002 թ. ծրագրի համար կտրամադրվի երկու անգամ ավելի: Մյուս տարի կլուծվի 4400 ընտանիքի բնակարանային խնդիրը:

ՄԱՐԼԵՆԱ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍՅԱՆ

Համաշխարհային բանկը խոստանում է ծրագրեր իրականացնել Գեղարքունիքում

Հերթական այցով Գեղարքունիքի մարզում էին Համաշխարհային բանկի փորձագետները՝ խմբի ղեկավար Ադրիանա Բուրյանովայի գլխավորությամբ: ՀԲ-ի եւ ՀՀ կառավարության համատեղ մասնակցությամբ կազմված գործողությունների ազգային ծրագրի շրջանակներում մարզում կիրականացվեն բնապահպանական եւ գյուղատնտեսական ծրագրեր: Եթե նախորդ երկու այցելությունները զուտ ճանաչողական էին, ապա այս անգամ մարզպետ Վահագն Հակոբյանի, գյուղատնտեսության եւ բնապահպանության ոլորտների մարզային ղեկավարների հետ վերջնական ճշգրտում կատարվեց ծրագրերի կատարման վերաբերյալ: Ըստ ՀԲ ներկայացուցիչների, ծրագրերի իրականացումը կսկսվի 2002 թ. գարնանը: Դրանք կիրականացվեն, մասնավորապես, անտառատնկման, հողերի որակի բարելավման, ֆերմերային տնտեսություններում փորձացուցադրական աշխատանքների կատարման, ինչպես նաեւ հեռավոր արոտավայրերում ջրահավաք ավազանների կառուցման ուղղությամբ: Ֆերմերային մոտ ծրագրերը կներդրվեն մուլտային շրջանում անասունների քաշաճի ավելացման նպատակով: Կֆինանսավորվեն «Սեւան» ազգային պարկի տարածքում անտառավերականգնման եւ համայնքների վարչական սահմաններում գտնվող հողատարածքներում փոքրիկ անտառներ հիմնելու աշխատանքները: Նշված բոլոր աշխատանքները պետք է կոորդինացվեն բնական ռեսուրսների օգտագործման ասոցիացիաների միջոցով, որոնք ստեղծվելու են համայնքների եւ մարզպետարանի միջոցով: Նույնատիպ ծրագրեր 2002 թ. իրականացվելու են նաեւ Տավուշի մարզում:

ՏԻԳՐԱՆ ՀԱԿՈԲՅԱՆ

Առաջին տեղեկությունները Հալեպի հայկական համայնքների մասին հիշատակվում են դեռեւս 15-րդ դարից: Այդ ժամանակներից ի վեր այստեղ գործում են եկեղեցի, դպրասուն, որտեղ գրիչները ստեղծում էին ձեռագիր մատյաններ:

Հալեպահայ գաղութը ստվարացավ 1915-ի եղեռնից հետո: Հալեպը եղավ առաջին ամենամոտ կայանը Դեր Զորի անապատներ տեղահանված, հայոց մեծ ողբերգությունից մազապուրծ հայության բեկորների համար: Արեւմտյան Հայաստանից, Կիլիկիայից գաղթականների առաջին քարավանները ծվարեցին Հալեպում: Տեղաբնակ արաբները ուրախ ընդունեցին հայերին, եւ տեղի կառավարության հոգածու վերաբերմունքի շնորհիվ հայությունը կարողացավ կազմակերպել իր ազգային կյանքը: Գաղթականների սկզբնական կացարանները՝ հյուղակները, բարգավաճեցին, համայնքը զարգացավ, կառուցվեցին դպրոցներ, եկեղեցիներ, ստեղծվեցին հասարակական, մշակութային միություններ: Մինչեւ 1960-ականները հայ բնակչությունը Հալեպում հասնում էր 200.000-ի: Ավելի ուշ գաղութը նոսրացավ, մի մասը գաղթեց Ամերիկա, մյուսները՝ Բեյրութ, Եվրոպա:

«Հայրենիքեն հեռու, բայց հայրենիքով ապրող հայու կարոտով»

Անխարկ Հալեպի հայկական համայնքի մասին

Հրապարակագիր, հասարակական գործիչ, ջերմ, զգայուն ու հայրենասեր հալեպահայուհու՝ Նվարդ Ղարաֆյան-Մաղոյանի հետ իմ զրույցից այն տպավորությունը ստացա, որ այսօր Հալեպում ապրում է ազգային ավանդույթները պահպանող հայություն, որը հավասարիմ նախնյաց կանչին, օտարության մեջ աշխատում է չնահանջել իր արմատներից, ինքնությունից՝ պահպանելով հայեցի կրթությունը, զորացնելով հայ ոգին, լեզուն, մշակույթը:

Հալեպում այսօր հայերն ապրում են կազմակերպված, զբաղվում արհեստներով, առեւտրով, աշխատում են կրթության, առողջապահության, շինարարության, գիտության ոլորտներում, հայտնի են որպես հմուտ արհեստավորներ: Համայնքի համար կարեւորվում է հայ հոգեւոր-մշակութային կյանքի պահպանումը, եւ հատկապես մշակութային կյանքը՝ գիտակցելով ազգապահպանման նշանակությունը, նախանձախնդիր է լեզվական եւ մշակութային հարցերում:

Հալեպում գործում են Սբ. Քառասնից մանկանց, Սբ. Գեւորգ, Սբ. Աստվածածին, Սբ. Գր. Լուսավորիչ, Սբ. Հակոբ եկեղեցիները, Հայ ավետարանչական Էմանուել, Նահատակաց, Բեթել, Հայ կաթողիկե Սբ. Խաչ, Ջվարթնոց եկեղեցիները:

Ակտիվ ու աշխույժ է հատկապես մշակութային կյանքը. գործում են ՀԲԸՄ-ի «Ադամյան» թատերախումբը, որ 1961-ից ի վեր գործել է անընդմեջ, Համազգայինի «Լեւոն Շանթ» թատերախումբը, «Զավարյան» ուսանողական միությունը, «Նոր սերունդ» միության պարախումբը, «Կրթասիրաց», «Վասպուրական» մշակութային միությունների թատերախմբերը, «Սպենդիարյան» (ՀԲԸՄ-ի), «Ջվարթնոց», «Նարեկացի», «Եկմալյան» երգչախմբերը, «Մասիս», «Գառնի» մանկապատանեկան համույթները, Թեքեյան մշակութային միության մանկապատանեկան խմբերը: Մ. Սարյանի գեղարվեստի (ՀԲԸՄ) ակադեմիայում եւ Արշիլ Գորկի (Համազգայինի) գեղարվեստական կենտրոնում հաճախողները 4 տարվա ուսումնառությունից հետո ուսանողները ստանում են վկայական՝ դպրոցներում հայոց լեզու դասավանդելու իրավունքով: Հալեպահայ մշակութային կյանքի մեջ կարեւոր ներդրում է կատարել դոկտ. Ռոբեր Ճեպեճյանը՝ նախաձեռնելով սիրիահայ կյանքի պատմությանը նվիրված «Գեղարդ» մատենաշարի հրատարակումը: Մատենաշարը լույս է տեսնում ՀԲԸՄ-ի հովանավորությամբ: Դոկտ. Ճեպեճյանի մահից հետո նրա սկսած աշխատանքը շարունակում է ՀԲԸՄ-ի նորակազմ մասնագիտական հանձնախումբը: Ճեպեճյանի ջանքերով է ստեղծվել նաեւ «Վիոլետ Ճեպեճյան» հարուստ գրադարանը:

Տիկնանց խորհուրդը Սիրիայում Հ Հ հյուպատոս Արեգ Հովհաննիսյանի հետ:

Հալեպում հաճախակի են կազմակերպվում մշակութային միջոցառումներ, Հայաստանից հրավիրվում արվեստագետներ: Մանկուց երեխաներին հայեցի կրթելու համար այստեղ էական է ազգային տոների, սովորույթների պահպանումը: Թարգմանչաց, Վարդանանց տոները եւ Ապրիլի 24-ը նշում են բոլոր կազմակերպություններն ու կուսակցությունները: Եվ դեռեւս նախակրթարանից այդ տոներն անցնում են մեծ տոնախմբություններով, շքեղ հանդեսներով: Հալեպում ամեն տարի նշվում է նաեւ Հայաստանի անկախության օրը՝ սեպտեմբերի 21-ը, կազմակերպվում են հայկական մշակութային օրեր, տոհմիկ ճաշերի ցուցադրություն, երաժշտական-երիտասարդական փառատոներ, ճաշկերույթներ, որոնց մասնակցում են բազմաթիվ հյուրեր, օտար երկրների հյուպատոսներ: Միջոցառումների մի մասը կատարվում է Հայաստանի հյուպատոսության շենքում, որ տրամադրել է հայ ավետարանչական համայնքը եւ վերանորոգվել է հալեպահայության ջանքերով:

Այս միջոցառումների անցկացման համար մեծ աշխատանքներ է կատարում հյուպատոսությանը կից տիկնանց խորհուրդը, որի ատենապետուհին է իմ զրուցակիցը՝ Նվարդ Ղարաֆյան-Մաղոյանը: Նա սովորել է Երեւանի պետհամալսարանի բանասիրական ֆակուլտետում, մասնագիտական ուսումը շարունակել Փարիզի Սորբոնի համալսարանում, աշակերտել հայագետ պրոֆ. Ֆեյդիին՝ հետեւելով համեմատական լեզվաբանության դասընթացներին: Բանասիրական գիտությունների թեկնածու է, աշխատել է Հալեպի համալսարանում, դասախոսություններով հանդես եկել Դամասկոսում, Բեյրութում, Քամիշլիում, Լաթաքիայում, Մարսելում, Վալանսում: ՀԲԸՄ-ի գործունյա պատասխանատու անձերից է եւ հասարակական ակտիվ գործունեություն միշտ է ծավալել, արժանացել Հայաստանի իրադարձություններին՝ ինչպես վերլուծական հոդվածաշարերով (որոնք շահեկան են հատկապես նրանով, որ Հայաստանի վերջին 10 տարիների իրադարձությունների վերլուծությունները կատարվում են՝ ելնելով անմիջական տպավորություններից. հոդվածագիրը ղարաբաղյան շարժման սկիզբից հաճախակի է եղել Հայաստանում, եւ նորովի է դիտարկում 19-20-րդ դդ. հայ ժողովրդի պատմական ժամանակաընթացքը՝ վերարժեքավորելով ժամանակին թյուր ըմբռնած շատ երեւույթներ եւ իրադարձություններ), այլեւ գործուն աջակցությամբ ղարաբաղյան պատերազմի տարիներին օգնություն է կազմակերպել եւ ուղարկել Ղարաբաղ, այցելել զինվորական տեղամասեր: Շատ գնահատելի է տիկին Նվարդի հոգու ջերմությունը եւ Հայաստանի նկատմամբ ունեցած սերը: Իմ ավանդական հարցին, թե ինչպե՞ս եք օտարության մեջ պահպանում ինքնությունը, նա ժպտաց.

– Հալեպահայության վերապահված է յուրահատուկ ու բնորոշիչ դեր մը, այն առումով, որ Հալեպը եղած է սփյուռքի մայր գաղութը: Հոն է, որ կայք ու ապաստան գտած են եղեռնեն մազապուրծ հայու բեկորները: Եվ այսօր որպես հետնորդներն այդ սերունդին, մեր սրբազան պարտքն է հավասարիմ մնալ նախնյաց կտակին, ինչը կմղե մեզ ավելի համձնառու վճռականությամբ մը տեր դառնալ մեր ազգային պարտավորություններուն, դաստիարակել եւ ճիշտ կողմնորոշել մեր իրարահաջորդ սերունդները, թրծել եւ կոփել անոնց ազգային գիտակցությունը: Եվ սա կարեւոր է ոչ միայն այն տեսակետեն, որ ամենաուժեղ պատվարն է ամեն տեսակի օտարացնող հովերուն դեմ, այլեւ սեր եւ հետաքրքրություն կներշնչե մեր ազգային արժեքներու նկատմամբ, կպահովե օտար ափերուն վրա հայության գոյերթը:

Հալեպի մեր գլխավոր հյուպատոսությանը կից ստեղծվեցավ կանանց խորհուրդ, որուն մաս կկազմեն հալեպահայ կազմակերպություններու եւ հարանվանություններու (հայ առաքելական, հայ ավետարանչական եւ հայ կաթողիկե համայնքներ) կին ներկայացուցիչները: Հյուպատոսության փոքրիկ հողաշերտը մեզի համար կներկայացնե Հայաստանը, հոն հայրենիքը կտեսնենք որպես շոշափելի իրողություն, կունենանք հոգեկան բերկրանք, որովհետեւ իրականացած կտեսնենք մեր երազները, հատկապես մտաբերելով, թե այդ երազի ճամփուն վրա քանի-քանի սերունդներ զոհվեցան ու նահատակվեցան: Հայրենիքը մեզի համար դարձած է համախմբող ուժ մը: Ուժ մը, որ իր եզին կքողու բոլոր տեսակի տարակարծությունները: Հալեպահայ կազմակերպություններու եւ հարանվանություններու կանայք միասնաբար կգործեն, հանուն հայրենիքի եւ հայրենիքը ներկայացնող գլխավոր հյուպատոսության՝ սփյուռք-հայրենիք կապերն ավելի ամրացնելու նպատակով: Մեր երակներուն մեջ հոսող արյան կանչն է, որ մեզի կմղե գործել: Սփյուռքը հոգիով միշտ փարած է հայրենիքին, փարած է հարազատի անկեղծ սիրով: Հայրենասիրության զգացումը սերունդե-սերունդ փոխանցվեցավ սփյուռքահայ հոգիներուն: Այդ զգացումով է, որ մենք սնվեցանք եւ այսօր մեծ հավատքով ու երկյուղածությամբ կմոտենանք հայրենասիրության գաղափարին՝ մեր ամենեն սրբազան ու նվիրական զգացումին: Այսօր մենք կապրինք հայրենիքեն հեռու, բայց միշտ հայրենիքին հետ, հայրենիքով ապրող հայու կարոտով:

– Տիկին Նվարդ, անկախությունից հետո սփյուռքահայության համար հայրենիքի «տեսլականը» դարձավ շոշափելի իրողություն: Սակայն այս տարիներին Հայաստանի ներքաղաքական, հասարակական կյանքն այնքան էլ հարթ չէր՝ լի ներհակություններով, սոցիալական անարդարություններով: Հայրենիքի հեռավոր գեղեցիկ երազը մշուշվում կամ աղարտվո՞ւմ է արդյոք նման երեւույթներից:

– Պատմության մեջ ժամանակահատվածներ կան, երբ մարդիկ կկորսնցնեն հավասարակշռության եւ ներդաշնակության զգացումը, կապրին փլուզումներու, խարխափումներու, ապրելու եւ գոյատեւելու նոր ուղիներ գտնելու շրջան մը: Ահա այսպիսի պատմական շրջան մըն է, որ այսօր կապրի հայ ժողովուրդը: Մենք շատ կխոսինք մեր թերություններուն եւ սխալություններուն մասին, բայց երբեք չենք փորձեր զանոնք ուղղելու կերպ մը գտնել: Ճիշտ է, այս կացության մեջ դժվար է հաղթական դուրս գալ: Դժվար է ազգային եւ ցեղային թերությունները մեկ օրեն մյուսը հաղթահարել: Բայց եւ այնպես, հոս կզասվիմ հոռետեսներու փաղանգեն, որոնք թերահավատությամբ կմոտենան հերոսական ճիգով ստեղծվող պետական Հայաստանին: Մեր հույսը հայության պայքարն է: Այս անգամ հայը պիտի պայքարի ինքզինք հեղափոխելու, բարեփոխելու համար: Եվ մենք այդ հրաշքը պարտավոր ենք իրականացնել:

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԴԱԼՅԱՆ

ՄՏԱՀՈԳԻՉ

Իսկ յետո՞յ

Ստորեւ լույս տեսնող հոդվածի հեղինակը հալեպահայ է, ավելի ճիշտ էր: Արդեն 3-4 ամիս է, որ ընտանիքով հայրենադարձվել է, ապրում է Երեւանում, ունի աշխատանք: Հալեպահայ մշակութային կյանքում եղել է հայտնի անուն: Հիմնադիր դերասաններից է տեղի ՀԲԸ Միության «Ադամյան» թատերախմբի, միաժամանակ աշխատակցել է տարբեր թերթերի, հատկապես Բեյրութի «Զարթօնք» օրաթերթին, որտեղ լույս տեսած նրա հոդվածները, ռեպլիկներն ու երգիծական ակնարկները, հաճախ «Փինոքիո» կեղծանվան տակ, միշտ էլ մեծ հետաքրքրությամբ են ընթերցվել: Խմբագրությանս հրավերով այսուհետեւ նա հանդես կգա մեր թերթի էջերում:

Շա՞տ զգայացունց կ՛ըլլայ, եթէ այսպիսի հարցում մը մէջտեղ նետեմ՝ «Արդեօք Երեւա՞նն է դառնալու հայերէնի գերեզմանը», թէ այդքան ալ անակնկալ հարցում մը չէ, որ զգայացունց ըլլայ:

Շատ շատեր քննադատած են Երեւանի մէջ օգտագործուած հայերէն (անձնման) լեզուն, անոր անմաքրութիւնը, գունաթափումն ու աղաւաղումը: Շատ փորձ-արշաւներ եղած են լեզուն մաքրելու ի խնդիր, ու դեռ յամառօրէն շարունակողներ ալ կան, սակայն ի՞նչ է փոխուած իրականութենէն:

Ահա երրորդ ամիսն է, որ կ՛ապրիմ Երեւանի մէջ եւ օրըստօրէ աւելի կ՛ամրապնդուի մէջս այն վախը, թէ մեր լեզուն իր իսկ հայրենիքին մէջ հոգեվարքի մէջ է:

Չափազանցութի՞ւն է: Կը վախնամ՝ ո՛չ:

Մէյ մը ականջ տուէք օգտագործուած լեզուին: Պատանիներն ու երիտասարդները այնպիսի փողոցային ժառգոն մը ստեղծած են ու կ՛օգտագործեն, որ լեզուն ի՛սկ սփռուած է նմանիլ կարկատանուոր այն ծածկոցներուն, որուն հիմնական կերպասէն գրեթէ բան չ՛երեւիր գունագեղ ու խայտաբղէտ կարկատաններու քանակին պատճառաւ:

Զարգացած տա՞րրը: Այստեղ աւելի վտանգաւոր է տեղի ունեցածը: Համալսարանաւարտներուն մօտ ընթացիկ խօսակցական լեզուն ռուսերէնն է, որը երբեք ալ չի «համեմուիր» հայերէն բառերով:

Հին սերունդը, այսպէս ըսած հին սերունդի «ազնուական» խաւը արդէն ռուսերէնէ զատ բան չէր օգտագործեր ու այդպէս ալ կը շարունակէ: Է՞, ո՞ւր մնացին հայերէն խօսողները, ո՞ւր է հայերէնը:

Հայերէնը մնացեր է մամուլի էջերուն գլխաւորաբար ու բեմերուն վրայ՝ երբեմն: Սակայն, տասնամեակ մը առաջ սկսուած լեզուամաքրութեան արշաւը այսօր արդէն ժամանակավրէպ կը թուի ըլլալ, քանի որ ոչ միայն ռուսերէնէ փոխառնուած բառերը վերադարձած են լրագիրներու էջերուն, այլեւ «շնորհիւ» բաց քաղաքականութեան ու խօսքի ազատութեան, ամերիկա-անգլերէն բառեր սկսած են առատօրէն օգտագործուիլ, ինչպէս՝ «իմպիչմենտ», «լեգիսիմ», «բրիֆինգ» եւն:

Ազատ ու անկախ Հայաստանի մէջ, մարդիկ ամենայն ազատութեամբ կը փետրատեն մեր լեզուն:

Հեռատեսիլի նախընտրելի ծրագիրները ռուսականներն են:

Տեղական FM ռատիոկայաններու հաղորդած երգերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ռուսերէն է:

Կը տխրիմ, շատ կը տխրիմ:

Յո՞ երթաս մեր Ոսկեդէնիկ:

Լաւ որ կան մեր դպրոցները, ուր մեր մատղաշ սերունդի լեզուին ու գրչին տակ դեռ չէ աղարտուած հայերէնը: Իսկ յետո՞յ:

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Բաքվի հայկական նավթը*

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԴԱԴԱՅԱՆ

Նավթի բիզնեսը համաշխարհային մի փակ ակումբ է, որի անդամներն անթագակիր արքաներ են, կառավարությունների անպորտֆել վարչապետներ, հասարակության սյուներ: Նրանք այստեղ պոկեր են խաղում կոն դնելով քաղաքական, տնտեսական, հասարակական ահռելի հարստություններ, երկրների զարգացման ընթացքը, ժողովուրդների բարեկեցություն: Եվ այդպես կշարունակվի այնքան ժամանակ, քանի դեռ մարդկությունը կախման մեջ կլինի ներքին այրման շարժիչից:

Ահա այդ ակումբի անդամ է փորձում դառնալ Ադրբեջանը: Նա արեւելյան մեղեսիկությամբ, մուղամի հնչյունների տակ ներս է մտել եւ մոտեցել պոկերի սեղանին, որի շուրջ նստած միջազգային նավթային ընկերությունները տնտղում են ապագա խաղընկերոջը: Մեր հրապարակմամբ վերջիններիս կուզենայինք պատմել նոր այցելուի մասին: Պատմել այն մասին, որ Բաքվի թեւից հանած խաղաթուղթը՝ նավթը, նշան արած է: Դա ուզում ենք անել մի քանի պատճառներով: Նախ, որքան մեզ հայտնի է (համենայն դեպս, դա է ապացուցում հայոց բազմադարյա բիզնեսի պատմությունը), իսկական, մեծ բիզնեսում խարդախությունից ավելի եղկելի ու դատապարտելի բան չկա: Երկրորդ, Ադրբեջանը կոն է դնելու իրեն չպատկանող Ղարաբաղը, պատրաստ է տանուլ տալ, միայն թե բազմաչարչար այդ երկրամասը հետ բերի իր լծի տակ: Եվ երրորդ՝ մենք ապացուցելու ենք, որ Բաքուն ուրիշի ունեցվածքով է փորձելու թուղթ խաղալ. նա յուրացրել է ուրիշների վաստակը...

XIX դ. ֆրանսիացի գիտնական Վ. դը Սեն-Մարտենը համարում էր, թե Ք. ծ. 2000 տարի առաջ Սեւ եւ Կասպից ծովերի միջեւ ընկած ընդարձակ տափաստաններում ապրում էին քիմերացիները՝ կելտական ընտանիքի մի ցեղ, որը Ք. ծ. ա. XI դարից սկսած բազմիցս ներխուժում էր Անդրկովկաս: Ք. ծ. ա. VII-V դդ. Կովկասի տափաստաններից նրանց դուրս մղեցին սկյութները՝ միջինասիական քոչվորների հորդաները: Իսկ առաջին որոշակի անվանումը, որով հիշատակվում է ապագա Բաքվի նահանգը, Աղվանքն է: Աղվանները մտավոր եւ քաղաքական կախման մեջ էին Հայաստանից, հայերից ընդունեցին քրիստոնեությունը, իսկ Մեսրոպ Մաշտոցը նրանց համար այբուբեն ստեղծեց: XVI-XIX դդ. Շիրվան դարձած Աղվանքը վերածվում է արաբների, պարսիկների, թուրքերի ռազմի թատերաբեմի:

Այս ամենի մասին մենք խոսում ենք հպանցիկ ու մակերեսորեն զուտ այն պատճառով, որ ամենայն մանրակրկիտությամբ բյուր անգամ ասվել ու խոսվել է հայ գիտնականների կողմից: Իսկ մենք նշում ենք միայն մեկ դրդապատճառով՝ որպեսզի հասկանալի լինի 1870 թ. ռուս հայտնի կովկասագետ Ն. Զեյդլիցի այն պնդումը, թե. «Բաքվի նահանգի թաթարները ծագում են զանազան թյուրքական ցեղերից, որոնք այս երկրամաս են տեղափոխվել սելջուկների, մոնղոլների, Սեւ ու Սպիտակ ոչխարավորների, թուրքմենների եւ սեֆյանների ասպատակությունների ու երկրամասին տիրելու օրոք: Այդ տարբեր ցեղերը, միախառնվելով երկրամասի նախկին բնակիչների հետ ինչպես Արեւելյան Անդրկովկասում, այնպես էլ Պարսկաստանի հյուսիսային մասում, կազմավորեցին թյուրք լեզու՝ թուրքերենի (օսմանյան թուրքերի), կումիկերենի, նողայերենի եւ ջաղաթայերենի միջինը: Ադրբեջանական (адербайджанских) թաթարների նոր ժողովրդի կազմի մեջ մտան մարդկային տոհմի զանազան ցեղերի ներկայացուցիչները»:

1908 թ. նույնանման միտք է կրկնվում «Կավկազսկի վեստնիկ» տարեգրքում. «Բաքվում, ինչպես նաեւ առհասարակ Բաքվի նահանգում, ամենից շատ ադրբեջանական թաթարներն են: Նրանք պատկանում են մոնղոլական ռասային եւ թյուրքական սերնդին, խոսում են պարսից լեզվի ազդեցությանը ենթարկված բարբառով: Աջակցություն ստանալով պարսից շահերի կողմից, նրանք նախորդ հարյուրամյակում Ատրպատականից տեղափոխվեցին Անդրկովկասի հարավ-արեւելյան մաս եւ ծովամերձ շրջան Բաքվից մինչեւ Դերբենտ»:

Այս մեջբերումները կատարում ենք, որպեսզի պարզ լինի՝ երբ մենք հայերս, ասել եւ ասում ենք, թե մինչեւ 1918 թ. «ադրբեջանցի» հասկացություն չի եղել, օտարերկրացիները համարում են, թե քարոզչություն է: Բայց փաստը փաստ է. բոլոր աղբյուրներում օգտագործված են «թաթար», «մահմեդական» բառերը: Մենք կհրաժարվենք «մահմեդականից», որովհետեւ այն բազմաշերտ եւ ընդգրկուն իմաստ ունի, բայց, կանխավ ներողություն խնդրելով Ռուսաստանի եւ նույնիսկ Ղրիմի թաթարներից, կօգտագործենք «թաթար» բառը, որպես ներկայիս «ադրբեջանցու» հոմանիշ:

Այսրկովկասի նոր շրջանի պատմությունն անհնար է պատկերացնել առանց Ռուսաստանի: Զգտելով դեպի ծովային դարպասներ, Ռուսաստանը սկսեց մեթոդաբար, զենքի ուժով դուրս մղել թուրքերին ու պարսիկներին: 1801 թ. միացվեց Վրաստանը: 1813 թ. Գյուլիստանի պայմանագրով Պարսկաստանից Ռուսաստանին անցան Ղարաբաղի, Շեքիի, Գյանջայի, Շիրվանի, Դերբենտի, Ղուբայի, Բաքվի եւ Թալիշի խանությունները: 1828 թ. Թուրքմենչայի պայմանագրով Ռուսաստանին միացան Երեւանի ու Նախիջեւանի խանությունները: Ստեղծվեց Կովկասի փոխարքայությունը, որի կազմի մեջ XIX դ. երկրորդ կեսին մտնում էին Թիֆլիսի, Բաքվի, Երեւանի, Քութայիսի, Դերբենտի, Ելիզավետպոլի, Ստավրոպոլի, Կարսի նահանգները, Դաղստանի, Կուբանի, Թերեքի մարզերը: Իր ամուր ձեռքերում պահելով քաղաքական, ռազմական, վարչական իշխանությունը, Ռուսական կայսրությունը Կովկասի եւ Անդրկովկասի հարյուրավոր ժողովուրդների, ազգերի եւ ազգությունների ներշնչեց միասնական հայրենիքի գաղափար, մյուս կողմից զարկ տվեց տեղական եւ օտարերկրյա առեւտրին, գյուղատնտեսությանը, արդյունաբերությանը:

Սակայն մեզ հետաքրքրում է նավթը, Բաքվի նավթը:

Ամենահաս Մարկո Պոլոն XIII դ. այցելելով Ապշերոնյան թերակղզի, նշում է, որ նավթն այստեղից ուղտերով տեղափոխում էին Բաղդադ ու էլ ավելի հեռավոր վայրեր եւ օգտագործում որպես վառելիք եւ լուսավորության համար:

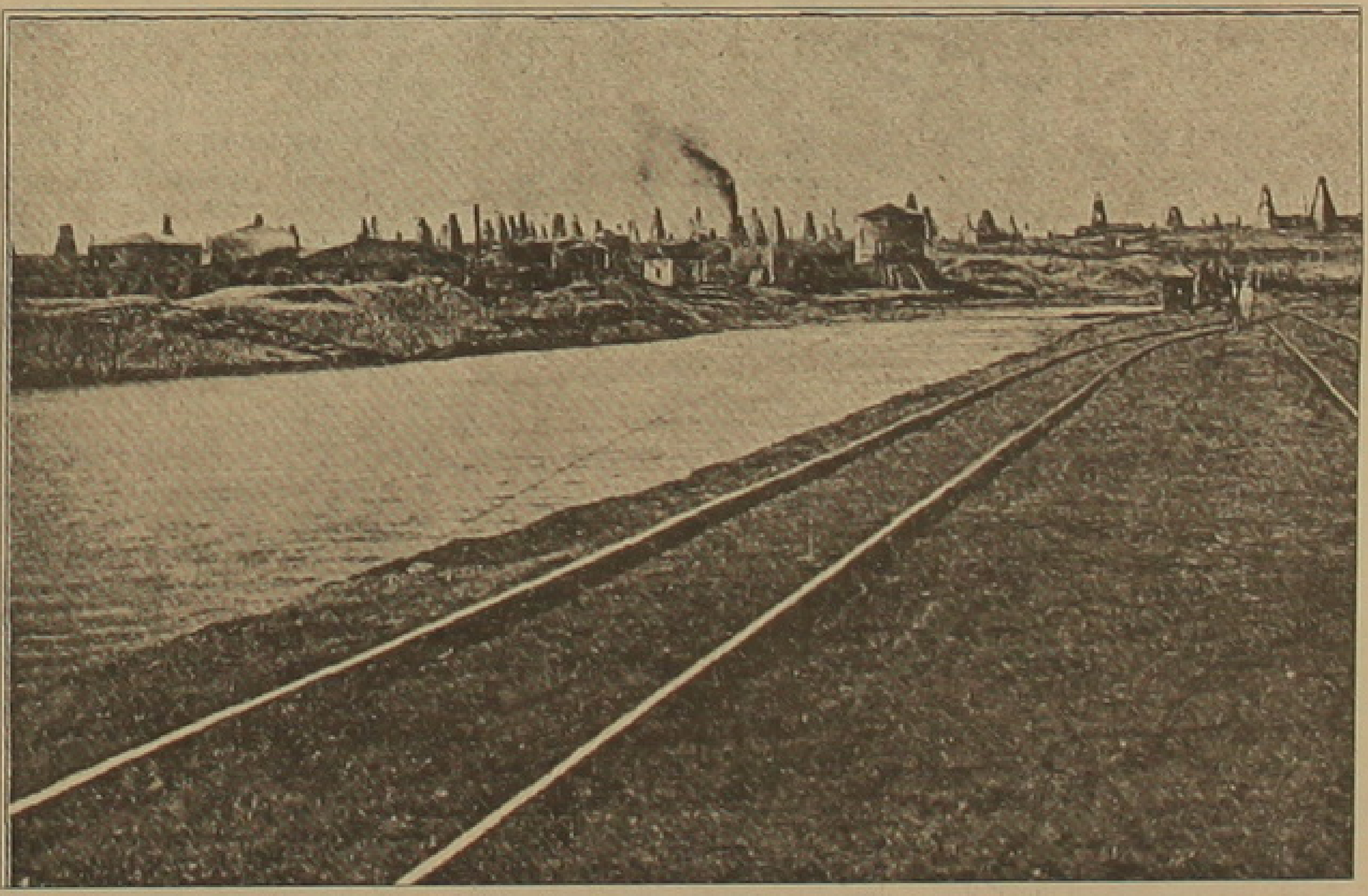

Նավթահորերից մեկում հայտնաբերվել է արաբերեն արձանագրությամբ մի քար, ըստ որի այդ հորը 1594 թ. հայտնաբերել է Մուհամեդ-Նուրի որդի Ալլահ-Յարը եւ օգտագործման տվել սեյիդներին:

Իսկ ի՞նչ բան էր նավթահորը. դա 25-30 մ խորությամբ ձագարաձեւ մի փոս էր, որ սկսում էին խորացնել: Նավթը ջրի հետ էր դուրս գալիս. լինելով ավելի թեթեւ՝ նավթը բարձրանում էր ջրի երեսը, ապա այն հավաքում էին, լցնում տիկերի մեջ ու եզալույծ սայլերով, էշերով կամ ուղտերով փոխադրում զտարաններ, որտեղ ստանում էին կերոսին, բենզին, մազութ, քսանյութեր: Քիչ չէին դեպքերը, երբ գազի հետ միախառնված նավթը դուրս էր ժայթքում շատրվանի տեսքով՝ միանգամից հարստացնելով տիրոջը (այդպիսի մի շատրվան 1877 թ. ժայթքեց Հովհ. Միրզոյանին պատկանող նավթահորից, եւ ապշեցուցիչն այն էր, որ դա տեւեց ամբողջ 7 տարի):

1821-1825 թթ. ռուսական իշխանությունը թերակղզու բոլոր նավթահորերը կապալառության է տալիս տարբեր անձանց եւ դրա դիմաց տարեկան ստանում 130 հազար ռուբլի: 1825 թ. պետությունը փորձում է ինքը զբաղվել արդյունահանմամբ, եւ արդյունքը լինում է այն, որ եկամուտը համարյա կիսով չափ նվազում է, հասնելով 76 հազար ռուբլու: 1826-1832 թթ. արդյունահանումը վարձակալությամբ հանձնվում է տեղացիներին, բայց արդյունքն այնքան հեռու էր բավարար լինելուց, որ պետությունը որոշում է ինքը ստանձնել գործը: Այս անգամ էլ ոչինչ չի ստացվում. նավթահորերը եւ աղահանքերը միասին պետական գանձարան են բերում տարեկան միջին հաշվով ընդամենը 100 հազար ռուբլի: Սա ստիպում է, որ 1850-ից կառավարությունը լիովին հրաժարվի արդյունահանումից եւ նորից ամբողջովին անցնի կապալառության համակարգի:

Իսկ ի՞նչ էր իրենից այդ ժամանակ ներկայացնում Բաքուն: 1851 թ. Կ. Սպասկի-Ավտոնոմովը գրում էր. «Քաղաքը կազմված է չափազանց նեղ ու ծուռմռտիկ փողոցներից, որոնցով հազիվ կարելի է ոտքով կամ հեծյալ անցնել: Հրապարակները փոքր են ու տձեւ, շուկայի փողոցն էլ է նեղ, կրպակներն անդուր են: Ամրոցում ու շրջակայքում կա 1992 տուն, 505 կրպակ, 29 փողոց, 3 հրապարակ ու 2 կամուրջ:

Ոչ մի գործարան չկա, առեւտրական հաստատություններ գոյություն չունեն: Բոլոր տեղական վաճառականները 294-ն են, որոնցից 75-ը նավատերեր, 67-ը զբաղվում են ֆաբրիկային ու մանուֆակտուրային, 291-ը այլ ապրանքների առեւտրով, այլաքաղաքային առեւտրականներ են 28-ը, պարսկահպատակ՝ 2-ը»:

Ավելացնենք նաեւ, որ քաղաքի եկամուտը կազմում էր ընդամենը 6000 արծաթ ռուբլի, իսկ բնակչության թիվն էր 7431: Սրանցից 405-ը հայ էին (283-ը արական սեռի), բայց արդեն ունեին իրենց եկեղեցին: Հայերի հիմնական զբաղմունքը տարանցիկ առեւտուրն էր, հատկապես՝ եվրոպական շաքարի: Վերջինս առանց մաքսավճարի մուտք էր գործում Բաթում կամ Փոթի, որտեղից հայերն այն գնում էին, տեղափոխում Բաքու, իսկ այստեղից՝ Պարսկաստան:

Նավթահորերը վարձակալության տալու վերաբերյալ կառավարության 1850 թ. որոշումը հայերին դրդեց ուշադրությունը սեւեռել այդ ուղղությամբ: Առաջինը Կուկուջանյանը, Բաբանայանը եւ Տեր-Ղուկասյանն էին, որոնք 1850-54 թթ. նավթահորեր վարձակալեցին՝ տարեկան վճարելով 110 հազար ռուբլի:

Վրա հասավ թիֆլիսաբնակ մեծահարուստ վաճառական Հովհաննես Մինասի Միրզոյանի (Иван Минаич Мирзоев) ժամանակը, որը հանդիսացավ **առաջինը**, ով Բաքվի նավթի հանույթը փոխադրեց արդյունաբերական հենքի վրա: (Տեղին է նշել, որ բացարձակ թյուրիմացություն է այն կարծիքը, թե Նոբել եղբայրներն են եղել Բաքվի նավթարդյունաբերության «հայրերը»: Նրանք Բաքու ոտք են դրել 1875 թ. եւ իսկապես մեծ ներդրում են ունեցել արդյունահանումը եվրոպական, համաշխարհային չափանիշների մակարդակին բարձրացնելու գործում): Հովհ. Միրզոյանը սկզբում զբաղվել էր հայ վաճառականության դարավոր, ավանդական գործունեությամբ՝ հում մետաքսի առեւտրով, ապա Նուխի քաղաքում հիմնել էր մետաքսի գործարան եւ խոշոր կապիտալ վաստակել: Արդեն 1854-ին նա ոչ միայն Բաքվում նավթահորեր վարձակալեց, այլեւ հիմնեց 5 նոր նավթահորեր, որոնք բոլոր եղածների մեջ ամենաառատն էին: Միայն 1863-1867 թթ. վարձակալական ժամկետի համար նա տարեկան վճարեց 162 հազ. ռուբլի:

1858 թ. ռուս ճարտարագետ Կոկորեւը եւ մոսկվացի մանուֆակտուրիստ Գուբոնինը Բաքվում հիմնել էին կերոսինի առաջին գործարանը, բայց կարճ ժամանակ անց անհաջողության էին մատնվել: Հովհ. Միրզոյանը, ձգտելով ընդլայնել գործունեությունը, 1868 թ. իրեն գործընկեր դարձրեց Կոկորեւին, որի հետ հիմնեց **առաջին նավթազտարանը**: Նույն տարում, Սուրախան կոչվող նավթադաշտում, հիմնեց կերոսինի երկու գործարան եւ ստացավ 260 հազ. ռուբլու 160.000 փութ[1] կերոսին (նավթի 1 միավորից ստացվում էր

---

* *Հոդվածը գրվել է հատուկ «Ազգի» պատվերով: Հղումը հեղինակին եւ լրագրին պարտադիր է:*

1. 1 փութը = 16,2 կգ:

Պատմական ակնարկ

30 տոկոս կերոսին)։ Դա առասպելական քանակ էր. համեմատության համար ասենք, որ Բաքվի մյուս 21 գործարաններն այդ տարի արտադրեցին ընդամենը 64 հազ. ռուբլու 60.000 փութ կերոսին։ Հովհ. Միրզոյանը եղավ նաեւ առաջինը, ով արտահանեց կերոսինը։

Սակայն հայ արդյունաբերողի գործնական հետաքրքրությունների շրջանակը միայն Բաքվով չէր սահմանափակվում։ Դեռեւս 1847 թ. Քռի՝ Կասպից ծով թափվող Սալյանի կոչվող ձկնորսավայրը տարեկան 170 հազ. ռուբլով վարձակալել էին Միհրմանյանը, Արշակունին եւ մի քանի այլ հայեր։ 1855 թ., վճարելով ավելի բարձր գին՝ տարեկան 312 հազ. ռուբլի, Միրզոյանն ինքը վերցրեց վարձակալությունը եւ միայն 1863 թ. այն զիջեց գեներալ-լեյտենանտ Ղորղանյանին։ Միրզոյանի մոտ աշխատում էր 2500 մարդ, որոնք որսում ու վերամշակում էին ձկան ընտիր տեսակներ, պատրաստում բարձրորակ ձկնկիթ։

Նրա դերն անգնահատելի է նաեւ Գրոզնու նավթարդյունաբերության զարգացման մեջ։ 1865-1885 թթ. տարեկան 13.250 ռուբլով վարձակալեց եղած ընդամենը 2 նավթաղբյուրները, արդյունահանումը հասցրեց 66.500 փթի, հիմնեց կերոսինի ստացման գործարան, ուր հիմնականում հայեր էին աշխատում։

Միրզոյանն էր նաեւ, որ 1871 թ. Բաքվի Բալախան նավթադաշտում հիմնեց **առաջին** արդյունաբերական հորատանցքը, իսկ 1872-ին երկրորդը։ Դրանից հետո էր, որ նավթարդյունաբերողներն անցան հորատանցքային արդյունահանման. 1879 թ. դրանց թիվն արդեն 301 էր, եւ ոչ մի նավթահոր չէր մնացել։

Ի վերջո, Հովհ. Միրզոյանն իր եղբայրներ Ալեքսանդրի, Մելքոնի եւ Գրիգորի հետ ստեղծեց «Միրզոյան եղբայրների ընկերակցություն» բաժնետիրական ընկերությունը, որի բաժնետոմսերի մեծագույն մասը մշտապես մնաց հայերի ձեռքում (այդ թվում զգալի մասը՝ Ալ. Մանթաշյանցի), ընդհուպ բոլշեւիկյան աշխարհակործան, աղետաբեր հեղափոխությունը։

Վարձակալության համակարգը, ճիշտ է, վիթխարի օգուտ բերեց կայսրությանը. բավական է ասել, որ եթե 1863 թ. արտադրվել էր 340.000 փութ նավթ, ապա 1872-ին՝ 1.535.981 փութ։ Սակայն այդ համակարգն ուներ մի էական թերություն. դա նրա ժամանակավոր, ժամկետային բնույթն էր։

Ըստ կարգի, նավթատարածքը տրվում էր քառամյա ժամկետով, եւ դրա տերը շահագրգռված չէր նոր ներդրումներ կատարելու, նոր հորատանցքեր փորելու, հետախուզական-երկրաբանական որոնումներ կատարելու, որովհետեւ ժամկետը լրանալուց հետո մեկ ուրիշը կարող էր ավելի բարձր գին վճարել եւ տեր դառնալ։ Դա ակնհայտորեն կասեցնում էր նավթարդյունաբերության առաջընթացը, մինչ պետությունը տնտեսապես զարգանում էր, կարիք էր զգացվում ավելի շատ նավթի, բենզինի, մազութի, եւ ամերիկյան նավթը իշխող դիրք էր գրավել Ռուսաստանի շուկայում։ Ահա այսպիսի պայմաններում կառավարությունը դիմեց արմատական, հեղափոխական, տնտեսագիտորեն խելացի հաշվարկված քայլի՝ որոշեց նավթադաշտերը վաճառել **բոլոր ցանկացողներին**՝ որպես հավերժ սեփականություն։ 1872 թ. նոյեմբերին կառավարությունն աճուրդի հանեց Աբշերոնի բոլոր 68 տեղամասերը՝ մեկնարկային գին նշանակելով 552.240 ռուբլի։

Մեր կարծիքով, սա անչափ կարեւոր իրադարձություն էր, որը հետագայում վիթխարի նշանակություն ունեցավ թե՛ քաղաքական, թե՛ տնտեսական, թե՛ սոցիալական եւ թե՛ ազգամիջյան հարաբերությունների տեսակետից. այդ պատճառով կուզենայինք ավելի մանրամասն անդրադառնալ։

Նախ, աճուրդի արդյունքում պետությունն իր նշանակած գումարի դիմաց ստացավ 2.980.307 ռուբլի։ Երկրորդ, տեղամասերը ձեռք բերեցին 11 հայ եւ մեկ հայկական ընկերություն՝ «Մասնակիցներ» անվամբ՝ վճարելով 1. 459. 182 ռուբլի, ընդ որում 1. 220 հազ. ռուբլի վճարեց միայն Հովհ. Միրզոյանը։ 12 ռուսներ վճարեցին 1. 485.860 ռուբլի, որից 1.333.328 ռուբլին՝ Կոկորեւը եւ Գուբոնինը։ Հիմա կհարցնեք՝ բա ադրբեջանցիներ չկայի՞ն։ Կային. 2 թաթար՝ Սելիմխանովը, որ վճարեց 3000 ռուբլի եւ Հաջի Զեյնալ Աբդին Թաղիեւը։ (Այստեղ հարկ կա մի փոքրիկ ճշգրտում կատարել. բանն այն է, որ աղբյուրում՝ «Տեղեկությունների ժողովածու Կովկասի մասին», հտ. VII, Թիֆ., 1880 թ. սրբագրական սխալի հետեւանքով սպրդել են 2 տերեր եւ «կորել» է 17.304 ռուբլի, ինչը, սակայն, էական դեր չի կարող խաղալ)։ Թաղիեւը եղավ միակը, որը Բաքվի նավթարդյունաբերության զարգացման գործում որոշ ներդրում ունեցավ։ Մասնագիտությամբ լինելով արհեստավոր՝ պատշար, հիմա արդեն դժվար պարզելի հանգամանքներում ընկերակցեց Բաղդասար եւ Պողոս Սարգսյան եղբայրներին, նրանց հետ վճարեց 14.961 ռուբլի եւ դարձավ 20 տեղամասերի համատեր (համեմատության համար ասենք, որ Սելիմխանովը 1 ռուբլի գնահատված մեկ տեղամասի համար վճարեց 3000 ռուբլի)։ Հետագայում Սարգսյան եղբայրներն (братья Саркисовы) այլեւս չեն հիշատակվում (ասենք միայն, որ հասարակապես մեծահարուստներ էին, Պողոսի կինը երդվյալ «Մշակ»-ական էր եւ Կասպից ծովում նավարկող սեփական շոգենավն անվանել էր «Գրիգոր Արծրունի»)։ Թաղիեւին դեռ կանդրադառնանք, ասենք միայն, որ նա կառուցեց Բաքվի առաջին թատրոնը, իսկ երկրորդը՝ խոշոր նավթարդյունաբերող Մայիլյանը։

Այսօրվա բառով ասած, սեփականաշնորհումը վիթխարի խթան հանդիսացավ նավթարդյունաբերության զարգացման համար։ Սեփականատերը կարող էր ըստ հայեցողության տնօրինել իր տեղամասերը, վաճառել, վարձակալության տալ, զանազան գործարքներ կատարել, ստեղծել բաժնետիրական ընկերություններ եւ այլն։ Արդյունքն սպասեցնել չտվեց. արդեն 1875 թ. արտադրվեց 5. 809.043 փութ նավթ, ավելին, քան 1832-1850 թթ. պետական տնօրինման բոլոր տարիներին։

Առաջընթացն այնքան ակնառու էր, պետության ընձեռած հնարավորություններն այնքան նպաստավոր, որ սկսվեց թե՛ ռուսական, թե՛ արտասահմանյան կապիտալի խոշոր ներհոսք։ 1875 թ. ռուսահպատակ շվեդներ Նոբել եղբայրները, որոնք Ռուսաստանի ավելի քան 30 քաղաքներում առեւտրական տներ ունեին, իրենց հզոր կապիտալով ներխուժեցին Բաքու, գնեցին նավթատարածքներ, արդյունահանումը դրեցին տեխնիկական-ճարտարագիտական հենքի վրա, կառուցեցին նավթամուղներ, վերամշակող գործարաններ եւ սկսեցին նավթը, նավթամթերքները Կասպից եւ Սեւ ծովերով իրենց իսկ արտադրության ցիստեռններով ու նավթատար նավերով տեղափոխել Ռուսաստանի ներքին շուկաներ եւ արտասահման։

Ալեքսանդր Մանթաշյան

Սակայն դա 80-ական թվականներից պիտի սկսվեր, Նոբելները 4-5 տարի նախապատրաստվում էին։ Իսկ մինչ այդ՝ 1879-ին բացարձակ առաջնությունը պատկանում էր Հովհ. Միրզոյանին, որն օրական ստանում էր 103,6 տոննա նավթ, եւ Գեւորգ Մարտինի Լիանոզյանին (Георгий Мартынович Лианозов)՝ օրական 141, 6 տոննա։ Վերջինիս որդին էր Ստեփանը, որը բոլշեւիկյան հեղափոխությունից հետո պիտի կորցներ արյուն-քրտինքով վաստակած ամեն ինչ, դառնար գեներալ Յուդենիչի կառավարության ֆինանսների նախարարը եւ մինչեւ կյանքի վերջը պայքարեր սովետների դեմ։

80-ական թվականները բեկումնային եղան։ Արդեն 1883 թ. ամերիկյան նավթն ամբողջովին դուրս մղվեց ռուսական շուկայից, իսկ Բաքվի նավթն սկսեց արտահանվել աշխարհի բազմաթիվ երկրներ։ Այս ժամանակվանից է, որ Բաքվի նավթը դարձավ միջազգային քաղաքականության գործոն։

Իսկ ինչպիսի՞ն էր հայոց կապիտալի ներդրումը, նրա դերը։

Այս տարիներին է, որ թատերաբեմ է իջնում մեկ այլ խոշորագույն դեմք՝ Պողոս Հովսեփի Ղուկասյանը (Павел Осипович Гукасов)։ 1878 թ. երկու բնիկ բաքվեցի հայ՝ Բաղրյանը եւ Մաղաքյանը, միանալով Բրունո Դե Բուրի հետ, ստեղծել էին «Կասպից ընկերակցությունը»։ Այդ նույն թվականին իր հայրենի Շուշիում դպրոցն ավարտելուց հետո Բաքու է գալիս Պողոսը։ Ուսումնասիրելով նավարդյունաբերությունը եւ հաշվի առնելով նավթաբիզնեսի հեռանկարները, նա, նախ, 27 հազ. ռուբլով գնում է Բաղրյանի մասնաբաժինը, ապա՝ Մաղաքյանինը եւ ինքն է ընկերակցում Դե Բուրին։ Համագործակցությունն այնքան հաջող է ստացվում, որ 10 տարի անց նրանց ձեռնարկությունը գնահատվում է 2 մլն ռուբլի եւ վերածվում բաժնետիրական ընկերության։ Դպրոցն ավարտելուց հետո Շուշիից գալիս են Պողոսի եղբայրները՝ Արշակը, Հակոբը եւ Աբրահամը։ 1888-ին վախճանվում է Դե Բուրը, նրա մասնաբաժինները վաճառքի են հանվում սակարանում, եւ Ղուկասյանները դառնում են «Կասպից ընկերակցության» լիիրավ տերեր։ Երկրորդ տասնամյակից հետո նրանց նավթաբիզնեսն արդեն գնահատվում էր 15 մլն ռուբլի։ Կրտսեր եղբայրը՝ Աբրահամը, Գերմանիայում ստանալով համալսարանական կրթություն, փիլիսոփայության դոկտորի գիտական աստիճանով հաստատվում է Լոնդոնում եւ դառնում իրենց ֆիրմայի ներկայացուցիչը։ Սկսվում է «Կասպից ընկերակցության» տիրապետության շրջանը։

Ղուկասյաններն զբաղվում էին նաեւ վաճառականական գործունեությամբ։ Բաքվի Ստարո-Պոլիցեյսկայա փողոցում գտնվող նրանց ֆիրման նավթարդյունաբերության համար վաճառում էր տարատեսակ երկաթեղեն, խողովակներ, շարժիչներ, էլեկտրակայաններ... Պ. Ղուկասյանը Բաքվում հիմնում է «Կասպյան ջրմուղը», «Կասպյան մեքենաշինական գործարանը»։ 1906 թ., երբ կազմավորվում է Ռուսաստանի Պետական խորհուրդը, 12 տեղ է հատկացվում երկրի արդյունաբերական եւ առեւտրական շրջանակների համար. հայ արդյունաբերողի հեղինակությունն այնքան բարձր էր, որ նա ընտրվում եւ դառնում է պետական այդ բարձրագույն մարմնի անդամ։ Տեղափոխվելով Պետերբուրգ, Պ. Ղուկասյանն այստեղ եւս հիմնում է մի շարք արդյունաբերական ձեռնարկություններ, այդ թվում՝ էլեկտրամեքենաշինական գործարան։

Սակայն ժամանակագրության ընթացքը չընդհատենք։ Անչափ հետաքրքրական են 1889 թ. նավթարդյունաբերության տվյալները։ Նախքան դրանք վերլուծելը, ամփոփելը եւ յուրաքանչյուր ազգի ներդրումը ցույց տալը ասենք, որ ցանկում կան մի քանի ֆիրմաներ, որոնց պատկանելությունը հնարավորություն չենք ունեցել պարզել («Բաքվի նավթային ընկերակցություն», «Լեռնային ընկերակցություն», «Սոլնցե»), դրանք թաթարական չենք կարող համարել այն պարզ պատճառով, որ թաթարները երբեք ընկերություններ կամ հավաքական այլ մարմիններ չեն կազմավորել։ Բայց որպեսզի աչառություն չդիտվի, մենք դրանք «գրանցել» ենք ռուսների հաշվին։ Ցանկում կան նաեւ երկու հայ-ռուսական համատեղ ֆիրմաներ (Ավագյանի ու Նիկիտինի եւ Գազենի ու Էվելինա Տեր-Հակոբյանի), որոնց հանույթը բաժանել ենք հավասար մասերի։

Եվ այսպես, 1889 թ. 58 տնտեսվարող սուբյեկտների կողմից արտադրվել է 192.112.484 փութ նավթ։ 20 ռուս անհատներ ու ֆիրմաներ միասին արդյունահանել են 73.642.910 փութ (այդ թվում Նոբել եղբայրները՝ 31.850. 297). Ռոտշիլդի «Կասպյան-սեւծովյան ընկերակցությունը»՝ 11.830.300 փութ, միակ վրացի, իշխան Ամիլախվարին՝ 836.296 փութ։ Իսկ 30 հայ անհատներն ու ֆիրմաներն արդյունահանել են 91.285.000 փութ։ Այս թվերն ակնհայտորեն ցույց են տալիս, որ առաջնությունը պատկանում էր հայերին։

Հիմա կհարցնեք՝ բա ադրբեջանցիներ չե՞ն եղել. թաթարներ էլ են եղել, 4 հոգով արդյունահանել են 14.518.028 փութ, որից 13.981.105-ը՝ նախկին պատշար Թաղիեւը (Սարգսյան եղբայրներն արդեն Լեթայի գիրկն են անցել)։

Նավթի այսպիսի հարաճուն քանակը, անշուշտ, պահանջում էր փոխադրամիջոցների զարգացում։ Առաջին հերթին, բնականաբար, էական դերը պատկանում էր Կասպից ծովին ու նրա նավատորմին։ Եվ այստեղ մենք մտադիր ենք վերջ դնել մի մոլորության եւս։

Ինքներս մեզ շարունակ ասել ենք, թե ծովային ժողովուրդ չենք (նույնիսկ հեգնում էինք 1990-ական թթ. մի տխրահռչակ նախարարի, որն ուզում էր նավ ձեռք բերել)։ Սակայն իրո՞ք այդպես է։

1889 թ. Կասպից ծովով նավթ եւ նավթային մնացորդներ էր տեղափոխում 1 մլն 330 հազար փութ ընդհանուր բեռնատարողությամբ 34 շոգենավ։ Դրանցից 7-ը պատկանում էին հայերին (Ավետյանի «Վասպուրական» եւ «Էվելինա», Կոլմանյանց եղբայրների ու Բունիաթյանի «Սպասել», Փարսադանյանի «Գրիգորյան», հռչակավոր Թումանյան եղբայրների «Սերյոժա», «Արշակ» եւ «Կոնստանտին»), որոնց բեռնատարողությունը կազմում էր 249.524 փութ (18,7 %)։

Հիմա կհարցնենք՝ բա ադրբեջանցիներ չկայի՞ն. կային, Հուսեյնովը, Քերիմովը եւ Դադաշեւը ունեին 6 նավ՝ 192 .271 փութ բեռնատարողությամբ (14,4%)։ Եթե ես կոմունիստ լինեի, ապա այստեղ կխոսեի հայ եւ թաթար ժողովուրդների բարեկամության մասին, որովհետեւ Դադաշեւի երեք նավերից մեկի անունը «Արարատ» էր, իսկ Հուսեյնովի եւ Քերիմովի համատեղ նավի անունը «Արմենիա»։ Բայց քանի որ կոմունիստ չեմ, կփորձեմ ավելի պարզ ու տրամաբանված ենթադրություն անել. ըստ իս, այդ նավերի մեջ հայ դրամատերերը պարզապես մասնաբաժիններ ունեին։

Նույն թվականին կային նաեւ հատուկ շոգենավեր, որոնք միայն կերոսին էին փոխադրում. դրանք 20-ն էին՝ 750 հազ. փութ ընդհանուր բեռնատարողությամբ։ Այդ նավերից 5-ը պատկանում էին հայերին («Հայկական շոգենավային ընկերության» «Արմենյակ», Առափելյանի «Ռաֆայել»,

ԱԶԳ

Պատմական ակնարկ

Թումանյան եղբայրների «Ադմիրալ», «Լազար», «Կոնստանտին»)՝ 156.821 փութ (20,4 %) ընդհանուր բեռնատարողությամբ:

Եթե հարցնեք՝ կայի՞ն, արդյոք, ադրբեջանցիներ, կպատասխանեմ՝ ոչ, թաթարներ չկային, համենայն դեպս աղբյուրը («Վիճակագրական տեղեկությունների ժողովածու ռուսական եւ ամերիկյան նավթարդյունաբերության մասին», Բաքու, 1890 թ.) այդ մասին լռում է:

Սակայն պետք է նկատի ունենանք մի էական հանգամանք եւս: Բանն այն է, որ Վոլգյան-Կասպյան գետնուղում եւ Պարսկաստանի հետ ծովային առեւտրում մենաշնորհային, մենիշխանական դերակատարությունը պատկանում էր ռուսական առեւտրական նավատորմի առաջնեկին՝ «Կովկաս եւ Մերկուրի» շոգենավային ընկերությունը: 1889 թվականն ամենաերջանկահիշատակ հայորդիներից մեկի՝ Մկրտիչ Սանասարյանի փառավոր կյանքի վերջին տարին էր: Արմատներով վանեցի, ծնունդով թիֆլիսեցի, մեծ հոգու տեր ազգային բարերարին էր պատկանում ռուսական այդ ընկերության բաժնետոմսերի մեծ մասը, ինչպես նաեւ ընկերության վարչության նախագահն էր, որի անունով («Մկրտիչ Սանասարյան») շոգենավ էր լողում Վոլգայով եւ Կասպից ծովով:

Ի վերջո, եթե ավելացնենք, որ Ալեքսանդր II կայսեր Բաքվի հեռավոր նավարկության ծովագնացային ուսումնարանի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահն էր Ստեփան Թաղիանոսյանը եւ այլոց թվում դասավանդում էին նաեւ երկու հայեր, ապա պարզ կդառնա, որ Կասպից ծովի առեւտրական նավագնացության ու կադրերի պատրաստման հարցում եւս հայերի ֆինանսական ու մտավոր կապիտալն առաջնակարգ տեղ էր գրավում:

1889 թ. նշանակալից էր մի իրադարձությամբ եւս. այդ տարվանից Բաքվի նավթարդյունաբերություն ոտք դրեց Ալեքսանդր Հովհաննեսի Մանթաշյանցը (Александр Иванович Манташев): Այս մեծագույն հայերից մեկի մասին սույն լրագրային հոդվածում մանրամասն խոսելն անիմաստ է. նրա կյանքի ու գործի մասին դեռեւս չգրված պատմությունը մեր ժողովրդի [illegible]ության ոսկեզօծ էջերից մեկն է:

Ալ. Մանթաշյանցը հայերից առաջինն էր, որ ստեղծեց բիզնեսի կայսրություն: Զուտ ձեռնարկատիրական տեսակետից նա պարզապես օժտված էր աստվածատուր տաղանդով: Սկսելով մանուֆակտուրայի առեւտրից եւ վաճառական հորից ժառանգություն ստանալով 20 հազ. ռուբլի, իր մահից հետո թողեց առեւտրաարդյունաբերական մի ամբողջ տերություն ու 40 մլն ռուբլի փող, շարժական եւ անշարժ գույք: Տիրելով դրամական խոշոր միջոցների, լինելով Թիֆլիսի առեւտրական բանկի գլխավոր բաժնետերը եւ վարչության նախագահը, նա ըմբռնեց ժամանակի շունչը, հասկացավ նավթարդյունաբերության վիթխարի դերը եւ խոշոր ներդրումներ կատարեց այդ բնագավառում: Կասպից ու Սեւ ծովերի նրա սեփական եւ վարձակալած նավերը մուտք էին գործում բազմաթիվ երկրների նավահանգիստներ: «Գառն Աստծո» պատկերով նրա ապրանքանշանին կարելի էր հանդիպել աշխարհի տասնյակ երկրներում:

Ի վերջո, Ալ. Մանթաշյանցը նավթաբիզնեսի աշխարհին պարգեւեց «Պարոն 5%-ին»՝ Գալուստ Գյուլբենկյանին: Քչերին է, թերեւս, հայտնի, որ 1891 թ. Մանթաշյանցը Լոնդոնի ու Մանչեստրի իր վաղեմի բարեկամների 22-ամյա շառավիղին հրավիրեց Բաքու, մեկ տարի պահեց-պահպանեց եւ գործնականում ծանոթացրեց նավթարդյունաբերության այբուբենին: Բաքվում էր, որ Գ. Գյուլբենկյանը գրեց իր առաջին լրագրային հոդվածները, գրքույկները, որոնցով էլ սկսվեց նրա ուղին: Մանթաշյանցի մերձավոր խորհրդականներից մեկը՝ Առաքել Սարուխանը (ծաղրանկարիչ Ալ. Սարուխանի հորեղբայրը), խոսելով անգլիական նավթային ընկերությունների՝ Բաքու մուտք գործելու մասին, 1931 թ. գրում էր. «...Բոլոր անգլիական ընկերությունների մեջ իր մասն ուներ լոնդոնաբնակ մի ճարպիկ, գործունյա եւ հեռատես հայ երիտասարդ, որն այնուհետեւ ավելի եւս մղվելով քարյուղի գործի մեջ՝ ոչ միայն Բաքվի, այլ աշխարհի ամեն կողմը տիրապետող դեր պիտի կատարեր այդօրինակ ձեռնարկությունների մեջ եւ միլիարդատեր դառնար»:

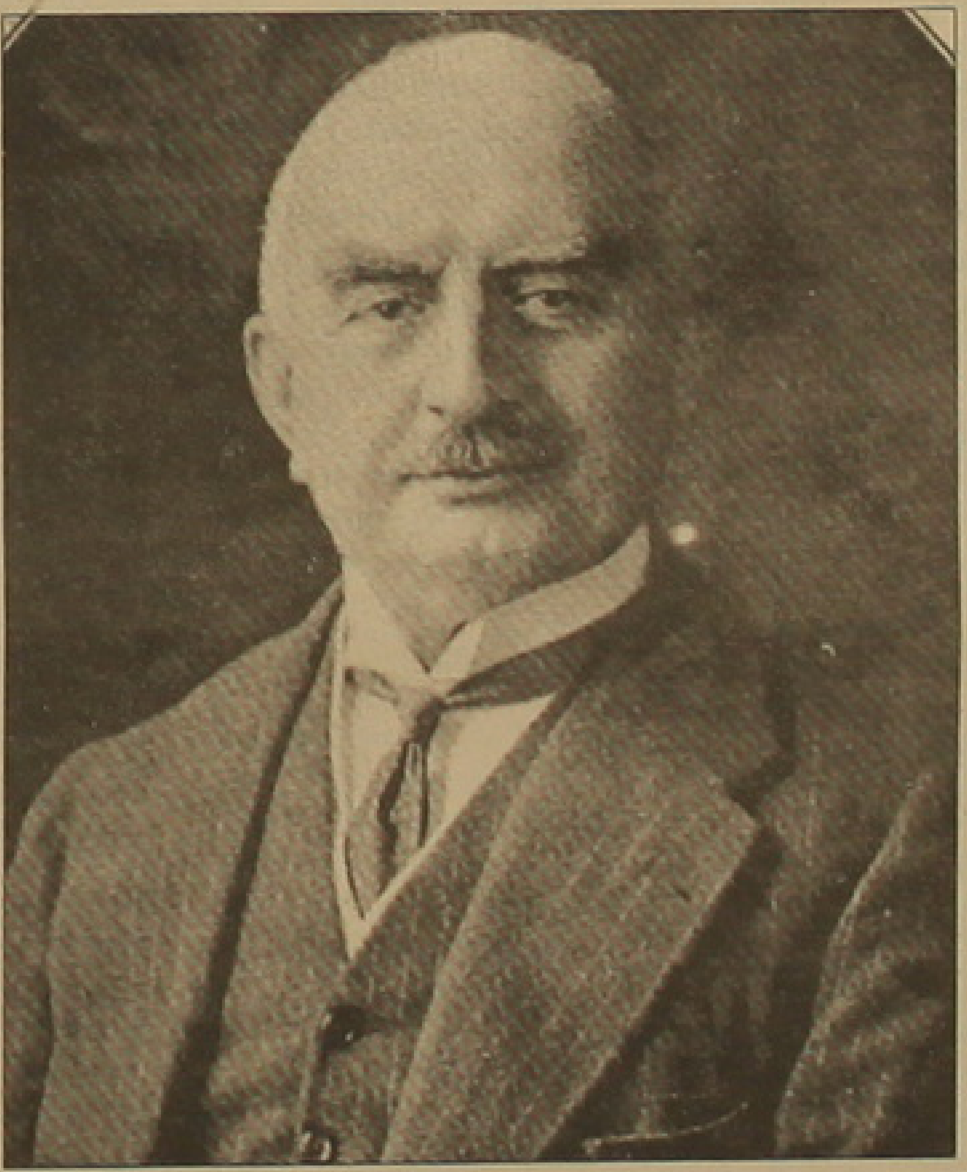

Գալուստ Գյուլբենկյան

Շատ խոսուն են Ալ. Մանթաշյանցի ուղղու սկզբնական շրջանի՝ 1896 թ. տվյալները: Այդ տարի Ապշերոնյան թերակղզում արտադրվել է 386 մլն 030.100 փութ նավթ: 22 ռուսներ եւ ռուսական ֆիրմաներ արտադրել են 138 մլն 699 հազ. փութ (36 %), Ռոտշիլդի «Կասպից-սեւծովյան ընկերակցությունը»՝ 32 մլն 032 հազ. (8,3 %), 5 թաթարներ՝ 34 մլն 420 հազ. (9%, այդ թվում 32 մլն 300 հազարը՝ Թաղիեւը), 2 վրացի՝ 1 մլն 32 հազ. (0,2 %), իսկ 48 հայեր եւ հայկական ֆիրմաներ՝ 179 մլն 847 հազ. փութ (46,5 %): Այս քանակից միայն Ալ. Մանթաշյանցին պատկանում էր 31 մլն 139 հազարը:

Թվերը խոսում են նաեւ այն մասին, որ հայ կապիտալը ոչ միայն չէր նվազեցնում, այլ ընդհակառակը՝ տարեցտարի հզորացնում եւ ամրապնդում էր իր դիրքերը: Եվ այստեղ է, որ մենք բախվում ենք զարմանալի, բայց այսօրվա բարձունքից բացատրելի պարադոքսի: Մի պարադոքսի, որի արմատներն անցյալից են գալիս եւ որի արձագանքներն ուղղակիորեն առնչվում են ներկային:

1883 թ. մոսկվացի մանուֆակտուրիստ Տիմոֆեյ Մորոզովի՝ արվեստների մեկենաս եւ հեղափոխականների բարեկամ Սավայի հոր հանձնարարությամբ Անդրկովկաս է ժամանում ոմն վաճառական Ա. Մակարով, նպատակ ունենալով ուսումնասիրելու առեւտրի վիճակը՝ հավանաբար հետագայում մուտք գործելու համար: Լինում է Թիֆլիսում, Երեւանում, Բաքվում, ուղեւորվում է անգամ Կ. Պոլիս ու վերադառնում: Այն, ինչ տեսնում է, ուղղակի հուսահատության է հասցնում նրան: Հասկանում է, որ Անդրկովկասի ամբողջ առեւտուրն ու արդյունաբերությունը գտնվում էր հայերի ձեռքում, եւ Տ. Մորոզովի համար աղետաբեր հետեւանքներ կունենար այդտեղ ոտք դնելը: Անզոր հուսահատությունը նրան հանգեցնում է պարզունակ հայատյացության եւ գրում է բաներ, որոնք, ըստ իս, շատ կարեւոր իմաստ ունեն:

Մակարովը գրում է. «Ընդհանուր եզրակացությունը, որին հանգել եմ ուշադրությամբ խորամուխ լինելով Անդրկովկասի ներկա իրավիճակի մեջ, այն է, որ իմ խորին համոզմամբ իր բնական պաշարներով հարստագույն այդ երկրամասը գտնվում է խիստ ոչ շահավետ տնտեսական պայմաններում, որովհետեւ երկրամասի ամբողջ արտադրողականությունը շահագործվում է հայերի կողմից, որոնք իրենց ձեռքն են վերցրել համարյա ամբողջ առեւտուրը եւ ներկայումս ձգտում են նաեւ քաղաքական տիրապետության, աշխատելով երկրամասում ձեռք բերել վարչական պաշտոններ: Այնինչ հազիվ թե կարելի է հույս տածել, թե նրանք հարկ եղածին պես կծառայեն ռուսական ազգային շահերին»:

Վերջին նախադասությունը շատ էական է. այս ռուս վաճառականի բերանով, ըստ էության, արտահայտվում էր Ռուսական կայսրության մտածելակերպը, դիրքորոշումը, այն է՝ Ռուսաստանը Կովկասի եւ Անդրկովկասի հարյուրավոր ազգերի եւ ազգությունների ազատագրում էր պարգեւել (եւ դա ճշմարտություն էր գոնե հայերիս համար), եւ պահանջվում էր, որ հպատակ ազգերը դրա դիմաց վճարեն՝ ծառայեն իրեն: Հարցը դրվում էր ազգային, այլ ոչ պետական, ոչ տնտեսական հարթության վրա: Վիթխարի, ընդհանուր կայսրություն էր, որտեղ սակայն գործում էր ռուս ազգի գերիշխանությունը: Ի վերջո, այս մտայնությունն էր, որ դարձավ կայսրության փլուզման պատճառներից մեկը:

Ուսումնասիրելով իրավիճակը Բաքվում, Մակարովը գրում է. «Կազմելով քաղաքային բնակչության կորիզը եւ իրենց ձեռքում պահելով ամբողջ առեւտուրը, նույնիսկ ավելին կասեմ՝ երկրամասի ամբողջ տնտեսական ճակատագիրը, հայերը նախանձախնդրորեն պաշտպանում են իրենց դիրքերը, աշխատելով հնարավորին չափ ամրապնդել ներկա իրավիճակը...

Հայ փողատերը Անդրկովկասի համար նույնն է, ինչ հրեա միկիտանը արեւմտյան նահանգներում. տարբերությունը լոկ այն է, որ միկիտանի կողմից թալանված գյուղացին իրեն հարբեցողության է տալիս, իսկ հայի կողմից թալանված թաթարը դառնում է ավազակ»:

Անչափ նուրբ դիտարկում է. թաթարի ավազակաբարո էությունը Մակարովը նկատում է, սակայն բացատրում է մակերեսորեն: Պարզապես ծիծաղելի է թաթարի ավազակ լինելը բացատրել հայի հարստահարմամբ: Ի՞նչ հարստահարման մասին է խոսքը, եթե, ասենք, 1898 թ. Բաքվի բոլոր նավթահանքերի եւ գործարանների բանվորների թիվը կազմում էր 18.874, որից հայեր էին 4783-ը, պարսիկներ՝ 4048-ը, թաթարներ՝ 3122-ը: Հայեր էին 445 վարչական աշխատողներ (մյուս բոլոր ազգերի ներկայացուցիչները միասին վերցրած՝ 357), 1877 հոր փորողներ (պարսիկ՝ 3606), 1472 արհեստավորներ, 785 մեքենա սպասարկողներ, 204-ն էլ զբաղվում էին զանազան գործերով: Միգուցե իմաստ ունի խոսել հայի կողմից հայի՞ հարստահարման մասին: Մանավանդ, եթե նկատի ունենանք, որ բանվորի տարեկան միջին եկամուտը կազմում էր ընդամենը 268 ռուբլի (ի դեպ, ամենաբարձրը Ռուսաստանի բանվորների մեջ):

Ի վերջո, էլ ինչպե՞ս էին հայերը խեղճ թաթարներին թալանում, երբ 1880 թ. Բաքվում ապրում էր ընդամենը 747 հայ, որից արական սեռի էին պատկանում (այդ թվում եւ, անշուշտ, երեխաները) 396-ը: Այնինչ թաթարների թիվն էր 13.526:

Այդ նույն թվականին Երեւանում ապրում էր 5959 հայ եւ 5805 թաթար: Հապա ինչո՞ւ թաթարները չէին հարստահարում հայերին: Է, կարողացան չարեցի՞ն...

Այո, հարցը կարողանալու մեջ էր: **Բոլոր ժամանակներում եւ բոլոր երկրներում** հայը համարվել է վերին աստիճանի օգտակար տարր (անշուշտ, այն երկրների համար, որոնք քաղաքակիրթ ու հանդուրժող են եղել), որովհետեւ հայի տնտեսական ձեռներեցության, ստեղծարարության ջիղը հղկվել, թրծվել է հազարամյակների ընթացքում: Քոչվոր խառնածինների նստակյաց ներկայացուցիչ թաթարները ինչպե՞ս պետք է ոտք մեկնեին հայերի հետ, չունենալով ոչ մտավոր ընդունակություններ, ոչ ավանդույթ: Պարզապես Ռուսական կայսրությունը, պետության շահերից ելնելով, առաջադրել էր տնտեսական խաղի ընդհանուր կանոններ, եւ հայերն այդ պայմաններում ուղղակի անգերազանցելի էին:

Թաթարի էթնիկական էության մասին 1891 թ. խիստ ուշագրավ նկարագիր է թողել Շուշվա քաղաքային վարժարանի ուսուցիչ Յա. Ձեղգենիձեն: Նշելով, որ 1886 թ. Շուշիում բնակվում էր 18.690 հայ, 11.940 թաթար եւ 315 ռուս, նա խոսում է գորգագործության մասին, ասում, որ Շուշվա գորգերն իրենց որակով ու քանակով առաջին տեղն են զբաղեցնում ամբողջ Կովկասում եւ շեշտում, որ գորգագործությունը կենտրոնացված է թաթարական ընտանիքներում: Եվ ահա թե ինչպես է դա պատճառաբանում. «Թաթարը ծույլ է, նա նույնիսկ ամոթ է համարում աշխատելը եւ որոշակի իմաստով ձգտում է ապրել կնոջ հաշվին, որը նրա ձեռքին համարյա ստրկուհի է: Այդ պատճառով թաթարուհին ստիպված է լինում իր ժամանակի մեծ մասը հատկացնել ոչ թե տնային տնտեսությանը ու երեխաների խնամքին, այլ փող վաստակելուն, տվյալ դեպքում՝ գորգագործությանը: Միանգամայն այլ է իրավիճակը հայկական ընտանիքում, այստեղ տղամարդը կենսամիջոցներ է հայթայթում, իսկ կնոջ վրա դրված են տնային տնտեսության հոգսերը ու երեխաների խնամքը: Այստեղից էլ հետեւում է, որ հայուհին անհրաժեշտություն չունի զբաղվելու գորգագործությամբ եւ նա, իրոք, դրանով քիչ է զբաղվում, բայց դրա փոխարեն նա ավելի լավ, ավելի կոկիկ է վարում տնտեսությունը, ավելի է հոգ տանում իր երեխաների նկատմամբ, քան թաթարուհին»:

Եթե կարծում եք, թե սա դրվագային-կենցաղագրական, թաթարի էությանը ոչ-հատուկ բնորոշում է, ապա սխալվում եք: Կհամոզվեք ստորեւ:

Նավթարդյունաբերության զարգացմանը զուգընթաց, փոխվում էր Բաքվի ամբողջ դիմագիծը, ենթակառուցվածքը: 1891 թ. քաղաքն ուներ 105.847 բնակիչ, որից թաթար՝ 39.508, հայ՝ 25.897 ու 23.095 ռուս եւ այլ ազգերի ներկայացուցիչներ:

Հայերն ամենաունեւոր խավն էին եւ ջանք չէին խնայում քաղաքի բարգավաճման համար: Օբրազցովի ռյադ փողոցում ունեին բազմաթիվ շքեղ եվրոպական խանութներ: 1859 թ. Շամախից տեղափոխված Կ. Լալայանը (К. Лалаев) եւ Շուշից եկած Ա. Ներկարարյանը (А. Красильников) ոչ միայն հայտնի նավթարդյունաբերողներ էին, այլեւ կառուցապատում էին քաղաքը. նրանց էր պատկանում Բաքվի նորակառույց մասի համարյա կեսը:

Քաղաքի երկու ծխախոտի գործարաններն էլ պատկանում էին հայերին, ընդ որում Միրզաբեկյանց եղբայրների գործարանը հայտնի էր Անդրկովկասի սահմաններից դուրս:

1792 թ. հիմնված Իզմիրյան եղբայրների (братья Измировы) սպիրտային խմիչքների գործարանը Փարիզի, Գենտի, Թունիսի, Կովկասի ցուցահանդեսներում արժանացել էր մեդալների, պահեստներ ուներ Ղզլարում, Պետերբուրգում, Նիժնի Նովգորոդի տոնավաճառում:

Ա. Մելիք-Ղուլամբարյանցի բնական մրգահյութերի եւ արհեստ-

Պատմական ակնարկ

սական հանքային ջրերի գործարանի բարձրորակ արտադրանքը պատվոգրի, Պատվավոր խաչի եւ Մեծ ոսկե մեդալի էր արժանացել Վիեննայի միջազգային ցուցահանդեսում:

Առեւտրաարդյունաբերական դասից բացի, քաղաքում բնակություն էին հաստատել բարձրագույն կրթությամբ բազմաթիվ հայեր՝ նավթարդյունաբերությունում աշխատող երիտասարդ տեխնիկներ, ինչպես նաեւ բժիշկներ, իրավաբաններ, ուսուցիչներ:

Հայերն ունեին 2 եկեղեցի, գրախանութներ, գրադարաններ, տպարան, քաղնիքներ:

Ռուսական նավթի 9/10 մասն արդյունահանվում էր Բաքվում, որն արդեն 50%-ով եվրոպական շուկայում գերազանցում էր Լիմայի ու Փենսիլվանիայի նավթին:

Վրա են հասնում 1900-ական թվականները: Կովկասի փոխարքա Գոլիցինը հայտարարում է, որ հայությունը պիտի ջնջի եւ միմիայն մի հայ տղամարդու եւ մի կինարմատի խրտվիլակները թողնի Կովկասյան հնագիտության թանգարանում ի տես եւ ի ցույց ապագա սերունդներին (սա ձեզ չի՞ հիշեցնում սուլթան Համիդին, երիտթուրքերին, Հիտլերին): Իսկ 1903 թ. հունիսին բռնագրավման է ենթարկվում Հայ լուսավորչական եկեղեցու ունեցվածքը:

1905 թ. փետրվարի 6-10-ը Բաքվում տեղի են ունենում հայկական ջարդեր: Թաթարների վրեժխնդրության աստեղային ժամն էր: (Իրենց ցեղակիցների՝ օսմանյան թուրքերի 1896 թ. ջարդերը ընդօրինակման հրաշալի նախադեպ էին): Ջարդերի առիթ էր հանդիսացել հայերի կողմից մի թաթարի սպանությունը (ցանկության դեպքում առիթ միշտ կգտնվի): Երեք օրվա ընթացքում սպանվեց 224 հայ, 41 թաթար եւ 4 ռուս: Վիրավորվեց 95 հայ, 87 թաթար եւ 38 այլազգի: Հրկիզվեց 4 տուն եւ թալանվեց 176 առեւտրական հիմնարկ, արհեստանոց եւ մասնավոր բնակարան, դրանցից 134-ը պատկանում էր հայերին, 30-ը՝ թաթարներին, մնացածը՝ այլ ազգությունների: Ուշագրավ է, որ ոչ ոք չձերբակալվեց, չնայած ռուսական ռազմուժը բաղկացած էր 1223 հոգուց: (Այս ամենը ձեզ չի՞ հիշեցնում, արդյոք, 1990-ական թթ. Սումգայիթն ու Բաքուն):

Նույն թվականի ապրիլի 3-ին կայսեր կարգադրությամբ Բաքու է ժամանում սենատոր Կուզմինսկին՝ կատարվածը պարզելու առաքելությամբ: Ապշահար սենատորն արձանագրում է. «Դրանք (ջարդերը– Խ. Դ.) ուղեկցվում էին զանգվածային սպանություններով, հրկիզումներով, կողոպուտներով եւ ի հայտ էին բերում գազանության ու դաժանության այնպիսի դրսեւորումներ, որոնք հատուկ են միայն գազազած ու ոչնչով չզսպվող ամբոխին»: Ապա սկսում է մանրակրկիտ ու մեթոդաբար խորամուխ լինել ազգամիջյան ընդհարման մեջ:

Նախ նկատում է. «Խանությունների անկումից եւ ռուսական տիրապետության հաստատումից հետո նրանց (հայերի– Խ. Դ.) դրությունը կտրուկ փոխվեց, նրանք հանդիսացան մի տեսակ միջնորդներ ռուսական իշխանությունների ներկայացուցիչների եւ նվաճված ցեղի միջեւ, կարողացան իրենց հանդեպ վստահություն արթնացնել եւ թույլտվություն ստացան ոչ միայն մասնակցելու զանազան կապալների ու մատակարարումների, այլեւ ընդունվեցին պետական ծառայության մեջ»:

Ապա նշելով, որ Բաքվում հայերը 15 տոկոս են կազմում, իսկ թաթարները՝ 60 տոկոս, ավելացնում է. «...Արտաքնապես նրանց (հայերի ու թաթարների– Խ. Դ.) կյանքի պայմանները որքան էլ հաշտ թվան, այդուհանդերձ, մահմեդականներին հատուկ մոլեռանդությունը ու դրամական եւ առեւտրական տեսակետներից նրանց մշտական, ծանր կախվածությունը հայերից շարունակ արթնացնում է փոխադարձ անվստահություն եւ կոծկված թշնամանք:

...Դրամական եւ առեւտրաարդյունաբերական հարաբերությունների ասպարեզում հայերը, որոնք զգալի թվաքանակով դարձել են խոշոր կապիտալիստներ, վերջին տարիներին Բաքվում իշխող դիրք են գրավել եւ իրենց ազդեցությանն են ենթարկել տեղի մահմեդական բնակչությանը: Դրա հետեւանքով ստեղծված նյութական կախվածությունն ու տնտեսական եւ արդյունաբերական տեսակետից բավականին վառ արտահայտված հարստահարման պարբերական ոտնձգությունները չէին կարող հայերի դեմ չհանգեցնել մահմեդականների ուժգին չարացածությանը, ինչպես նաեւ նրանց վճռական ձգտմանը՝ դուրս պրծնելու եկվոր եւ իրենց այլազգի ու այլադավան հայ բնակչության եւ տարեցտարի ահագնացող, անտանելի լծից»:

Կուզմինսկին ազգամիջյան բախման հիմքում, փաստորեն, դնում է տնտեսական գործոնը, եւ դա ճիշտ է: Սակայն, կրկնում ենք, չի կարելի համաձայնել հարստահարման փաստարկի հետ: (Կարծում ենք՝ վերեւում, Մակարովի պարագայում, դա ապացուցեցինք): Ի՞նչ բան է հարստահարումը. մեկի՝ սովորաբար ավելի խելացիի ու ձեռներեցի կողմից մյուսի շահագործում, չէ՞: Հայ կապիտալիստը ո՞ւմ պիտի շահագործեր. ում պատահեր (այդ թվում եւ, ինչպես վերեւում ցույց տվեցինք, հենց հայերին): Ո՞ւմ պիտի շահագործեր հայ կապիտալիստը, եթե բնակչության ամենաստվար մասը թաթարներն էին: Ի՞նչ է, եվրոպայից ֆրանսիացիներ, գերմանացիներ կամ իտալացինե՞ր պիտի բերեր եւ աշխատեցներ: Խնդիրն, ըստ մեզ, այլ հարթության վրա է. **հայերն արդյունաբերության (բառի բուն՝ արդյունք բերելու իմաստով) իրենց բնատուր հատկությամբ ծույլ, անընդունակ, անկիրթ թաթարների միջավայրում հայտնվեցին կապիտալիզմի առաջին դիրքերում եւ ժամանակից առաջ ընկան**: Սա էր պարադոքսը: Ինչպես օտարերկրացիներն են ասում՝ ոչ ճիշտ ժամանակ հայտնվեցին ոչ ճիշտ տեղում:

Այս բանը հաստատում է հենց նույն Կուզմինսկին, գրելով. «...Տնտեսական հարաբերությունների ասպարեզում մահմեդականներն առաջնությունը զիջում են այլ ազգությունների ներկայացուցիչներին, որոնց թվում ակնառու տեղը պատկանում է հայերին՝ մահմեդականների ձեռներեց եւ, անկասկած, ավելի կիրթ (культурным) մրցակիցներին: Միակ ասպարեզը, որտեղ մինչ օրս առաջնակարգ դերակատարում ունեն մահմեդականները, Բաքվի նահանգի գյուղատնտեսությունն է, միայն այս ասպարեզում է, որ հայերի մասնակցությունը միանգամայն չնչին է եւ հարկ չկա դրա հետ դրականորեն հաշվի նստել[2]: Հայերը, ինչպես նաեւ այլ ազգությունների ներկայացուցիչները, բացի մահմեդականներից եւ մասամբ ռուսներից, տվյալ նահանգում խմբվում են գլխավորապես քաղաքներում եւ առհասարակ առեւտրական ու արդյունաբերական գործունեության առավել աշխույժ կենտրոններում: Կապիտալների առավելագույն կենտրոնացման ոլորտը դեպ իրեն է ձգում ոչ միայն վաճառականության ներկայացուցիչներին. արդյունաբերությունն ընդհանուր եւ հատուկ գիտական իմացություններ ունեցող մարդկանց կարիք է զգում: Եվ հայերը տեղի արդյունաբերության՝ Բաքվի կյանքի գլխավոր նյարդի, կարիքների համար լիուլի տրամադրում են գիտականորեն կրթված անձանց: Դրան զուգահեռ, հարկ է նշել բարձրագույն կրթություն ստացած մահմեդականների չափազանց սղությունը. մահմեդական բժիշկներն ու ճարտարագետները եզակի են, այնինչ այդպիսի հայ անձինք մի քանի տասնյակ են: Տեղի արդյունահանող եւ վերամշակող արդյունաբերության ոլորտում հատուկ գիտական իմացություններ պահանջող համարյա բոլոր պաշտոնները պատկանում են հայերին, ռուսներին, գերմանացիներին եւ կիրթ (культурным) ազգությունների այլ ներկայացուցիչներին»:

Ահա ճշմարտությունը. մի կողմից թաթարների ազգային գազանաբարո անլիարժեքությունն ու թերզարգացածությունը՝ միախառնված նախանձակության հետ, մյուս կողմից հայերի անուրանալի ստեղծարարությունը՝ միախառնված իդեալիստական պատկերացումների հետ, թե ապրում են միասնական, ընդհանուր պետությունում, ուր պիտի տիրեր օրենքն ու կարգուկանոնը:

1990-ական թթ. ադրբեջանցի դարձած թաթարները սխալվեցին՝ փորձելով նույն սցենարը կրկնել: Չստացվեց: Մենք սերտել էինք պատմության դասերը եւ հետեւություններ արել:

Ամփոփելով՝ կատարենք որոշ եզրահանգումներ:

Փողը բոլոր ժամանակներում, մանավանդ պետական, քաղաքական անկախության կորստի դարերի ընթացքում, եղել է մեր ժողովրդի գոյապահպանության ամենակարեւոր գործոններից մեկը, եթե ոչ ամենակարեւորը: Հայոց կապիտալը, բացարձակ մեծամասնությամբ, երբեք լոկ անձնական չի եղել: Հիմնվելով քրիստոնեության, Հայ առաքելական եկեղեցու բարոյական դրույթների վրա, այն եղել է խորապես ազգային եւ ծառայել է ազգին: Ասվածն ապացուցելն առանձնակի ջանք ու եռանդ չի պահանջում: Սա կարող ենք դիտարկել թեկուզ հրապարակման մեջ հպանցիկ անդրադարձած երեք խոշոր արդյունաբերողների օրինակով:

Հովհ. Միրզոյանը 1873 թ. Ստավրոպոլի նահանգի Ալեքսանդրովսկի գավառում, Կումա գետի ափին մի գյուղակ էր հիմնել (հենց այդպես էլ կոչվում էր՝ Միրզոյանի գյուղակ), որտեղ 75 լլկված հայրենակիցների էր պահում:

Ղուկասյան եղբայրները 1913 թ. իրենց ծննդավայր Շուշիում, ի հիշատակ հանգուցյալ քրոջ, հիմնեցին «Մարիամ Ղուկասյան» օրիորդաց միջնակարգ դպրոցը, դրա համար նվիրեցին հայրենական մեծ տունը, 30 հազար ռուբլի տրամադրեցին շենքը ձեւափոխելու ու նորոգելու համար եւ հատկացրեցին 200 հազար ռուբլի դրամագլուխ, որի տոկոսներով պետք է հոգացվեին դպրոցի ծախսերը: Արշակ Ղուկասյանն իր ամբողջ կարողությունը՝ 8 մլն ռուբլի, կտակեց ազգին, որպեսզի այդ գումարը ծառայի կրթության զարգացմանը: Նրանց հորեղբայրը՝ Ավետիս Ղուկասյանը, որը նույնպես Բաքվում էր հաստատվել, իր անշարժ գույքը եւ կանխիկ դրամը կտակեց ազգին, որպեսզի հիմնվի «Ղուկասյան հայկական ճեմարան»: 1914 թ., նրա մահից հետո, այդ գումարը՝ 500 հազար ռուբլի, հանձնվեց Սբ. Էջմիածնին՝ ի գործադրություն:

Ինչ վերաբերում է Ալ. Մանթաշյանցին, ապա դժվար է թվարկել նրա բոլոր բարեգործությունները, քանզի դրանք կզբաղեցնեին մի քանի էջ: Նշենք միայն որոշ մասը. 80-90-ական թթ. եղել է Թիֆլիսի «Կովկասյան հայոց բարեգործական ընկերության» հիմնադիրներից, ապա՝ ցմահ պատվավոր նախագահ: 1904 թ. 2 մլն 110 հազար ֆրանկով Փարիզում կառուցել է Սբ. Հովհաննես-Մկրտիչ եկեղեցին: 1909 թ. 300 հազար ռուբլի է տրամադրել Թիֆլիսի Ներսիսյան դպրոցի նոր շենքի կառուցմանը: 1910-ին 250 հազ. ռուբլի է հատկացրել Սբ. Էջմիածնի Մայր տաճարի վերակառուցմանը: Նյութապես աջակցել է հայ գրականության եւ արվեստի բազմաթիվ ականավոր գործիչների: 30 տարի շարունակ հարյուրավոր ուսանողներ է ուղարկել արտասահման սովորելու:

(Որպեսզի ժամանակակից ընթերցողը պատկերացում կազմի, թե իրենցից ինչ էին ներկայացնում այդ հազարավոր, միլիոնավոր ռուբլիները, ասենք, որ 1851 թ. Երեւանում 8 կգ հացահատիկն արժեր 1 ռուբլի, 1 հավը՝ 12 կոպեկ, 10 ձուն՝ 6 կոպեկ: 1872 թ. 80 կգ ցորենն արժեր 16,5 ռուբլի, իսկ 1 կգ տավարի միսը՝ 10-11 կոպեկ: Ի վերջո, 1907 թ. ԱՄՆ 1 դոլարը հավասար էր 1,3 ռուբլու):

Սակայն կովկասահայ կապիտալն, ըստ իս, մի էական, ճակատագրական սխալ թույլ տվեց: Չունենալով հասարակական-քաղաքական հավաքական, ուղղորդող ուժ, հայ դրամատերերը, փոխանակ ներդրումներ կատարելու, զարգացնելու Երեւանն ու Երեւանի նահանգը, իրենց միլիոններով անշարժ ունեցվածք էին ձեռք բերում Անդրկովկասի քաղաքներում, միամտաբար կարծելով, թե Ռուսական կայսրությունն իրենց հավերժական հայրենիքն է:

Այսպես, XIX դ. վերջին Բաքվի ընդամենը 18,8 տոկոսը կազմող հայ բնակչությունն իր ձեռքում էր պահում ամբողջ անշարժ գույքի արժեքի 43,5 տոկոսը: Եթե ընդհանուր անշարժ գույքի թվաքանակային բացարձակ մեծամասնությունը պատկանում էր թաթարներին, ապա արժեքով՝ ոչ: Օրինակ, 50 հազար ռուբլուց բարձր արժեք ունեցող գույքի տերում էին 4 թաթար (4,2 տոկոս), 22 հայ (23,1 տոկոս), 14 այլ ազգի ներկայացուցիչներ (14,7 տոկոս) եւ 55 խոշոր հավաքական սեփականատերեր՝ ընկերություններ, ֆիրմաներ եւ այլն (58 տոկոս):

Բացի այդ, Բաքվի հայկական համայնքն ուներ նաեւ հավաքական ունեցվածք, ինչպես, ասենք, դեռեւս 1872 թ. հիմնված Մարդասիրական ընկերությունը՝ շքեղ շենքով, քաղաքի առաջին գրադարանով, ուր կուտակված էր մեծաթիվ գրականություն, մամուլ:

Իսկ Բաքվի մեր երկու եկեղեցիները ֆինանսապես այնքան ապահով էին, որ երբ 1904 թ. վերացվեց տխրահռչակ Գոլիցինի օրենքը եւ փոխհատուցում էր նախատեսվում, մեր եկեղեցին (մեղա՜ Աստված, բառիս համար) թքեց դրա վրա:

Այսպիսի պայմաններում ի՞նչ նպատակ պիտի հետապնդեր ծույլ, տգետ, ավազակ թաթարը (եթե հիշում եք, մեր բնորոշումները չեն). միայն մեկ՝ խլել ուրիշի ունեցվածքը, յուրացնել տասնամյակների ընթացքում ուրիշի քրտինքի վաստակը:

Կարծում ենք, վերեւում միանգամայն համոզիչ ապացուցեցինք, որ Բաքուն նավթարդյունաբերության զարգացմամբ պարտական է հայերին, ռուսներին, շվեդներին, հրեաներին, անգամ պարսիկներին: Այսօր այդ ամենը պատկանում է ադրբեջանցի դարձած թաթարին:

Բայց այստեղ մեկ ուրիշ հարց է ծագում: Ես միջազգային տնտեսական իրավունքի մասնագետ չեմ, սակայն, ըստ իս, **1873 թ. հունվարի 1-ից հետո նավթահորերը սեփականության իրավունքով ձեռք բերելուց, գնելուց հետո եւ մինչեւ Ադրբեջանի խորհրդայնացման գործընթացը դրանք պահած բոլոր սեփականատերերի իրավահաջորդներն այսօր պետք է վերականգնեն սեփականության իրավունքը**: Միգուցե արժե՞ այս ուղղությամբ մտածել: Միգուցե արժե՞ թեկուզ Եվրախորհրդում (որի անդամ է Ադրբեջանը) հանդես գալ համապատասխան նախաձեռնությամբ, այն է՝ **վերականգնել բոլշեւիկյան բռնապետությունից առաջ եղած տնտեսական սեփականատիրության ստատուս-քվոն**:

Եթե սրա իրավական հեռանկարներն աղոտ են, ապա բարոյական հետեւանքներն անխուսափելի պիտի լինեն: Բոլոր այն երկրները, միջազգային մարմինները, ընկերությունները, որոնք տնտեսական հարաբերություններ են հաստատել Ադրբեջանի հետ կամ ձգտում են հաստատել, թող աչքի առաջ ունենան մեր՝ հայերիս օրինակը: Հայերիս, որոնց 1990-ական թթ. որպես տարր վերացրեցին Բաքվից՝ յուրացնելով վիթխարի ունեցվածքի վերջին փշրանքները: Հայերիս, որոնցից ցանկանում են հետ խլել 80 տարի ստրկացված վիճակում պահած Ղարաբաղը եւ որպես խաղաթուղթ փորձում օգտագործել Բաքվի նավթը:

Թող հիշեն, որ Պատմության մեջ ոչ մի նոր բան չի կատարվում. Պատմությունը կրկնություն է:

2. *Սենատորը սխալվում է, քանակական իմաստով՝ այո, որակականով՝ ոչ: Բայց այդ մասին մեկ ուրիշ անգամ:*

ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ամերիկացիները մեղադրում են Արաֆաթին, արաբները՝ Իսրայելին

ԱՄՆ-ի վարչակազմը չի դատապարտում վերջին օրերին Գազայի հատվածում եւ Այսրհորդանանում իսրայելական բանակի ծավալած հարձակումը: Այս լռությունը փաստորեն համաձայնության նշան է: Անցյալում, երբ Իսրայելը նման քայլերի էր դիմում, ամերիկացիները, որպես կանոն, նրան զսպվածության կոչ էին անում: Բայց այսօր ակնհայտ է, որ փոխադարձ դաժանությունների հետեւանքով ստեղծված նոր իրավիճակում ԱՄՆ-ի վարչակազմը դժվարանում է կողմնորոշվել:

Ոչ պաշտոնական տվյալներով՝ Իսրայելն անվերապահորեն ընդունել է հրադադարը եւ զորքերը հետ քաշել պաղեստինյան տարածքներից: Բայց ներկա պայմաններում նա չի կարող նման բան անել: «Շաբաթավերջին պաղեստինցիների ձեռնարկած աննախադեպ ահաբեկչություններից հետո (31 զոհ, 200 վիրավոր) Շարոնի հեղինակությունն աճեց», արձանագրում է «Լիբերասիոն» թերթը:

Սեպտեմբերի 11-ից ի վեր Շարոնն անդադար կրկնում է, թե «Համասը» եւ «Իսլամական ջիհադը» թյան վրա, որպեսզի Իսրայելն անվերապահորեն ընդունի հրադադարը եւ զորքերը հետ քաշի պաղեստինյան տարածքներից:

Սպիտակ տան խոսնակ Արի Ֆլեյշերը լուռ կրկնում է իր երկրի պաշտոնական տեսակետը, ըստ որի «Իսրայելն ինքնիշխան պետություն է եւ ունի պաշտպանվելու իրավունք»: Խոսնակը փորձում է արդարանալ, թե Մերձավոր Արեւելքում «իրավիճակը բարդ է, անընդհատ փոփոխվում է», ուստի անհնար է կոնկրետ մեկնաբանություններ անել:

Սակայն ըստ էության ԱՄՆ-ի ռազմավարությունը չի փոխվել: Պետքարտուղար Քոլին Փաուելի հայտարարության համաձայն, «հարձակումներից եւ հակահարձակումներից հետո հարկ կլինի մի օր վերահաստատել հրադադարը եւ վերսկսել բանակցությունները»: Ինչ վերաբերում է նախագահ Ջորջ Բուշին, վերջին օրերին նա կարծես պատրաստվում էր ուժեղացնել ճնշումն Արիել Շարոնի կառավարության վրա, որպեսզի Իսրայելն անվերապահորեն ընդունի հրադադարը եւ զորքերը հետ քաշի պաղեստինյան տարածքներից: Բայց ներկա պայմաններում նա չի կարող նման բան անել: «Շաբաթավերջին պաղեստինցիների ձեռնարկած աննախադեպ ահաբեկչություններից հետո (31 զոհ, 200 վիրավոր) Շարոնի հեղինակությունն աճեց», արձանագրում է «Լիբերասիոն» թերթը:

Սեպտեմբերի 11-ից ի վեր Շարոնն անդադար կրկնում է, թե «Համասը» եւ «Իսլամական ջիհադը» բնույթով բաց չեն տարբերվում «Ալ Ղաիդայից», իսկ Յասեր Արաֆաթն ահաբեկիչների առաջնորդն է, ինչպես մոլլա Օմարը: Այսօր նրա պնդումներն սկսել են համոզիչ թվալ: Ամերիկյան մամուլի տվյալներով, իսրայելցիները Երուսաղեմի եւ Հայֆայի արյունալի դեպքերը համեմատում են Նյու Յորքում կատարված ահաբեկչությունների հետ:

Նախագահ Ջորջ Բուշը երեկ հայտարարեց, որ ԱՄՆ-ում սառեցվում են արտասահմանյան 2 ֆիրմաների եւ ամերիկյան բարեգործական ընկերություններից մեկի բանկային հաշիվները: Բոլոր երեքն էլ կասկածվում են «Համասի» հետ կապեր ունենալու մեջ: Ամերիկյան վարչակազմի կարծիքով, պաղեստինցիներն այսօր պարտավոր են ընտրություն կատարել «Համասի» դեմ անզիջում պայքար ծավալելու եւ ԱՄՆ-ի օգնությունից զրկվելու միջեւ:

Մերձավոր Արեւելքում ԱՄՆ-ի նախկին բանագնաց Դենիս Ռոսը «Նյու Յորք թայմսում» գրում է, որ պաղեստինյան ինքնավարությունը փրկելու եւ բանակցությունների հիմքը վերականգնելու միակ միջոցը պաղեստինցիների կողմից հակաահաբեկչական պատերազմի ծավալումն է:

Ինչ վերաբերում է արաբական պետությունների արձագանքին, ընդհանուր առմամբ նրանք Իսրայելին մեղադրում են «պետական ահաբեկչության» մեջ: Հորդանանի կառավարության տեսակետն այն է, որ պաղեստինյան ինքնավարության վերացման դեպքում Մերձավոր Արեւելքում տեղի կունենա ընդհանուր պայթյուն: Կառավարության խոսնակը պնդում է, թե Արաֆաթին չպետք է մեղադրել ահաբեկչության մեջ, նրան ժամանակ է հարկավոր ահաբեկիչների դեմ պայքար կազմակերպելու համար:

Եգիպտոսի նախագահ Հոսնի Մուբարաքին մոտ կանգնած լրագրողներից մեկը նշում է, որ «Իսրայելի ռազմական նոր գործողությունները ոչ միայն Արաֆաթին ուղղված նախազգուշացում են, այլեւ Շարոնի ծրագրի իրականացում, որի նպատակն է փոխել Մերձավոր Արեւելքի քաղաքական կացությունը եւ ազատվել Արաֆաթից»:

Սաուդյան Արաբիայում գործող Իսլամական աշխարհի լիգան դատապարտում է Իսրայելի «պետական ահաբեկչության» քաղաքականությունը եւ արյունահեղության համար մեղադրում Շարոնին: Սիրիայի կառավարության հայտարարությամբ դատապարտվում են «Իսրայելի ոճիրները» եւ Ինթիֆադային աջակցելու կոչ է արվում: Իրաքյան «Ալ Ջումհուրիա» պաշտոնաթերթը նշում է, որ անձնազոհական ահաբեկչությունները Պաղեստինի ազատագրման միակ միջոցն են:

Իսկ Թուրքիայի վարչապետ Բյուլենթ Էջեւիթը դատապարտում է Շարոնի ծայրահեղ ձեռնարկումները եւ Մերձավոր Արեւելքում ԱՄՆ-ի անհապաղ միջամտության կոչ անում:

ՊԵՏՐՈՍ ՔԵՇԻՇՅԱՆ

Վրաստանում ներքաղաքական իրավիճակը կայունանում է

ՍԱ[illegible]

[illegible]ս օրերս խորհրդարանը կհաստատի եւս երկու նախարարի թեկնածությունը: Չի բացառվում, որ մինչեւ Ամանոր Վրաստանն ունենա պետական նախարար: Ինչ վերաբերում է 2002 թ. պետական բյուջեի հաստատմանը, կքննարկվի եկող տարի: 2001 թ. պետբյուջեն խորհրդարանը հաստատել է միայն գարնանը:

Խորհրդարանում պատգամավորներն իրենց ելույթներում խիստ քննադատում էին նախագահ Շեւարդնաձեի եւ ներքին, եւ արտաքին քաղաքականությունը, սակայն երբ գալիս էր նախարարների հաստատման քվեարկության պահը, կողմ էին քվեարկում: Խորհրդարանականները դա հիմնականում բացատրում էին նրանով, որ այս նոր կառավարությունը, որը հին կրկնօրինակն է, երկար կյանք չի ունենա, միեւնույն ժամանակ պետությանը կառավարությունն անհրաժեշտ է, որքան էլ վատը լինի:

Խորհրդարանի նախկին խոսնակ Զ. Ժվանիան հայտարարեց, որ «պատգամավորները չեն ցանկանում բարելավել երկրի տնտեսական իրավիճակը, եւ [illegible] ապացույցը երեքշաբթի օրվա քվեարկություններն էին»: «Ես չեմ մասնակցել քվեարկություններին եւ պատասխանատվություն չեմ կրում այստիպի կառավարության համար», ասաց Ժվանիան: Քվեարկություններին չմասնակցեցին կամ ներկայացված նախարարների դեմ քվեարկեցին նաեւ այսպես կոչված «Երիտասարդ բարենորոգիչները» եւ «Սոցիալիստ» ֆրակցիան:

«Երիտասարդ բարեփոխիչներից Կոբա Դավիթաշվիլին մեր այն հարցին, թե ի՞նչ է կատարվում Վրաստանի խորհրդարանում, պատասխանեց. «Կազմվում է նոր կառավարություն, որը նոյեմբերի 1-ին Շեւարդնաձեի արձակած հին կառավարության կրկնօրինակն է»: Ի՞նչն էր Շեւարդնաձե-Ժվանիա կոնֆլիկտում վերջինիս պարտության պատճառը՝ պրն Դավիթաշվիլին պատասխանեց. «Եվս մի քանի նման հաղթանակ, եւ Շեւարդնաձեի իշխանությունից ոչինչ չի մնա: Եվ նախագահի, եւ կառավարության, եւ խորհրդարանի նկատմամբ ժողովուրդը լցված է ահավոր անվստահության զգացումով, հին կառավարության հաստատումն ավելի է խորացնելու երկրի ներքաղաքական ճգնաժամը»: Կոբա Դավիթաշվիլին համաձայն չէ Զ. Ժվանիայի այն հայտարարությանը, թե Վրաստանն անդունդից մեկ քայլ է հեռու: «Վրաստանն արդեն անդունդի մեջ է: Այսօր երկիրը ղեկավարվում է ոչ թե օրենքներով, այլ կոռուպցիայով: Դեռ մի քանի ամիս առաջ, երբ մենք Շեւարդնաձեի հետ էինք, մեզ թվում էր, թե նա ցանկություն ունի արմատախիլ անել կոռուպցիան: Պարզվեց, որ Շեւարդնաձեն կոռուպցիայի օգնությամբ է ղեկավարում երկիրը: Այսպես երկար չի կարող շարունակվել», ասաց պատգամավորը:

Մեկ այլ պատգամավոր՝ Նոդար Ջավախիշվիլին, որը Ասլան Աբաշիձեի թիմից է, մեզ հետ զրույցում ասաց. «Վերջին տարիներին իշխանություններն ուղղակի չեն կարողանում ղեկավարել երկիրը, իսկ խորհրդարանում տեղի է ունենում քաղաքական ուժերի վերաբաշխում»:

Թբիլիսիում քաղաքական գործիչները, վերլուծաբանները, լրագրողները միակարծիք են մեկ հարցում. իշխանական պայքարում Շեւարդնաձեն հաղթեց Ժվանիային: Այլ հարց է, թե որքա՞ն կձգվի այդ հաղթանակը:

8-ՕՐՅԱ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՈՒՄ

Աֆղանստանը կունենա ժամանակավոր կառավարություն

Անցած գիշեր Բոննում աֆղանական 4 պատվիրակությունների բանակցությունները ավարտվեցին ընդհանուր համաձայնությամբ, ըստ որի կազմվելու է Աֆղանստանի ժամանակավոր կառավարություն: Այն կունենա 29 անդամ եւ կգործի 6 ամիս: Բանակցությունների հովանավոր ՄԱԿ-ի խոսնակը լրագրողներին հայտարարեց, որ առայժմ թափուր է մնում նախարարական մի քանի պաշտոն: Հյուսիսային դաշինքը կտնօրինի մասնավորապես պաշտպանության, ներքին եւ արտաքին գործերի նախարարությունները: Կառավարությունը կունենա նախագահ, 5 փոխնախագահ եւ 23 նախարար: «Ֆիգարո» թերթի տվյալներով, փոխնախագահներից մեկը կին է, ինչը կարելի է նվաճում համարել Աֆղանստանի համար: Երեկ ստորագրված 7 էջանոց համաձայնագիրն ուղի է հարթում Աֆղանստանում Հյուսիսային դաշինքի իշխանությունը ժամանակավոր կառավարությանը հանձնելու համար:

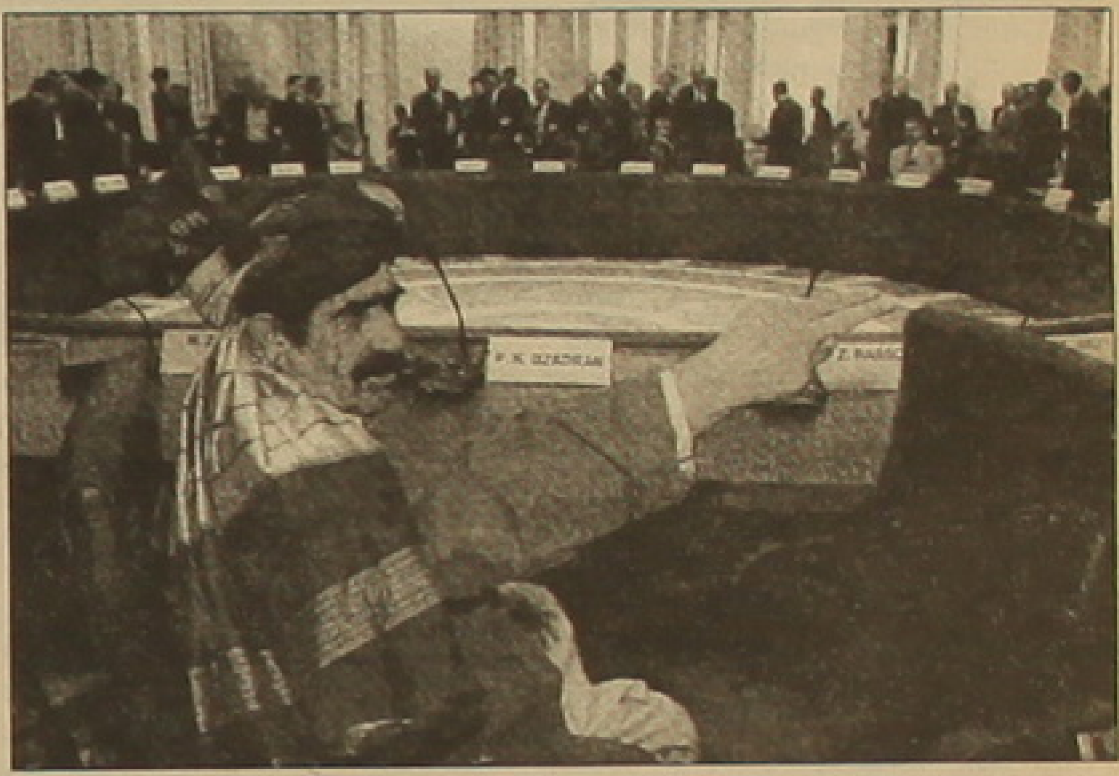

Կառավարության նախագահը փուշտու առաջնորդ Համիդ Կարզայն է, որը նախկին թագավոր Զահիր Շահի կողմնակիցներից է: 44-ամյա Կարզայը 1992-96 թթ. Քաբուլում Հյուսիսային դաշինքի իշխանության տարիներին եղել է երկրի փոխարտգործնախարարը:

Համաձայնագրով նաեւ նախատեսվում է ստեղծել «հատուկ անկախ հանձնաժողով», որը պետք է հրավիրի ընդհանուր ժողով՝ Լոյա ջիրգա: Վերջինս նշանակելու է երկու տարով կազմվելիք ներկայացուցչական անցումային կառավարության անդամներին: Այդ կառավարության ստեղծմանը հաջորդող 18 ամիսների ընթացքում Լոյա ջիրգա կհրավիրվի սահմանադրության ընդունման համար: Սահմանադրության ժողովրդավարական եւ իսլամական սկզբունքները պետք է նպաստեն երկրում բազմակարծության եւ սոցիալական արդարության հաստատմանը: Ապա ժողովրդավարական ընտրությունների միջոցով կկազմվի մշտական կառավարություն:

Փաստաթղթով նաեւ նախատեսվում է Քաբուլում եւ այլ վայրերում տեղաբաշխել ՄԱԿ-ի «անվտանգության միջազգային ուժեր»: Խաղաղապահ ուժերի տեղաբաշխման շրջանները կլինեն ապառազմականացված, բայց այնտեղ կգործեն աֆղան ոստիկաններ:

Պ. Ք.

Քլերիդես-Դենքթաշ մոտալուտ հանդիպո՞ւմ

Ըստ Ռոյթեր գործակալության հաղորդման, Կիպրոսի նախագահ Գլաֆկոս Քլերիդեսը երեկ երեկոյան դեմ առ դեմ հանդիպել է կղզու գրավյալ տարածքի առաջնորդ Ռաուֆ Դենքթաշի հետ: Հանդիպման հրավերը, որն ուղղվել էր վերջինիս կողմից, նախապես մերժվել էր: Այնուհետեւ Քլերիդեսը նախապայման էր դրել՝ հանդիպել Դենքթաշի հետ միայն ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարի բանագնացի ներկայությամբ: Երեկ այդ պաշտոնը ստանձնել էր Կոֆի Անանի Կիպրոսի հարցերով խորհրդական Ալվարո դե Սոտոն: Կիպրոսի հարցի լուծման առնչությամբ բանակցային գործընթացի վերջերս տեղի ունեցած աշխուժացումը պայմանավորված է Եվրամիությանը երկու երկրների՝ Թուրքիայի եւ Կիպրոսի անդամակցության խնդրով: Թուրքիան գտնում է, որ եթե Կիպրոսն անդամակցի ԵՄ-ին իրենից առաջ, ապա ինքն իրավունք կունենա Կիպրոսի հյուսիսային մասը բռնակցելու Թուրքիային: Մինչդեռ միջազգային դիտորդների կարծիքով, նման քայլը Թուրքիային ընդմիշտ կհեռացնի ԵՄ-ի դարպասներից:

Հանդիպումը առաջինն էր 1997-ից ի վեր, երբ Մ. Նահանգների միջնորդությամբ երկու ղեկավարները հանդիպել էին քննարկելու կղզու անվտանգության հարցերը:

2051 թ. աշխարհում ջրի պակաս կզգացվի

Ներկայումս մեր մոլորակի բնակչությունն աճում է աննախադեպ արագ տեմպերով: Նույնպիսի արագությամբ էլ սպառվում եւ ոչնչացվում են երկրի բնական հարստությունները: Եթե առաջիկա տարիներին այդ երեւույթը չհաղթահարվի, ապա աղետն անխուսափելի կդառնա: Այս հետեւությունն է արվում ՄԱԿ-ի պատվերով ավստրիական ինստիտուտներից մեկի անցկացրած ժողովրդագրական հետազոտության մեջ: Դրա տվյալների համաձայն, աշխարհի բնակչությունը ներկայիս 6,1 միլիարդից 2051 թ. կհասնի 9,3 միլիարդի: Ճիշտ է, դրան հաջորդող 20 տարիներին ժողովրդագրական աճ փաստորեն չի արձանագրվի բնակչության ծերացման պատճառով: 2100 թ. 60-ից բարձր տարիք ունեցող մարդկանց թիվը քառակի կգերազանցի ներկայիս մակարդակը, գտնում է հետազոտության ղեկավարներից մեկը՝ Ուորեն Սանդերսոնը.

Ժողովրդագրական աճը կասեցնող մյուս կարեւոր գործոնը ջուրն է: Մեկ մարդու սննդի համար անհրաժեշտ գյուղմթերքների արտադրության համար պահանջվում է օրական մոտ 50 լիտր ջուր: Ներկայումս օգտագործվում է խմելու ջրի համաշխարհային պաշարների 54 տոկոսը: Առաջիկա 50 տարվա ընթացքում այդ ցուցանիշը կհասնի 70 տոկոսի: Երկրի բնակչության 45 տոկոսը բավարար չափով ջուր չի ունենա գոյատեւման համար: ՄԱԿ-ի փորձագետների կարծիքով, ելքը գյուղմթերքների արտադրության մեջ նոր կենսատեխնոլոգիաների, գենային ինժեներիայի եւ ջուր խնայող այլ եղանակների կիրառումն է: Հակառակ դեպքում մարդկությանը կսպառնան նաեւ սոցիալական ահավոր ցնցումներ, որոնց կողքին կխամրեն ներկայիս պատերազմների արհավիրքները:

Պ. Ք.

Մշակույթ

Գրիգոր Նարեկացու անգլերեն նոր թարգմանությունը

Հայ գրականության օտար լեզուներով թարգմանությունների շարքը համալրվեց մի նոր աշխատությամբ: Երեւանի «Վեմ» հրատարակչությունը վերջերս լույս ընծայեց Գրիգոր Նարեկացու «Մատյան ողբերգությանն» պոեմը անգլերեն՝ Թոմաս Սամուելյանի թարգմանությամբ, առաջաբանով եւ ծանոթագրություններով:

Անշուշտ, Հայաստանի քրիստոնեության ընդունման 1700-ամյա հոբելյանով կարելի է բացատրել այն իրողությունը, որ վերջին տարիներին Նարեկը կրկին գրավեց տարբեր լեզուներով թարգմանիչների ուշադրությունը: Նարեկացու գլուխգործոցը վերջին երկու տարում հնչեց իտալերեն՝ հայր Լեւոն Զեքիյանի, ֆրանսերեն՝ Ժան Պիեռ եւ Աննի Մահեների թարգմանությամբ: Այս տարի Երեւանում լույս տեսավ Խաչատուր Խաչատրյանի անգլերեն թարգմանությունը՝ «Տխրության գիրք» խորագրով. թարգմանական ընթացքի մեջ են Ողբերգության մատյանն իտալերենով (թարգմանիչ՝ Հակոբ Կյուլլուճյան) եւ մի երրորդ՝ անգլերեն թարգմանություն, որ կատարում է Ջեյմս Ռասելը:

Ներկայացվող գիրքը կրում է «Ի խորոց սրտի խոսք ընդ Աստուծո» վերնագիրը եւ «Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու հայերեն աղոթագիրքը» ենթավերնագիրը: Դժվար է գերագնահատել հայ միջնադարյան գլուխգործոցի անգլերեն թարգմանության նշանակությունը, որի առկայությամբ համաշխարհային ընթերցողը կարող է ամբողջությամբ հաղորդակցվել հազարամյա այդ մատյանի երբեք չթուլացող զորությանը: Դժվար է գերագնահատել թարգմանչի՝ Թոմաս Սամուելյանի աշխատասիրությունը, որ մի քանի տարի շարունակ տքնել է Նարեկի հարուստագույն լեզուն անգլերենի վերածելու բարդ եւ շնորհակալ գործի վրա: Նշենք, որ թարգմանությունը կատարվել է «Մատյան ողբերգության» 1985-ին հրատարակված քննական բնագրից եւ ոչ բանաստեղծական ընտրանիներից, այնպես որ սույն թարգմանությունը գեղարվեստականի հետ մեկտեղ նաեւ գիտական արժեք է ստանում: Ի դեպ, թարգմանության գեղարվեստական խմբագիրն է ամերիկահայ անգլիագիր ճանաչված բանաստեղծուհի Դայանա Տեր-Հովհաննիսյանը, որի հայ պոեզիայից կատարած թարգմանությունները հանրածանոթ են:

Գիրքը շահեկան է նաեւ նրանով, որ երկլեզու հրատարակություն է, գրաբար եւ անգլերեն շարադրանքները տրված են կողք կողքի եւ ընթերցողը կարող է համեմատելով կարդալ: Թարգմանիչը՝ Թոմաս Սամուելյանը, գրքի առաջաբանում համակողմանիորեն ներկայացրել է հայ միջնադարյան քերթության սրբացված հանճար Գրիգոր Նարեկացուն, Նարեկի տեղը հայ ժողովրդի հոգեւոր կյանքում, նրա բացառիկ գրական եւ հասարակական արժեքը որպես մարմնի եւ հոգու դարման, որպես մարդու զարմանքի, վախի, երախտիքի, ափսոսանքի եւ կարոտի թարգման, որպես Աստծուն մերձենալու անհասանելի տենչ եւ քրիստոնեական աշխարհայացք:

Թոմաս Սամուելյանը լեզվաբանություն է ուսանել Փենսիլվանիայի համալսարանում եւ իրավաբանություն՝ Հարվարդի իրավունքի դպրոցում: Նա հին եւ նոր հայերեն է ուսուցանել Փենսիլվանիայի, Կոլումբիա համալսարաններում եւ Սուրբ Ներսես ճեմարանում: Սամուելյանը հեղինակ է անգլերեն լեզվով մի շարք գրքերի, հոդվածների եւ թարգմանությունների, ինչպես «Ժամանակակից արեւմտահայերենի դասընթաց», Եղնիկ Կողբացու «Եղծ աղանդոցի» վերապատմումը, Հովհաննես Թումանյանի «Սասունցի Դավիթ» վիպերգի թարգմանությունը, ինչպես նաեւ «Հայոց ծագումը. ակնարկ ժամանակակից եւ հին տեսությունների եւ աղբյուրների»: Թոմաս Սամուելյանը 1998-ին տեղափոխվել է Հայաստան, որտեղ ղեկավարում է իրավաբանական մի հաստատություն, շարունակում գիտական գործունեությունը եւ մնում ակտիվ հայ հասարակական եւ եկեղեցական կյանքում:

ԱՐԾՎԻ ԲԱԽՉԻՆՅԱՆ

«Ես երգ եմ գրում Հայաստանի մասին...»

Խոսելով Վիկտոր Կոչեւսկու մասին

Երբ խոսք է լինում հայ եւ ուկրաինացի ժողովուրդների մշակույթի, նրանց դարավոր բարեկամության մասին, առաջինն, անշուշտ, նշվում է Վիկտոր Կոչեւսկու անունը, որն ազնիվ ավանդույթների ժառանգորդն է Պավլո Տիչինայից եւ Մաքսիմ Ռիլսկուց հետո, անուն, որը վաղուց իր պատվավոր տեղն ունի հայ գրականության անդաստանում...

Եվ դա պատահական չէ, քանի որ ուկրաինացի մեծ բանաստեղծը շուրջ 65 տարի անընդմեջ մեսրոպյան գիր ու գրականություն է պրոպագանդում իր հայրենիքում՝ իր պոեզիայի ծիածանին միացնելով Հայաստան աշխարհի հասաստուն գույները: Վիկտոր Կոչեւսկին լավ գիտի մեր անցյալը՝ ոչ գրքերից, մոտիկից, շատ մոտիկից է առնչվել ու միշտ մեզ հետ է: Նրան ծանոթ են ոչ միայն մեր հին, այլեւ արդի պոեզիան, մեր հին ու նոր հեղինակությունները: Եվ պատահական չէ, որ նրան շնորհվեց հայ մշակույթի վաստակավոր գործչի կոչում: Հայաստանը նրա երկրորդ տունն է: Այդ առիթով ահա թե ինչ է գրում նա՝ Արեւակեզ ժայռերը հայկական, /Տեսել եմ հեքերն իմ ոտքերի...

Եվ իրոք, պատահական խոսքեր չեն սրանք, նա ոտքով իրականում շրջել է Հայաստանում, ունկնդրել ոչ միայն Զանգվի, այլեւ Որոտանի ու Դեբեդի ջրերի կարկաչը, ըմբոշխնել Արարատյան դաշտի ու ծաղկաձորի հովտերի անուշ բույրը, լսել Սեւանի բերկրալի «Բարի գալուստ» խոսքը:

Վիկտոր Կոչեւսկին 1955 թ. լինելով գրողների՝ Սեւանի հանգստյան տանը, մոտիկից շփվեց նրա մարդկանց, հասկացավ հայ գրչակիցների հետ ու միշտ կապվեց նրանց ու Հայաստանին: Այնուհետեւ ուկրաիներենով իրար հետեւեցին ոչ միայն հոդվածներ, այլեւ հայ հեղինակների՝ Հովհաննես Հովհաննիսյանից, Հովհաննես Թումանյանից, Ավետիք Իսահակյանից, Վահան Տերյանից, Եղիշե Չարենցից կատարված թարգմանությունները: «Բարեւ, իմ Հայաստան» բանաստեղծության մեջ գրում է «Ծիածանի պես երկնակամարի, /Ուզում եմ անվերջ թեւերս պարզել, /Մի ծեծով փարվել ափին Դնեպրի, /Մյուսով կապույտ Սեւանին հասնել»:

Նրա առաջ մեր տան դուռը բաց է միշտ, եւ նա դրանից չի զարմանում, ավելին, հարազատի ու տանտիրոջ իրավունքով է մտնում նրանից ներս, քանի որ իրեն Կոչեւսկու փոխարեն Կոչեւյան են կոչում, որ նա երգ է գրում բարձրիկ Հայաստանի մասին, որովհետեւ այնտեղ լեռները հին են ու բարձր այնպես, ու նա լավ գիտի եղբայրության գինը, քանզի այն շաղախված է հավատամքի գինով՝ «...եղբայրության սիրո մեջ տիրող՝ /Շեւչենկոյի լեզվով հուսակ /Ու Մաշտոցի լեզվով վճիռ»:

Քանի՞-քանի անգամ է նա անցել Հայաստանով, հոտարտությամբ նայել երկու հսկաներին՝ Արագածին ու Արարատին. «...Եվ արշալույսի վաղորդյան պահին /Հաղթ գագաթներն եմ ես դիտում նրանց. /Լեռը լեռան հետ, օ՜, չի հանդիպում, /Բայց կհանդիպեն նրանք անկասկած...

Այս տարվա մայիսին էր, Իվանո-Ֆրանկովսկում, Շեւչենկոյան օրերին: Տոնախմբությանը հրավիրված էի եւ ես: Ինձ ջերմորեն ընդունեց Վիկտոր Կոչեւսկին (մենք առաջին անգամն չէ, որ հանդիպում էինք): Նրան հետաքրքրում էր Հայաստանում կատարվող ամեն մի անցուդարձ:

– Որքան ժամանակ է՝ չեմ եղել Հայաստանում, կարոտել եմ,- ասում է նա, երբ շրջում էինք ԻՐՊԵՆ՝ գրողների հանգստյան տան ծառուղիներով: Շրջում էինք, ու նա հետաքրքիր հուշեր էր պատմում ամեն մի ծառի, նրանց տնկողների մասին, բազմած նստարանի հետ կապված:

– Իսահակյան, Գեղամ Սարյան, Գեւորգ էմին... «Ահա նրանց ոտնահետքերն են, նայի՛ր, նայի՛ր, կտեսնես: Այս նստարանին նստած երկա՜ր-երկար ենք զրուցել»,- ասում է նա, կանգ առնելով մեկ այս, մեկ այն ծառի տակ: Չեռնափայտին հենված հաճախ էր արտասանում. «Հայերեն եմ այստեղ ես նրանց հետ խոսել, /Հաց եմ կիսել ու սեր, բաս եմ զարկել բասի, /Այդ հուշերը նորից եկել սիրտս են հուզել, /Ու ես երգ եմ գրել Հայաստանի մասին...

Արտասանում է Վասիլեւիչն ու ծեռնափայտով, ասես, չափ տալիս խոսքին:

– Սա իմ նստարանն է, նստենք ու հայերեն խոսենք: Ծիծաղում ենք...

Մենք նստում ենք «Կոչեւսկու» նստարանին, որին տեղացիներն էլ այդպես էին կոչում, զրուցում հայերեն, ու նրան մեսրոպյան ոսկեղենիկ լեզվով խոսելն այնպե՜ս է սազում...

Նա հիշում է Ծաղկաձորը, Սեւանը, Դիլիջանի կոմպոզիտորների տունը...

– Նախորդ անգամ պիտի գայիք Իջեւան, չստացվեց: Հուսով եմ, կգաք,- ասացի:

Իրոք, տարիներ առաջ, երբ հանդիպեցինք Երեւանում, խոստացավ, բայց...

– Ուզում եմ անպայման լինել Իջեւանում, Օլեքսանդր Բոժկոն շատ է պատմել ծեր ու Իջեւանի մասին: Խոստանում եմ:

Ու ես հավատալով նրա խոսքին, սպասում եմ այդ երանելի օրվան...

– Թումանյանը ոչ միայն Ամենայն հայոց, այլեւ համայն մարդկության բանաստեղծն է... Նրա «Անո՜ւշը»... Ափսոս, օտար մարդը չի ընկալում նրա «վուշ-վուշն» այնպես, ինչպես ես ու դու, իսկ Իսահակյանի «Աբու Լալա Մահարին» համաշխարհային պոեզիայի գոհարներից է, ինչպիսին ոճ ու լեզու», – ասում է նա ու արտասանում սուրաներից:

Հափշտակված նրան եմ լսում, իսկ նա, թե՝

– Ուկրաինացի ժողովուրդը սիրում է հայերենը, տեսա՞ր ոնց էին լսում քո խոսքը Շեւչենկոյան հանդիսություններին: Չհամոզվեցի՞ր: Այդպես, լավ էր:

Հինգ օր մենք կինեւում միասին էինք գրողների տուն, քաղաքի տեսարժան վայրեր, թանգարաններ... Կիեւը տոնական էր հագած, ամեն տարվա մայիսի 25-28-ը Շեւչենկոյի տոն է:

– «Շեւչենկոն Ուկրաինայի մեծ մարգարեն է», ինչ լավ է բնութագրել նրան Ավետիք Իսահակյանը,- երբ կանգնած նայում էինք Տարաս Շեւչենկոյի արձանին, ասաց Վիկտոր Կոչեւսկին, ապա թե՝ մեզ Կոբզարի հարազատ լեզուն է մտերմացրել, ինչպես Թումանյանի լեզուն...

... Երբ հրաժեշտ էինք տալիս միմյանց, 78-ամյա պոեզիայի հսկան ողջագուրվելու պահին բարձրաձայն արտասանեց որպես պատգամ. «... Թե Արագածի լանջերին քարտ /Վազը ծարավից նվաղի հանկարծ, /Կռունկի թեւով կբոլեն ծեզ մոտ /Մեր աղբյուրները հորդ ու արտաքաց...»:

ԹԵԼՄԱՆ ՄԱՏԻՆՅԱՆ,
Իջեւան

Հայկական կինոժառանգությունը կանոնակարգված ու պահպանության է տրված

Երեկ «Մոսկվա» կինոթատրոնի հարկի ներքո հյուրընկալվել էին հայկական կինոարվեստի երախտավորները՝ մի քանի տասնյակ անուններ, տարբեր սերունդների ու տարիքի ներկայացուցիչներ: Նրանց այդ օրը հասկանալի եւ ընդմիշտ միավորել ու միավորում է հայկական կինոն, որի կայացմանն էլ նվիրել են մի ողջ ստեղծագործական կյանք: Ինչո՞ւմն էր այդ միջոցառման հիշարժանությունը: Թերեւս, մի «պարզ» հանգամանքում. հայկական կինոյի՝ տասնամյակների պատմությունը եւ բարձր արժեք ժառանգությունը փրկված է: Թող բարձրագույնը չհնչի, սակայն այլ բառով չես կարող բնորոշել այն ծավալուն, ծանր ու մանրակրկիտ աշխատանքը, որ 2-2,5 տարվա ընթացքում կատարել եւ գործն ավարտին է հասցրել Հայաստանի կինոգետների միությունը:

Այսպիսով, խոսքն ինտերնետային սայթի եւ տպագիր կատալոգի մասին է. այս երկուսում ընդգրկված է հայկական կինոյի ողջ պատմությունը՝ 1920-ականներից մինչեւ մեր օրերը, անուն առ անուն ընդգրկված են բոլոր ռեժիսորները, սցենարիստները, օպերատորները, դերասանդերասանուհիները, կինոերաժշտություն ստեղծողները, բազմաթիվ այլ մասնագետներ՝ շուրջ 3 հազ. անուն, մարդիկ, որոնք այս կամ այն կերպ նպաստել են ազգային կինոյի զարգացմանը, ֆիլմերի ստեղծմանը: Նրանցից շատերն այժմ արդեն ողջ չեն, շատերն էլ ինչ-ինչ պատճառներով չէին ներկայացել «Մոսկվա» կինոթատրոն՝ այդ կրկնակի շնորհանդեսին մասնակցելու, սակայն մյուսները, որ եկել էին, երախտիքի ջերմ խոսքեր ուղղեցին այս հսկայածավալ ծրագրի նախաձեռնող Միքայել Ստամբոլցյանին՝ «Հայֆիլմ» կինոստուդիայի գլխավոր խմբագրին, կինոգետների միությանը՝ նախագահ Սուսաննա Հարությունյանի գլխավորությամբ, կինոգետներ Սուրեն Համիկյանին ու Դավիթ Մուրադյանին՝ ծրագրին անմիջական մասնակցության համար, «Հայֆիլմ», «Հայք» եւ «Երեւան» կինոստուդիաներին՝ անհրաժեշտ նյութեր տրամադրելու համար, մի խոսքով՝ բոլոր-բոլորին, ովքեր ինչ-որ կերպ մասնակցել են այս ծրագրի իրականացմանը: Շնորհանդեսի ընթացքում ներկա բոլոր կինոգործիչներին ընծայվեց «Հայկական կինո» կատալոգի մեկական օրինակ:

Ի դեպ, կինոգետների միությունն իր հերթին երախտապարտ էր ոչ միայն այս ծրագրի հովանավորներին, այլեւ՝ «Գարուն» ամսագրի խմբագրակազմին, որ ամսագրի աշխատակազմին հատկացված տարածքում մի սենյակ էր սիրով տրամադրել կինոգետներին՝ իրենց կարեւոր նախաձեռնությունն իրականացնելու: Հետաքրքրական է, որ այդ մի հատիկ սենյակը չէր «գտնվել» կինոյի տանը՝ կինոգործիչների «հարազատ» օրրանում, որի ամեն մի անկյունը վարձակալության է տրված կինոյի հետ կապ չունեցող ամենատարբեր կազմակերպությունների: Իսկ կինոյի պատմության համար այդքան օգտավետ գործ անողները ստիպված են եղել ծվարելու «օտար» խմբագրատանը...

ԱՆՈՒՇ ԲԱՐԲԱՅԱՆ

Մեսրոպ Աշճյանի մեծարումը

«Կեանքի եւ հավատքի էջեր», «Հեստադարձ հայացք», «Ներսես Լամբրոնացի» եւ մեկ տասնյակից ավելի այլ գրքերի, արժեքավոր աշխատությունների հեղինակն է Մեսրոպ արք. Աշճյանը: Նրա գրական գործունեությունը, բազմաթիվ ներդրումը հայագիտության, ազգագրության, հոգեւոր ոլորտում, իրավի, արժանի է լուրջ գնահատանքի, որը եւ չուշացավ: Մեսրոպ արք. Աշճյանն արդեն ՀՀ ԳԱԱ պատվավոր դոկտոր է... Այդ բարձրագույն կոչման շնորհման արարողությանը (որը տեղի ունեցավ երեկ ազգային ակադեմիայում) երախտագիտության եւ շնորհավորանքի ջերմ խոսքեր ասացին ՀՀ ԳԱԱ պրեզիդենտ Ֆ. Սարգսյանը, ակադեմիկոսներ Գեւորգ Բրուտյանը, Ագաս Եղիազարյանը, Սերգեյ Համբարձումյանը, Վարազդատ Հարությունյանը եւ այլք: Իսկ Սոս Սարգսյանը սրբազանին պարզապես բնութագրեց այսպես. «Մեսրոպ Աշճյանը դրսեւորում է հայ մտավորականի ամբողջական կերպարը...» Իրոք, կա՞ հոգեւոր եւ մշակութային այնպիսի մի բնագավառ, որտեղ, այս դժվարին ու բարդ ժամանակներում, զգացած չլինեն այս նվիրյալ հայորդու աջակցությունն ու օգնությունը, անմիջական մասնակցությունը, հովանավորությունը: Մեսրոպ Աշճյանի աջը եւ մանուկների, եւ մեծերի գլխին է: Ցուցադրվեց «Աղաղակող քարերի երկիրը» ֆիլմը, որը ստեղծվել է սրբազանի ջանքերով:

Ա. Վ.

Համազգայինի մրցանակը

Այնպես ստացվեց, որ մերոնք, այսինքն՝ այս անգամ Համազգայինի թատրոնը միջազգային թատերական փառատոնի մեկնեց գրեթե հանպատրաստից, առանց նախնական ծանուցումների, ազդագրերի... Բայց տուն վերադարձավ գլխավոր մրցանակը շահած: «Իրանզամին» ամենամյա իրանական թատերական փառատոնում, որը 3-րդ անգամն էր կազմակերպվում, որին մասնակցում էին Իրանի, Իրաքի եւ Մերձավոր Արեւելքի 18 թատերախմբեր, «Համազգայինը» հանդես եկավ Սամվել Կոսյանի «Գուցե փրկվենք» ներկայացմամբ՝ Նարե Հայկազյան, Կարեն Խաչատրյան, Գագիկ Մադոյան, Վարդան Մկրտչյան դերասանական կազմով: Պիեսը, որում այսօրվա Հայաստանն է, ներկա հայը, շատ հետաքրքրեց իրանցի հանդիսատեսին: Վերադարձի ճանապարհին 3 օր էլ (փառատոնից դուրս) ներկայացումը բեմադրվեց Թեհրանում՝ հայկական համայնքի համար: Համազգայինը փառատոնին քրիստոնեական երկիր ներկայացնող միակ թատերախումբն էր: Այս ամենի մասին առավել հանգամանորեն լրագրողների հետ ունեցած հանդիպման ժամանակ խոսեցին թե՛ Համազգայինի ղեկավար Սոս Սարգսյանը, թե՛ մտեսի բեմադրիչ Դավիթ Հակոբյանը, թե՛ Իրանի մշակույթի կենտրոնի տնօրեն Մոհսեն Աբու Թալիբին՝ միաժամանակ անդրադառնալով հայ-իրանական մշակութային կապերի զարգացման, մշակութային համագործակցության ընդլայնման հարցերին:

ԱՐԵՎԻԿ ՎԱՐՇԱՄՅԱՆ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՉԻ ԱՉՔԵՐՈՎ

Գրիգոր Խանջյան-75

ԱԶԳ

մարզական

Վարդան Մինասյանը մրցաշրջանի լավագույն ֆուտբոլիստ

«Փյունիկի» եռյակը գերազանցեց բոլորին

Հայաստանի ֆուտբոլի եւ մարզական լրագրողների ֆեդերացիաների հետ համատեղ «Ֆուտբոլ+» շաբաթաթերթի անցկացրած հարցման արդյունքներով «Փյունիկի» կիսապաշտպան Վարդան Մինասյանը ճանաչվել է 2001 թ. հանրապետության լավագույն ֆուտբոլիստ: Հարցմանը մասնակցած 41 լրագրողներից յուրաքանչյուրը պետք է հարցաթերթիկում նշեր 5 ֆուտբոլիստի ազգանուն: Առաջին տեղում նշված ֆուտբոլիստին տրվում էր 5 միավոր, երկրորդին՝ 4 եւ այսպես շարունակ:

Վարդան Մինասյանը հարցման արդյունքներով վաստակեց 153 միավոր: Նրա ազգանունը հարցաթերթիկներում նշվել էր 37 անգամ: 21 լրագրող Վարդանին համարել է լավագույնը, 6 անգամ նրան նշել են 2-րդը, նույնքան անգամ՝ 3-րդը, 2-ական անգամ՝ 4-րդը եւ 5-րդը:

Երկրորդը ճանաչվել է «Փյունիկի» հարձակվող, առաջնության լավագույն ռմբարկու Արման Քարամյանը՝ 131 միավոր (7, 15, 10, 2, 2): Լավագույն եռյակը եզրափակում է նրա եղբայրը՝ Արտավազդ Քարամյանը՝ 93 միավոր (5, 10, 8, 2, -): Լավագույն տասնյակում տեղ են զբաղեցրել նաեւ «Միկայի» ավագ Արմեն Պետիկյանը, «Շիրակի» կիսապաշտպան Արարատ Հարությունյանը՝ 39-ական միավոր, «Զվարթնոցի» ռմբարկու Միհեր Ավանեսյանը՝ 38, «Սպարտակի» ռմբարկու Հայկ Հակոբյանը՝ 29, «Արարատի» եւ ՀՀ երիտասարդական հավաքականի պաշտպան Ալեքսանդր Թադեւոսյանը՝ 16, Կարեն Ալեքսանյանը («Շիրակ») եւ Արկադի Դոխոյանը («Սպարտակ»)՝ 15-ական:

Մյուս ֆուտբոլիստների ցուցանիշներն այսպիսին են. Արամ Հակոբյան («Սպարտակ»)՝ 13, Սեւադա Արզումանյան («Զվարթնոց»)՝ 12, Արտակ Գրիգորյան («Շիրակ»)՝ 8, Ռազմիկ Գրիգորյան («Սպարտակ»), Տիգրան Դավթյան («Շիրակ»)՝ 4-ական, Հովհաննես Թահմազյան («Շիրակ»)՝ 3, Եղիշե Մելիքյան, Արթուր Մինասյան (երկուսն էլ՝ «Բանանց»), Աղվան Մկրտչյան («Արարատ»)՝ 1-ական միավոր:

Ընդհանուր առմամբ լրագրողներն իրենց հարցաթերթիկներում նշել են 7 ակումբների 19 ֆուտբոլիստի ազգանուն: Բոլորից շատ 5 ֆուտբոլիստ է նշվել «Շիրակից»: 4 ներկայացուցիչ ունի «Սպարտակը»: Չեմպիոնի կազմից նշվել են 3-ը, որոնք էլ կազմեցին լավագույն եռյակը: 2-ական ֆուտբոլիստ են նշվել «Զվարթնոցից», «Արարատից» եւ «Բանանցից»: «Միկան» ներկայացնում է թիմի ավագ Արմեն Պետիկյանը, որը ճանաչվեց 4-րդը:

Ամփոփելով հարցման արդյունքները, հարկ է նշել, որ այս անգամ լրագրողների մեծամասնությունը միակարծիք էր հանրապետության լավագույն ֆուտբոլիստի ընտրության հարցում: Իրոք որ, Վարդան Մինասյանն ընթացիկ մրցաշրջանում իր կայուն ելույթներով, տեխնիկական վարպետությամբ, խաղը կազմակերպելու ունակությամբ գերազանցեց բոլորին: Միայն զարմանալի է, որ 27-ամյա լավագույն ֆուտբոլիստն այդպես էլ հանդես չեկավ ազգային հավաքականում: Ընդհանրապես, ինչպես առաջնությունում «Փյունիկի» առավելությունն էր զգալի մյուս ակումբներից, այնպես էլ չեմպիոնի առաջատար ֆուտբոլիստների առավելությունն ակնհայտ էր հարցման մյուս մասնակիցներից: Ի դեպ, «Փյունիկի» ներկայացուցիչն արդեն 4-րդ անգամ է ճանաչվում մրցաշրջանի լավագույն ֆուտբոլիստ:

Հայաստանի լավագույն ֆուտբոլիստները

1992 թ.	Սարգիս Հովսեփյան	ՀՄԸՄ
1993 թ.	Արմեն Շահգելդյան	«Արարատ»
1994 թ.	Արսեն Ավետիսյան	ՀՄԸՄ
1995 թ.	Սարգիս Հովսեփյան	«Փյունիկ»
1996 թ.	Արթուր Պետրոսյան	«Շիրակ»
1997 թ.	Հարություն Վարդանյան	«Շիրակ»
1998 թ.	Արթուր Ոսկանյան	«Ցեմենտ»
1999 թ.	Հարություն Աբրահամյան	«Արարատ»
2000 թ.	Արթուր Պետրոսյան	«Շիրակ»
2001 թ.	Վարդան Մինասյան	«Փյունիկ»

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Հայաստանից վեց ըմբիշ

Դեկտեմբերի 6–9-ը Հունաստանի Պատրա քաղաքում կանցկացվի հունահռոմեական ոճի ըմբշամարտի աշխարհի 46-րդ առաջնությունը: Առաջնության պարգեւները կխաղարկվեն քաշային 8 կարգերում: Հայաստանն աշխարհի առաջնությունում ներկայացված կլինի 6 ըմբիշով: Հավաքականի գլխավոր մարզիչ, օլիմպիական խաղերի չեմպիոն Լեւոն Ջուլֆալակյանը ընտրել է գյումրեցիներ Արտաշես Մինասյանին (54 կգ), Վահե Կարապետյանին (76 կգ), երեւանցիներ Կարեն Մնացականյանին (58 կգ), Վաղինակ Գալստյանին (63 կգ), ախուրյանցի Լեւոն Գեղամյանին (85 կգ) եւ էջմիածնցի Ռոբերտ Պետրոսյանին (97 կգ): Հուսանք, որ ի տարբերություն ազատ ոճայինների, Հունաստանում մեր ըմբիշներն ավելի հաջող հանդես կգան:

Մրցումները սպասարկող մրցավարների թվում կլինի նաեւ երեւանցի միջազգային կարգի մրցավար Սամվել Հարությունյանը:

ՈՒԵՖԱ-Ի ԳԱՎԱԹ

Կարմիր լույս «Լոկոմոտիվի» առջեւ

Մոսկվայի «Լոկոմոտիվի» ֆուտբոլիստներին այդպես էլ չհաջողվեց ռեւանշի հասնել ՈՒԵՖԱ-ի գավաթի 1/16 եզրափակիչի առաջին խաղում Թել Ավիվի «Հապոելից» կրած պարտության (1–2) դիմաց: Ավելին՝ պատասխան խաղում էլ իսրայելցի ֆուտբոլիստները խելացիորեն կազմակերպելով խաղը, հուսալի պաշտպանության շնորհիվ ոչ միայն կարողացան անառիկ պահել սեփական դարպասը, այլեւ 48-րդ րոպեին կտրուկ հակագրոհի ժամանակ խփեցին միակ գնդակը: Գոլի հեղինակը կրկին Միլան Օստերցն էր, որն առաջին խաղում էլ բացել էր հաշիվը: Այսպիսով, «Լոկոմոտիվի» առջեւ եվրագավաթներում կարմիր լույս վառվեց: Թիմը դուրս մնաց հետագա պայքարից, իսկ «Հապոելը», որն իր հաղթարշավը սկսեց Երեւանում՝ «Արարատի» դեմ տարած հաղթանակով, մտավ 1/8 եզրափակիչ:

Խաղից հետո կայացած մամուլի ասուլիսում «Լոկոմոտիվի» գլխավոր մարզիչ Յուրի Սյոմինը հիմնականում գոհ էր իր ֆուտբոլիստների ելույթից, նշելով, որ ընդհանուր առմամբ թիմի խաղը մրցաշրջանում գնահատում է 4 բալով: Ըստ Սյոմինի, «Հապոելը» կազմակերպված, կարգապահ թիմ է, վստահ է խաղում պաշտպանությունում եւ չափազանց սուր հակագրոհում է:

Կայացավ եւս երկու հանդիպում.
«Բորուսիա» Դ.–«Կոպենհագեն»՝ 1–0 (1-ին խաղում՝ 1–0)
«Ռոդա»–«Բորդո»՝ 2–0 (0–1)

ՀՀ ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԱՌԱՋՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հաղթողները հայտնի են

Վերջնագիծը հատեց նաեւ ֆուտբոլի ՀՀ պատանեկան առաջնությունը, որն անց էր կացվում տարիքային երկու խմբով: Առաջնության մրցակարգի համաձայն, եզրափակիչ փուլ մտած ուժեղագույն թիմերը պարգեւները վիճարկեցին գավաթային խաղերի սկզբունքով:

Մինչեւ 16 տարեկանների մրցաշարի հաղթողի կոչումը Արմավիրում վիճարկեցին Երեւանի ֆուտբոլի հանրապետական մարզադպրոցի առաջին թիմը եւ Գյումրիի մանկապատանեկան մարզադպրոցի պատանի ֆուտբոլիստները: Երեւանցիների առավելությունն ակնհայտ էր: Մարզիչ Պավել Փաչաջյանի սաները, մրցակցի դարպասը 3 անպատասխան գնդակ խփեցին եւ արժանացան չեմպիոնի տիտղոսին:

Մինչեւ 18 տարեկան պատանիների չեմպիոնի կոչման համար վճռական հանդիպումն անցկացվեց Ոսկեհատի մարզադաշտում: Հանդիպման տեսուչ Սեդրակ Առաքելյանի վկայությամբ մարզադաշտի տնօրինությունն ամեն ջանք ներդրել էր խաղի մասնակիցների համար նորմալ պայմաններ ստեղծելու համար: Իհարկե, ցանկալի կլիներ, որ ռադիոհանգույցն էլ գործեր:

Խաղն անցավ համառ մրցապայքարում: Թե «Փյունիկ-3»-ի եւ թե «Փյունիկ-4»-ի ֆուտբոլիստներն իրենց լավագույն կողմերով դրսեւորեցին: Հաջողությունն ուղեկցեց «Փյունիկ-3»-ին: Մարզիչ Գեւորգ Ղահրամանյանի սաները 2–1 հաշվով հաղթեցին մրցակցին եւ հռչակվեցին հանրապետության չեմպիոններ:

ՇԱԽՄԱՏ

Կրկին ոչ-ոքի

Գարրի Կասպարովի եւ Վլադիմիր Կրամնիկի միջեւ անցկացվող շախմատային մրցամարտի 3-րդ պարտիան էլ խաղաղ ելք ունեցավ: Սպիտակներով խաղացող Կրամնիկը փորձեց հասնել հաջողության, սակայն թագուհու գամբիտում Կասպարովն արագորեն պարզեցրեց դիրքը, եւ 21-րդ քայլին մրցակիցները խաղաղ դաշն կնքեցին:

«Ռեալի» լուրջ հավակնությունը

Ֆուտբոլի չեմպիոնների լիգայի «C» եւ «D» խմբերում կայացան 2-րդ տուրի հանդիպումները: «C» խմբում իր հաղթարշավը շարունակեց Մադրիդի «Ռեալը»՝ ապացուցելով, որ իրոք հաղթողի հիմնական թեկնածուներից մեկն է: «Պանատինաիկոսի» հետ հանդիպմանը մադրիդցիները ներկայացել էին լավ տրամադրությամբ. վերջին 6 հանդիպումներում «Ռեալը» Իսպանիայի առաջնությունում 5 հաղթանակ էր տոնել, որի շնորհիվ կրկին առաջատարների խմբում էր հանգրվանել: «Ռեալում» արդեն հարմարվել է Զիդանը, իսկ Մորիենտեսը կրկին գտել է մրցակցի դարպասի բանալին: Վերջին 4 խաղում նա դարձել էր 7 գոլի հեղինակ:

Խաղն անցավ «Ռեալի» նկատելի առավելությամբ, սակայն միայն առաջին խաղակեսի վերջին րոպեներին իսպանացիներին հաջողվեց բացել հաշիվը: Զիդանի գեղեցիկ փոխանցումից հետո Էլգերան սուր անկյան տակ գնդակն ուղարկեց դարպասը: Մինչ ընդմիջում, Ֆիգուի հարվածից հետո գնդակը դիպավ հորիզոնական ձողին, իսկ Ռաուլը 7 մետրից շեղ հարվածեց:

Երկրորդ խաղակեսի սկզբին հյուրերից Օլիսադեբեն կարող էր հավասարեցնել հաշիվը, սակայն նպաստավոր դիրքից վրիպեց: Իսկ Ռաուլը կարողացավ երկու անգամ պատժել հյուրերին:

«Պորտո»–«Սպարտա» խաղի ելքը վճռեց դաշտի տերերի դարպասապահ Պաուլ Սանտոսի սխալը: Նա չկարողացավ գնդակը ձեռքերի մեջ պահել Սյոնկայի հարվածից հետո: Իսկ ահա, «Սպարտայի» դարպասապահ Պետր Չեխը բազմիցս փրկեց իր թիմին վերահաս գոլից:

«D» խմբում որոշ չափով անակնկալ էր «Յուվենտուսի» պարտությունը հյուրընկալվելիս: «Արսենալը» բավական վստահ հաղթանակ տոնեց, ընդ որում հյուրերի խփած միակ գոլի հեղինակն էլ անգլիացի Թեյլորն էր, որը գրավեց սեփական դարպասը:

«Բայերի» ֆուտբոլիստները «Յուվենտուսից» կրած ջախջախիչ պարտությունից հետո կարողացան ուշքի գալ եւ սեփական դաշտում խոշոր հաշվով հաղթեցին «Դեպորտիվոյին»:

Խաղերի արձանագրություններից

«C» խումբ
«Ռեալ»–«Պանատինաիկոս»՝ 3–0 (1–0)
Էլգերա (41), Ռաուլ (66, 72)
«Պորտո»–«Սպարտա»՝ 0–1 (0–0)
Սյոնկո (74)

«D» խումբ
«Արսենալ»–«Յուվենտուս»՝ 3–1 (2–0)
1–0՝ Յունգբերգ (21), 2–0՝ Անրի (28), 2–1՝ Թեյլոր (49, սեփ. դարպ.), 3–1՝ Յունգբերգ (88)
«Բայեր»–«Դեպորտիվո»՝ 3–0 (0–0)
Ռոբերտո (64), Նոյվիլ (67), Բալլակ (79)

Մրցաշարային աղյուսակներ

«C» խումբ

	Խ	Հ	Ո	Պ	Գ	Մ
1. Ռեալ	2	2	0	0	6–2	6
2. Սպարտա	2	1	0	1	3–3	3
3. Պորտո	2	0	1	1	0–1	1
4. Պանատին.	2	0	1	1	0–3	1

«D» խումբ

	Խ	Հ	Ո	Պ	Գ	Մ
1. Յուվենտուս	2	1	0	1	5–3	3
2. Արսենալ	2	1	0	1	3–3	3
3. Բայեր	2	1	0	1	3–4	3
4. Դեպորտիվո	2	1	0	1	2–3	3

Կարգը կփոխվի

Պրոֆեսիոնալ թենիսի կանանց ասոցիացիան վճռել է փոփոխել ռեյտինգային միավորների հաշվարկման կարգը: Այսուհետ ավելի բարձր միավորներ կստանան հատկապես «Մեծ սաղավարտի» մրցանակի շարքին պատկանող մրցաշարերում հաղթած թենիսուհիները: Այս փոփոխությանը դրդել էր այն հանգամանքը, որ տարվա արդյունքով աշխարհի թիվ 1-թենիսուհի ճանաչված Լինդսեյ Դեւենպորտը թեեւ «Մեծ սաղավարտի» մրցաշարերում հաջողության չէր հասել, սակայն վաստակած միավորներով գերազանցում էր Ջենիֆեր Կապրիատիին եւ Վինուս Ուիլյամսին, որոնցից յուրաքանչյուրը հաղթել էր 2-ական մրցաշարում: Այսպես, Դեւենպորտը 110 միավորով առաջ է անցել Ավստրալիայի եւ Ֆրանսիայի բաց առաջնությունների հաղթող Ջենիֆեր Կապրիատիից, իսկ 3-րդ տեղը զբաղեցնում է ԱՄՆ-ի բաց առաջնության եւ Ուիմբլդոնի մրցաշարի հաղթող Վինուս Ուիլյամսը:

Հարկ է նշել, որ անցած տարի նման քայլի էր գնացել պրոֆեսիոնալ թենիսիստների ասոցիացիան եւ դա դրականապես էր ազդել արդյունքների վրա:

Բաժինը վարում է
ԱՇՈՏ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆԸ

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ

Ջեմը խանդես է եկել Ղարաբաղի մասին հատուկ հայտարարությամբ

ԵՐԵՎԱՆ, 5 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ, ԱՐՄԵՆՊՐԵՍ: Երեկ Բուխարեստում աշխատանքն է ավարտել ԵԱՀԿ արտգործնախարարների խորհրդի նիստը, որը դժգոհություն է հայտնել ղարաբաղյան հարցի լուծման ասպարեզում ձեռք բերված արդյունքներից՝ չնայած Մինսկի խմբի շրջանակներում իրականացվող միջնորդությանը:

Ադրբեջանական «525-րդ» թերթը հաղորդում է, որ «Օլայլար» գործակալության հետ հեռախոսազրույցի ընթացքում խորհրդի աշխատանքներին մասնակցող Վիլայաթ Գուլիեւը հայտնել է, որ հանդիպումներ է ունեցել Մինսկի խմբի ամերիկյան համանախագահ Ռուդոլֆ Պերինայի, Շվեյցարիայի եւ Ավստրիայի իր գործընկերների, Մարդու իրավունքների եւ ժողովրդավարական ինստիտուտների բյուրոյի տնօրեն Ժերար Շտուդմանի, ինչպես նաեւ ԵԱՀԿ խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահի հետ: Հանդիպումների ընթացքում Ադրբեջանի արտգործնախարարը քննարկել է ղարաբաղյան հարցը, Ադրբեջանում մարդու իրավունքների եւ մամուլի ազատության վիճակը, ինչպես նաեւ երկկողմ հարաբերություններ: Երեկ Վիլայաթ Գուլիեւը ելույթ է ունեցել սեպտեմբերի 11-ից հետո ահաբեկչության դեմ Ադրբեջանի ձեռնարկած քայլերի, հայ-ադրբեջանական հակամարտության եւ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի կատարած աշխատանքի վերաբերյալ:

«Տրենդ» գործակալության հաղորդման համաձայն, նախարարների խորհրդին մասնակցող Թուրքիայի արտգործնախարար Իսմայիլ Ջեմը հանդես է եկել հատուկ հայտարարությամբ, որտեղ նշել է, որ ղարաբաղյան հարցը պետք է Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականության շրջանակներում լուծվի, միեւնույն ժամանակ արձանագրելով, որ այսօր հարցը դեռեւս շատ հեռու է վերջնական լուծումից:

Անդրադառնալով Վրաստանին, Իսմայիլ Ջեմը հայտնել է, որ Թուրքիան պաշտպանում է Վրաստանի տարածքային ամբողջականությունը եւ ինքնիշխանությունը եւ խիստ անհանգստացած է այդ երկրում ծավալվող իրադարձություններով: Նա հույս է հայտնել, որ միջազգային հանրության օգնությամբ հնարավոր է լինելու լուծել այդ խնդիրները Վրաստանում:

Հունաստանի արտգործնախարար Գեորգիոս Պապանդրեուն իր ելույթում նշել է, որ տարածաշրջանում կայունության կարելի է հասնել միայն կարգավորելով Հայաստանի եւ Թուրքիայի, Վրաստանի եւ Ռուսաստանի, Ադրբեջանի եւ Իրանի միջեւ եղած խնդիրները:

Չնայած ԵԱՀԿ արտգործնախարարների խորհուրդը դժգոհ է հայ-ադրբեջանական հակամարտության կարգավորման ուղղությամբ ձեռք բերված արդյունքներից, այսուհանդերձ, եզրափակիչ հայտարարության մեջ ողջունել է կողմերի միջեւ զինադադարի պահպանումը եւ կոչ է արել ակտիվացնել ջանքերը խնդրի լուծմանը շուտափույթ հասնելու համար:

Արժեթղթերի գնման/վաճառքի համար դիմել Հայաստանի Ֆոնդային Բորսայի անդամ բրոքերային ընկերություններին

Ադրինֆորմ ՍՊԸ
ք. Երեւան, Թումանյան 28/20
Հեռ.՝ 542674

Ամենֆորմ ՓԲԸ
ք. Երեւան, Հանրապետության 5բ
Հեռ.՝ 528986

Ալինվեստ ՍՊԸ
ք. Երեւան, Ռոստոմյան 21, բն. 41
Հեռ.՝ 454112, (09) 429412

Ամդեն ՍՊԸ
ք. Երեւան, Ե. Քոչար 21/1, բն. 37
Հեռ.՝ 571218

Արժեթղթեր Կենտրոն ՍՊԸ
ք. Երեւան, Հանրապետության 5բ
Հեռ.՝ 525801, 581578

Աէրոֆոն ՍՊԸ
ք. Երեւան, Կոմիտաս 22/50
Հեռ.՝ 222725, 278469

Ալիխանյան Բրոքեր ՍՊԸ
ք. Վանաձոր, Գ. Լուսավորչի 45ա
Հեռ.՝ (051) 40297

Այս Էդյուքեյշն ՍՊԸ
ք. Վանաձոր, Տիգրան Մեծի 71/27
Հեռ.՝ (051) 22422

Այփի Բրոկ Դիլ Տրաստ ՍՊԸ
ք. Երեւան, Հալաբյան 47, բն. 31
Հեռ.՝ 348837

Գոլդ-Ինվեստ ՓԲԸ
ք. Երեւան,Գ. Լուսավորչի 15/1
Հեռ.՝ 525822

Երեւան-Բրոքեր ՍՊԸ
ք. Երեւան, Ամիրյան 2/8
Հեռ.՝ 524357, 151820

Էդլեն-Ինվեստ ՓԲԸ
ք. Երեւան, Նալբանդյան 50, բն. 26
Հեռ.՝ 528232, 540914

Ինվեստէկս ՓԲԸ
ք. Երեւան, Չարենց 8, բն. 30բ
Հեռ.՝ 567767, 582478, 562404

Կապիտալ Ինվեստ ՍՊԸ
ք. Երեւան, Ագաթանգեղոսի 7
Հեռ.՝ 569680, 526417

Կապիտալ Մենեջմենթ ՓԲԸ
ք. Երեւան, Ամիրյան 2/8
Հեռ.՝ 560138

Կապիտալ Տրաստ ՓԲԸ
ք. Երեւան, Գ. Լուսավորչի 15/1
Հեռ.՝ 580745

Մ.Գ.Ա. ՍՊԸ
ք. Գյումրի, Աբովյան 242-1
Հեռ.՝ (041) 22184, (051) 23109

Նորդ-Վեստ-Ինվեստ ՍՊԸ
ք. Գյումրի, Աբովյան 247
Հեռ.՝ (041) 30868

Պրիվատ Ինվեստ ՓԲԸ
ք. Երեւան, Նալբանդյան 50/ 26
Հեռ.՝ 521812, 521051, 528778

Սաֆրոն ՍՊԸ
ք. Երեւան, Գայի 24
Հեռ.՝ 630480, 542547

Վինկո ՍՊԸ
ք. Երեւան, Ամիրյան 24, բն. 5
Հեռ.՝ 531805

Տոնտոն ՍՊԸ
ք. Երեւան, Դեղատան 2
Հեռ.՝ 545477, 545407

Օրիգինալ Ինվեստ ՓԲԸ
ք. Երեւան, Վարդանանց 5ա
Հեռ.՝ (09) 420449

Armex
Հայաստանի Ֆոնդային Բորսա
Armenian Stock Exchange

ԱՐԺԵԹՂԹԵՐԻ ԳՆԱՆՇՈՒՄ

2001 թ. դեկտեմբեր 5-ի առեւտրային նստաշրջան

Թողարկող Issuer	Համ. ABBR	Ցուցակ Listed	Գնում* Bid: լավագույն գին Best price	Bid: միջ. կշռ. գին Avg. price	Bid: քանակ Total qnt.	Վաճառք* Ask: լավագույն գին Best price	Ask: միջ. կշռ. գին Avg. price	Ask: քանակ Total qnt.	Կատարված գործարքներ Transactions: նվազ. գին Day low	Transactions: առավ. գին Day high	Transactions: միջ. կշռ. գին Avg. price	Transactions: փոփ.% Avg%	Transactions: ծավալ (հազ. դրամ) Volume
ԱՃԻԺԻ (ԱՐԻՆՅԱՆ)	ACHI	B											
ԱՐԱԳԱԾ ԲԱՄԲԱԿԱԳՈՐԾ. ԱՄ	AGBM	B											
ԱՅՐՈՒՄԻ ՊԱՀԱԾՈՆԵՐԻ ԳՆ	APAH	B											
ԱՊԱԿԵԿՈՒՒԻՉ	APAK	B											
ԱՐԴԻՒՆ ԷԼ.ՄԵՔ. ԳՆ (ԿԱՆԱԶՈՐ)	ARDV	B											
ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ	ARSL	B											
ԱՐՏԵՔՍ	ARTX	B											
ԱՐՓԱ-ՍԵՎԱՆ	ASEV	B	1,000.0	1,000.0	1								
ԱՍԵՂՆՈՒՄԱՇ (ԱՐԹԻԿ)	ASTM	B											
ԱՎՏՈԱԳՐԵԳԱՏՆԵՐԻ ԳՆ	AVAG	B											
ԱՎԻԱՀԱՄԱԼԻՐ	AVHM	B	90.0	90.0	80								
ԱՎՏՈԲԵՌՆԻՉ	AVTB	B											
ԱՎՏՈՄԱՍՏԻԿԱ ԳՆ	AVTM	B	300.0	300.0	1								
ԻՋԵՎԱՆԻ ԲԵՆՏՈՆԻՏ Կ/Տ	BENT	B											
ԲԺՇԿ. ՊԼԱԶՄԱ	BHSP	B											
ՉԱՐԵՆՑ. ԳՈՐԾԻՔԱՇԻՆ. ԳՆ	CHGG	B											
ԿԱՊԻՏԱԼ ՄԵՆԵՋՄԵՆԹ	CPMT	B											
ԴԻԼԻՋԱՆԻ ԱՐՏ. ՑՐ. Ս/Կ	DAJK	B											
ԴԱՍՏԱԿԵՐՏԻ ԲՈՒԺՏԵԽ. ԳՆ	DBJG	B											
ԴԻԼԻՋԱՆԻ ԱՌՈՂՋ. ՀՆ	DJAH	B											
ՁՈՒԼԱԿԵՆՏՐՈՆ	DZKT	B											
ԷԼԵԿՏՐԱՃՇԳՐԻՏՄԱՐՔ	ECHS	B											
ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՐՔԱՇԻՆ. ԳՆ	ECSG	B											
ԵՐ. ԷԼԵԿՏՐԱՃԱՐԺԻՉՆԵՐԻ ԳՆ	EELJ	B											
ԵՐՖՐԵԶ	EFRZ	B	1,400.0	1,400.0	3								
ԵՐ. ՀԻԴՐՈՀԱՂՈՐԴԱԿ ԳՆ	EHHG	B											
ԵՐ. ՈՍԿԵՐՉԱԿԱՆ ԳՆ	EJWG	B											
ԵՐԿԱԹԲԵՏՈՆ-7	EKB7	B											
ԵՐ. ԿԱՇՎԵ ԳԱԼԱՆՏԵՐԵԱՅԻ Ֆ/Մ	EKGF	B	1,080.0	1,080.0	10								
ԵՐ. ԿԵՆՑԱՂԱՅԻՆ ՔԻՄԻԱՅԻ ԳՆ	EKQG	B	400.0	400.0	100	900.0	900.0	33					
ԷԼԵԿՏՐԱՊԱՐԱՏ	ELAP	B	470.0	470.0	10								
ԷԼԵԿՏՐԱՄՈՆՏԱԺ	ELMJ	B											
ԷԼԵԿՏՐԱՍԱՐՔ	ELSQ	B											
ԵՐ. ԼՈՒՍԱՏԵԽՆԻԿ	ELUS	B											
ԵՂՎԱՐԴԻ ՄԱՐԶԱԿՈՇԻԿՆԵՐԻ Ֆ/Մ	EMKFCO	B	500.0	500.0	100								
ԷԼԵԿՏՐԱՄԵՔԱՆ	EMQR	B											
ԵՀԱՄ	EMTA	B											
ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՊԼԱՍՏՄԱՍ. ԳՆ	EPLG	B											
ԵՐԱԶ	ERAZ	B							1,350.0	1,350.0	1,350.0		16.2
ԵՐ. ԺԱՄԱՑՈՒՅՑԻ ԳՆ	ERJG	B							1,000.0	1,000.0	1,000.0		100.0
ԵՐԿԱԹԲԵՏՈՆ	ERKB	B											
ԵՐ. ՇԱՄՊԱՅՆ ԳԻՆԻՆԵՐԻ ԳՆ	ESHG	B											
ՄԱԱՀԻՏ ՇԵՆ. ԳՆ (ԵՐԵՎԱՆ)	ETCG	B											
ԵՐ. ՏԵԽՆՈԼՈԳ. ՍԱՐՔ. ԵՐԻ ԳՆ	ETXS	B											
ՎԱՆ Ա/Ֆ (ԵՐԵՎԱՆ)	EVAF	B											
ԵՐ. ՈՍԿԵՐՉԱԿԱՆ ԳՆ - 1	EVGI	B											
ՍՆԿ	GANV	B											
ԳԱՌՆԻ	GARN	B											
ԳՈՌԻՍԻ ԳԱՄՄԱ	GGAM	B											
ԳԵԳԱՄԱ	GGMA	B											
ԳՅՈՒՄՐԻԻ ՄՍԻ ՊԱՀԱԾՈՆԵՐԻ Կ/Տ	GMPG	B											
ՀԱՅԱԳՐՈԲԱՆԿ	HAGB	B											
ՀԱՇՎԻՉ	HASH	B	100.0	100.0	3,180								
ՀԱՏԻՍ	HATC	B											
ՀԱՅԾԽԱԽՈՏ	HATS	B	1,400.0	1,400.0	30								
Հ.ԷՂ. ՀԱՅԱՍ ԳՐՈՒՊ	HEHG	B	450.0	450.0	10								
ՀԱՅԷԼԵԿՏՐԱՄԵՔԵՆԱ	HELM	B											
ՀԱՅԿԱԲԵԼ	HKBL	B											
ՀԱՅՔԻՄՄԵՔԵՆԱ	HOMO	B											
ՀԱՅՔ. ՇԻՆԱՆՅՈՒԹ	HSHN	B											
ՋԵՐՄՈՒԿ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՋՐԻ ԳՆ	JHJG	B											
ԿԱՇԻ	KASH	B											
ԿԱՄՈՒՐՋՇԻՆ	KMSH	B											
ԿՈՆՆԵԿՏ	KNET	B											
ԿԱՆԱԿԱ	KNKA	B											
ՌԵԼԵ ԳՆ (ԿԱՊԱՆԻ)	KREL	B											
ՄԱՔՈՒՐ ԵՐԿԱԹԻ ԳՆ	MQER	B	2,220.0	2,220.0	5								
ՄԱՐՏՈՒՆՈՒՇԻՆ	MRSH	B											
ՄԵՐՁՄՈՍԿՎԱՅԱՆ	MSKV	B											
ՄԱՍԻՍ ՏԱԲԱԿ	MSTB	B											
ՄԵՏՇԻՆ	MTSH	B											
ՆՈՒԲԱՐԱՇԵՆԻ ՏՐԻԿՈՏԱԺԻ Ֆ/Մ	NBTF	B											
ՆԵՅՐՈՆ	NERN	B											
ՊԼԱՍՏԻԿ	PLAS	B											
ՓՈՔՐԻԿ ՆԱՐԵ	PQRN	B											
ՌԱՍՏՐ ԳՆ	RSTR	B											
ՌԵԶԻՍՏՈՐ	RZTR	B											
ՍԵԼԵՆԱ	SELN	B											
ՇԻՆՄԵՔԵՆԱՆՈՐՈԳՈՒՄ	SHMN	B											
ԵՐ. ՇՈՒՇԱՆ ՏԵՔՍՏԻԼ Կ/Տ	SHTK	B											
ԿԱՏԱՐՈՂ ՍԱՐՔ. ԳՆ	SKSG	B											
ՍԻՍԱԿԱՆ	SSKN	B											
ԻՆՏԵՐՄԱՏԱՆՈՐԿ ԳԱԶ	STAN	B											
ՏՈՄՊ	TASP	B											
ՏԱՎՐՈՍ	TAVR	B											
ՈՒԿՐՇԻՆ	UKSH	B											
ՄԻԱՎՈՐՎԱԾ ԲԱՆԿ	UNBK	B											
ՎԱՆԱՁՈՐԻ ԿՈՇԻԿԻ Ֆ/Մ	VAKF	B											
ՎԱԿՈՒՈՒՄԱՅԻՆ ԷԼԵԿՏՐԱՎԱՌ. ԳՆ	VEVG	B											
ՎԱՆՇԻԿ	VSHK	B											
ՎԻՏԱՄԻՆՆԵՐԻ ԳՆ	VTMG	B				8,000.0	8,000.0	1,000					
ԵՐԵՎԱՆ ԿԱՀՈՒՅՔ	YKHQ	B											
ԵՐ. ՊԱՀԱԾՈՆԵՐԻ ԳՆ	YPHG	B											
ԵՐ. ՌԵԼԵՐԻ ԳՆ	YRLE	B											
ԶԱԿՆԵՖՏԵԳԱԶՍՏՐՈՅ-ՊՐՈՄՍԵՏԵՅ	ZNGP	B											

* Չբավարարված գնման/վաճառքի հայտերի մասին տեղեկություն առեւտրային նստաշրջանի փակման դրությամբ: Բոլոր գները ՀՀ դրամով:
** 4 նիշից կազմված համառոտ անվանումը բաժնետոմսի համարն է: Այն դեպքում, երբ 4 նիշից բացի նշված է CO, ապա դա ՍՊԸ-ի բաժնեմաս է:
Այլ տեղեկությունները հրապարակվում են ինտերնետային էջում` www.armex.am

© Armex

For Your Internal News of Armenia Log on to

www.azg.am

In English, Russian, Armenian and Turkish

«ՀԱՅՆԵՐԱՐՏԲԱՆԿԸ» առաջարկում է

2002 թ. հունվարի 1-ից եվրոյի անցման կապակցությամբ EUR զամբյուղի մեջ մտնող արտարժույթներով ցանկացած բանկային գործարք, մասնավորապես՝ կանխիկի ընդունում, փոխարկում, փոխանցումների կատարում:

2002 թ. հունվարի 1-ից Դուք կարող եք իրականացնել եվրո զամբյուղի մեջ մտնող արտարժույթների փոխարկում եվրոյի կամ ԱՄՆ դոլարի միջազգային շուկաներում գործող փոխարժեքներով եւ առանց լրացուցիչ վճարի ստանալ կանխիկ եվրո կամ ԱՄՆ դոլար:

Սույն նպատակով «Հայներարտբանկը» եվրո զամբյուղի մեջ մտնող արտարժույթներով բացում է **հատուկ հաշիվներ**, որոնց մնացորդների նկատմամբ հաշվարկվում են տոկոսներ՝ տարեկան 6 տոկոս տոկոսադրույքով:

Բացի այդ, «Հայներարտբանկը» իրականացնում է.

- եվրո զամբյուղի մեջ մտնող արտարժույթներով ավանդների եւ հաշիվների մնացորդների փոխարկում եվրոյի սկսած 01.01.2002 թ.-ից՝ եվրո հաշիվների ավտոմատ եւ անվճար բացումով,
- 01.01.2002-ից հետո եվրո զամբյուղի մեջ մտնող արտարժույթների անսահմանափակ կանխիկ ընդունում,
- եվրոյի մուտքի հետ կապված ցանկացած տիպի տեղեկատվության եւ խորհրդատվության անվճար տրամադրում:

Այցելեք մեզ Վազգեն Սարգսյան 2 հասցեով կամ զանգահարեք 561111 հեռախոսահամարով:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԸ ՀԻՇԵՑՆՈՒՄ Է.

Նոր-Նորք, Մալաթիա-Սեբաստիա, Ավան եւ Դավիթաշեն համայնքների բնակիչներին տրվել է 10-օրյա ժամկետ՝ դեկտեմբերից 1-ից մինչեւ 10-ը ջեռուցման դիմաց պայմանագրերի կնքման եւ 30 տոկոս կանխավճար տրամադրելու համար: Մինչեւ դեկտեմբերի 10-ը պայմանագրեր կնքելու եւ կանխավճար տրամադրելու դեպքում տվյալ շենքը 1 օրվա ընթացքում կմիանա ջեռուցման համակարգին:

Այն շենքերի բնակիչները, ովքեր նշված ժամկետում չեն կատարի պայմանագրային պարտավորությունները չեն ունենա սեզոնային ջեռուցում:

«Գինդ» տպագրատուն, Երեւան, Բագրատունյաց 70ա Գրանցման թիւ 65. Դասիչ 69150. Տպաքանակը՝ 3000 Ստորագրուած է տպագրութեան՝ 4. 12. 2001 Գինը՝ 100 դրամ